T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASİ TARİH BİLİM DALI

1999 YILI SONRASI NİJERYA'NIN DIŞ POLİTİKASI VE NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU RUMELİOGLU

KOCAELİ-2016

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASİ TARİH BİLİM DALI

1999 YILI SONRASI NİJERYA'NIN DIŞ POLİTİKASI VE NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURCU RUMELİOGLU

YRD. DOÇ. DR. BUKET ÖNAL

KOCAELİ-2016

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

1999 YILI SONRASI NİJERYA DIŞ POLİTİKASI VE NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Burcu RUMELİOĞLU
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 01.06.2016/11

Jüri Başkanı: Yrd.Doç.Dr. Buket ÖNAL (İmza)

Jüri Üyesi: Yrd. Doç.Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU (İmza)

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr. Gökmen KILIÇOĞLU (İmza)

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Nijerya'nın dış politikası ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkileri üzerine odaklanılmıştır. Tezin ana konuları olan bu iki başlık; kronolojik düzen çerçevesinde ele alınmıştır. Bu konularda daha önceki dönemlerde yapılan çalışmalardan farklı olarak, Nijerya'nın Dördüncü Cumhuriyet Dönemi ile başlayan dış politika çizgisinin ve ABD ile olan ilişkilerinin boyutunun ne olduğuna cevap aranmaktadır.

Çalışmanın yapıldığı esnada gerçekleşen Nijerya Devlet Başkanlığı seçimleri neticesinde Başkan'ın değişmesi ve buna paralel olarak ülkenin dış politika önceliklerinde meydana gelen farklılıkların neler olduğu ile siyasi elitlerin kişiliklerine bağlı diplomatik davranışların nedenleri tarihsel perspektifte anlatılmıştır. Yine çalışmanın yapıldığı dönemde, uluslararası enerji piyasasında meydana gelen değişikliklerin; ABD-Nijerya ilişkilerinin çerçevesinde nasıl bir etki yarattığı bu tez kapsamında incelenen bir diğer konu olmuştur.

Konuların incelenmesi esnasında İngilizce ve Türkçe basılı kaynakların yanı sıra elektronik ortamda sunulan makaleler, süreli yayınlar, raporlar ve çeşitli kurumların resmi ağ sayfalarında yayınlanan verilerden istifade edilmiştir. Bu sayede ilerleyen dönemlerde bu konular hakkında araştırma yapacak olanlara geniş bir referans listesi sunulmuştur. Her ne kadar ülkenin başkentindeki ulusal kütüphanenin halen inşaa aşamasında olması, mevcut kütüphane kapasitesinin yetersizliği ve basılı kaynak temin edilebilecek imkanların azlığı bu tezin araştırma aşamasını zorlaştırsa da; çalışmama ışık tutan birçok bilgiye, Nijerya'da bulunduğum iki yıllık süre zarfında, Türkiye Cumhuriyeti Abuja Büyükelçiliği bünyesindeki kütüphane sayesinde ulaştım. Bu nedenle, bu konuda emek harcamış olan Büyükelçilik personeline teşekkür etmek isterim.

Bu tezin konusunun belirlenmesinden son haline gelinceye kadar olan süreçte yardımını esirgemeyen, kıtalar arası mesafenin yarattığı zorluklara rağmen her

zaman destek olmaya devam eden ve danışmanlığımı kabul ederek bu aşamada bana rehber olan Yrd. Dç. Dr. Buket ÖNAL'a sabrı, yol göstericiliği ve titiz çalışma anlayışı için minnettarım. Tabii ki yüksek lisans öğrenimine başladığım ilk günden itibaren bana her zaman destek olan eşim Sertaç RUMELİOĞLU'na, aileme ve dostlarıma ne kadar teşekkür etsem azdır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET **8**

ABSTRACT **8**

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ **10**

HARİTA VE EKLER LİSTESİ **12**

GİRİŞ **13**

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERAL NİJERYA CUMHURİYETİ'NİN TARİHİ VE KARAKTERİSTİK YAPISI **20**

1.1. 1999 YILI ÖNCESİ TARİHİ ARKA PLAN 20

1.1.1. BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ KOLONYAL DÖNEM 21

1.1.2. BAĞIMSIZLIĞA GEÇİŞ VE ASKERİ DARBELER DÖNEMİ 25

1.2. NİJERYA'NIN KARAKTERİSTİK YAPISI 30

1.2.1. NİJERYA COĞRAFYA 30

1.2.2. NÜFUS VE SOSYOLOJİK YAPI 31

1.2.2.1. NİJERYA'DAKİ ETNİK YAPI VE DİNİ İNANÇLARIN SİYASAL YAŞAMA TESİRLERİ 32

1.2.2.2. KÜLTÜR, EĞİTİM VE SAĞLIK AÇISINDAN ÜLKENİN SOSYOLOJİSİ 37

1.2.3. EKONOMİK YAPI 40

1.2.4. ÜLKEYİ TEHDİT EDEN TERÖRİST HAREKETLER 45

1.2.4.1. BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜ 46

1.2.4.2. NİJER DELTASI'NIN KURTULUŞ HAREKETİ (MEND) 50

1.2.5. İDARİ YAPI 53

İKİNCİ BÖLÜM

1999 SONRASI NİJERYA DIŞ POLİTİKASININ ANA HATLARI **56**

2.1. DIŞ POLİTİKADA BAŞKANIN ROLÜ 56

2.2. BATI AFRİKA COĞRAFYASI'NIN NİJERYA DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ 60

2.2.1. NİJERYA'NIN KOMŞULARIYLA OLAN İLİŞKİLERİNİN DIŞ POLİTAKADAKİ YERİ 60

2.2.1.1. GÜVENLİK PROBLEMLERİNİN KOMŞU ÜLKELERLE İLİŞKİLERE YANSIMASI 61

2.2.1.2. SINIR SORUNLARI: BAKASSİ YARIMADASI ÖRNEĞİ 62

2.2.2. GİNE KÖRFEZİ'NİN NİJERYA DIŞ İLİŞKİLERİNDEKİ JEOPOLİTİK ÖNEMİ 63

2.3. NİJERYA DIŞ POLİTİKASINDA ULUSLARARASI KURULUŞLAR 67

2.3.1. BÖLGESEL DÜZEY: BATI AFRİKA ÜLKELERİ EKONOMİK TOPLULUĞU (ECOWAS) 67

2.3.2. NİJERYA'NIN AFRİKA KITASI İLE OLAN BAĞLARI VE AFRİKA BİRLİĞİ'NDEKİ ROLÜ 71

2.3.3. NİJERYA'NIN KÜRESEL TEMASLARINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN YERİ 77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ 81

3.1. İKİ ÜLKE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL BOYUTU 82
3.1.1. KOLONİ DÖNEMİ VE BAĞIMSIZLIK YILLARINDA NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ 82
3.1.2. NİJERYA-ABD ARASINDAKİ BENZER ÖZELLİKLERİN İLİŞKİLERDEKİ ROLÜ 87
3.2. ABD-NİJERYA ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ ALANLARI 92
3.2.1. ENERJİ ALANINDA İŞBİRLİĞİ 92
3.2.2. EKONOMİK ALANDA İŞBİRLİĞİ 97
3.2.3. ASKERİ ALANDA İŞBİRLİĞİ 100
3.2.4. EĞİTİM VE SAĞLIK ALANLARINDA İŞBİRLİĞİ 105
3.3. İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİ EDEN ÖNEMLİ UNSURLAR 107
3.3.1. İÇ ETKENLER: GÜVENLİK SORUNLARININ İKİLİ İLİŞKİLERDEKİ ROLÜ 108
3.3.1.1. NİJERYA-ABD-BOKO HARAM ÜÇGENİ 108
3.3.1.2. NİJERYA'NIN GÜNEYİNDEKİ ŞİDDET OLAYLARININ İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİSİ 113
3.3.2. DIŞ ETKENLER: ÇİN'İN NİJERYA'DAKİ VARLIĞININ İKİLİ İLİŞKİLERDEKİ ROLÜ 115

SONUÇ 118

KAYNAKLAR 127

ÖZGEÇMİŞ 137

ÖZET

Dış politika; bir ülkenin, ulusal karakteri ve hedefleri doğrultusunda diğer ülkelerle olan ilişkilerine yön vermesine katkı sağlayan bir siyaset biçimidir. Bu bağlamda; devletin sınırları içinde sahip olduğu tarih, coğrafya, sosyolojik yapı, ekonomik özellikler ve idari düzen ile sınırları ötesinde bu ana başlıkların şekillendirdiği amaçlar, bir devletin dış politikasının çerçevesini oluşturmaktadır. Bu temel konular çerçevesinde ele alınacak olan Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin dış politikası, bu tezin ana temasını oluşturacaktır. Bu sayede, Afrika kıtasının, her geçen gün daha fazla önem kazanan, bu ülkesinin uluslararası ilişkilerdeki rolünün tanıtılması hedeflenmiştir.

Öncellikle Nijerya'nın bağımsızlık öncesi tarihi, ardından ülkenin karakteristik yapısı incelenecektir. Temel verilerin ardından, ülkenin dış siyasetine etki eden komşularla ilişkiler, güvenlik sorunları ve uluslararası kuruluşlar ile olan temaslarının çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. Bu şekilde, tezin diğer esas konusu olan Nijerya-ABD ilişkilerinin anlaşılabilirliğinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Biri Afrika kıtasının diğeri ise dünyanın merkezi güç odağı olan bu iki ülkenin; tarihi bağları, ortak olarak yürüttükleri işbirliği projeleri, bağlantılara etki eden iç ve dış etkenler ise son bölümde irdelenecektir. Tüm bu incelemelerin ardından Nijerya dış politikası ve ABD ile olan ikili ilişkilerin gelecekteki çerçevesi değerlendirelecektir.

ABSTRACT

Foreign policy is a form of politics which shapes a country's relations with other nations, in line with its national character and objectives. The frame of foreign policy is based upon the various issues that the country has within its borders such as history, geography, social structure, economic features and administrative layout. In addition, that frame is formed with the purpose of how it takes shape beyond its borders by the same issues. In this thesis, the main subject is the foreign policy of the Federal Republic of Nigeria and it is approached within these edges. In this way, it is aimed to introduce the role of Nigeria, which is becoming more important each day in Africa, along with international relationships.

Primarily, its pre-independence historical terms that will be examined and it will be followed by the characteristic structure of Nigeria. After that fundemental information, the issues that impact Nigerian foreign affairs such as relations with its neighbors, security problems and the connections with international organizations will be reviewed. From this view, it is aimed to understand the other essential subject better, which is Nigeria-USA relationship.

In the final chapter; the historical ties, co-operational projects, the factors affected by internal and external causes between Nigeria, which is the central power of Africa, and USA, which is the central power of world, will be examined. After all, Nigerian foreign policy and its bilateral relationship with USA will be evaluated.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABÖ : Afrika Birliği Örgütü -Organisation of African Unity (OAU)

AfB : Afrika Birliği - African Union (AU)

AFRICOM : United States Africa Command - ABD Afrika Komutanlığı

AG : Action Group -Eylem Grubu

AGOA : African Growth and Oppurtunity Act - Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu

AIS : Automated Identification System - Otomatik Tanımlama Sistemleri

AMIS : African Union Mission in Sudan -Afrika Birliği Sudan Misyonu

APSA : African Peace and Security Architecture - Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler-United Nations (UN)

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi-United Nations Security Council (UNSC)

CIA : Central Intelligence Agency - Merkezi İstihbarat Teşkilatı

CSSDC : Conference on Security, Stability, Development and Cooperation-Afrika'da Güvenlik, İstikrar, Kalkınma ve İşbirliği Konferansı

Çev. : Çeviren

ECCAS : Economic Community of Central African States - Orta Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu

ECOBRIG : ECOWAS Standby Brigade - ECOWAS Acil Müdahele Kuvveti

ECOMOG : ECOWAS Monitoring Group - ECOWAS Gözlemci Grubu

ECOWAS : Economic Community of West African States - Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

EFCC : Economic and Financial Crimes Commission - Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu

FCT : Federal Capital Territory - Federal Başkent Bölgesi

ft³ : Feetküp-Cubic feet

GSYİH : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

ICG : International Crisis Group - Uluslararası Kriz Grubu

ICPC : Independent Corrupt Practices Commission - Yolsuzluk Eylemleri Bağımsız Komisyonu

IMET : International Military Education and Training - Uluslararası Askeri Eğitim Programı

IMF : International Monetary Found - Uluslararası Para Fonu

IMO : International Maritime Organization - Uluslararası Denizcilik Örgütü

INEC : Nigeria Independent National Electoral Commission - Nijerya Ulusal Seçim Komisyonu

ISESCO : Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization - İslam Devletleri Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

km : Kilometre-Kilometer

LEEDS : Local Economic Empowerment and Development Strategies - Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Yerel Stratejisi

MEND : Movement for the Emancipation of the Niger Delta - Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi

MNJTF : Multinational Joint Task Group - Çok Uluslu Ortak Görev Gücü

MPRI : US Military Professional Resources Incorporated - ABD Profesyonel Askeri Birleşik Kuvvetleri

NATO : North Atlantic Treaty Organisation - Kuzey Atlantik İttifakı Anlaşması

NCNC : National Council of Nigeria and Cameroon - Nijerya ve Kamerun Ulusal Konseyi

NDDC : Niger Delta Development Commission - Nijer Deltası Kalkınma Komisyonu

NEEDS : National Economic Empowerment and Development Strategies – Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Ulusal Stratejisi

NEPAD : The New Partnership for Africa's Development- Afrika'da Gelişme İçin Yeni Ortaklık

NIMASA : Nigerian Maritime Administration and Safety Agency- Nijerya Deniz Emniyeti İdare Ajansı

NPC : Nothern People Congress - Nijerya Kuzey Halkları Kongresi

NBS : National Bureau of Statistics - Ulusal İstatistik Bürosu

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development - İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

PEPFAR : President's Emergency Plan for AIDS Relief - AIDS'e Çare İçin Başkan'ın Acil Planı

PICOMSS : The Presidential Implementation Committee for Maritime Safety and Security - Denizcilik Emniyeti ve Güvenliği Başkanlık Yürütme Komitesi

RMAC : Regional Maritime Awareness Capability - Bölgesel Denizcilik Farkındalık Yeteneği

s. : Sayfa

SEEDS : State Economic Empowerment and Development Strategies – Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Eyalet Stratejisi

TSGP : Trans Saharan Gas Pipeline - Trans-Sahra Doğalgaz Boru Hattı

ty : Tarih yok

UAD : Uluslararası Adalet Divanı- International Court of Justice (ICJ)

UAÖ : Uluslararası Af Örgütü- Amnesty International (AI)

UEMOA : West African Economic and Monetary Union- Batı Afrika Ekonomik ve Para Birliği

UNAIDS : The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS Birleşmiş Milletler AIDS ile Mücadele Programı

UNAMID : African Union-United Nations Joint Hybrid Mission in Darfur- Birleşmiş Milletler-Afrika Birliği Darfur Misyonu

UNDP : The United Nations Development Programme - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

USAID : United States Agency for International Development - Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Dairesi

WAMZ : West African Monetary Zone - Batı Afrika Para Bölgesi

HARİTA VE EKLER LİSTESİ

Harita – 1	Nijerya Topraklarında Egemenlik Kuran İmparatorluk ve Krallıkların Haritaları
Harita-2	Nijerya Siyasi Haritası
Harita-3	Nijerya'da Yaşayan Etnik Grupların Coğrafi Dağılımı
Harita-4	Biafra Devleti
Harita-5	Boko Haram'ın 2009 yılı sonrasında düzenlediği Eylemler
Harita-6	Nijerya Eyaletler Haritası
Harita-7	Gine Körfezi
Harita-8	Trans-Sahra Doğalgaz Boru Hattı (TSGP)
Harita- 9	ABD Coğrafi Muharip Komutanlıkları Sorumluluk Sahaları

EK-1	Nijerya'daki İşsizlik Oranlarının Eyaletlere Göre Dağılımı

GİRİŞ

Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapan Avrupa ve Asya kıtaları, Afrika kıtasından iki büyük deniz ile ayrılmaktadır. Denizciliğin ilerlemesiyle birlikte özellikle batılı ülkelerin farklı bölgelere seyredebilme imkânını arttırması; dünyanın batısı ile doğusu, kuzeyi ile güneyi arasında yeni ilişkilerin kurulmasına neden olmuştur. Özellikle denizcilik konusunda iddialı olan Hollanda ve Portekiz gibi ülkeler; uzun süreli seyirlerinde dinlenebilecekleri liman arayışı içinde birçok coğrafi bölge keşfetmişlerdir. Sadece keşifle yetinmeyen bu ülkeler, liman bölgeleri ve çevresi ile ilgili edindikleri bilgileri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlamışlardır.

Örneğin; günümüz Güney Afrika Cumhuriyeti'nin topraklarını liman olarak kullanmaya başlayan Hollandalı denizciler, yaşam şartlarını beğendikleri bu bölgeye yerleşmişler, bu toprakların asıl sahibi olan Afrikalı halkın üzerinde kurdukları egemenliği, 20. yüzyılın sonuna kadar devam ettirmişlerdir. Batı Afrika olarak bilinen bölgeye baktığımızda ise 15. yüzyılın son çeyreğine kadar Avrupa ile herhangi bir ilişkiye rastlanmamaktadır. Bu döneme kadar, Afrika kıtasından Avrupa'ya ulaşmak için Sahra Çölü'nü aşmak gerekiyordu ki; bu güzergâhı aşmak, Araplar ve Tuareglerin savaşçıları nedeniyle çok güçtü (Iyeke 2002: 31).

Kıtanın batısına deniz yoluyla ulaşan Portekizliler, öncelikle yerli halkla bölgenin doğal kaynakları olan altın, fildişi ve reçine gibi malzemeleri kendi sahip oldukları ile değiştirme temeline dayalı bir alışveriş ilişkisi kurmuşlardır. Ardından kıtadaki savaş tutsakları ve suçlular arasından seçilenlerin takas edildiği, küçük çaplı köle ticareti başlamıştır (Iyeke 2002: 32). Ancak 15. yüzyılın sonunda Amerika kıtasının keşfedilmesiyle birlikte, kıtadaki tarım arazilerinde çalıştırılacak köle ihtiyacının artması; özellikle Batı Afrika halkının, yaklaşık dört asır boyunca, ticari bir meta olmasına neden olmuştur.

19. yüzyılın ortalarında sanayi devrimini yaşayan Avrupa'nın ihtiyaçları, icat edilen makineler nedeniyle değişmiştir. İnsan gücünün yerini alan makineler ve bu sayede elde edilen seri üretim yapabilme imkânı, makinelerde işlenebilecek hammadde ihtiyacını doğurmuştur. Bu sefer Avrupa kıtasının sanayi faaliyetleri içinde yer alanlar, Afrika'ya ucuz hammadde arayışı içerisinde gelmişlerdir.

Afrika'nın verimli topraklarında üretilen hammaddeleri, kendi ülkelerinde işleyen sanayi adamları, ürettiklerine pazar sağlamak maksadıyla da yine bu topraklarda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Afrika tarihini kendi çıkarları doğrultusunda oluşturan Avrupa, 20. yüzyılın başında kıtanın haritasını da aynı paralelde şekillendirmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın arasında paylaşılan kıtada yapay sınırlar ile oluşturulan ülkeler, 1960'lı yıllara kadar bu iki ülkenin sömürgesi olarak var olmuşlardır.

Çok yakın bir geçmişe kadar, birçok kaynakta, kıta ülkelerinin isimlerini kullanmak yerine Afrika veya Afrika halkı gibi ifadelerin seçilmesi, birçoğumuzun bilinçaltında, kıtanın tek bir ülke olduğu izlenimini yaratmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere ve Fransa sömürge faaliyetlerine resmi olarak son vermiştir. İki koloni gücünün kıtadan çekilmesiyle birlikte, ülkeler teker teker bağımsızlıklarını ilan etmişler ve bunun sonucunda da siyasi alanda mevcudiyet gösteren ülkelerin sayısı artmıştır. Yıllarca koloni güçlerinin egemenliği altında yaşayan bu ülkelerde, bağımsızlıklarının ardından diktatörler, tek partili siyasi otoriteler veya ordu kökenli devlet başkanları hâkimiyet sürdürmüştür.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle şekillenen yeni dünya düzeni ve değişen konjüktür ABD'nin kıtaya olan ilgisini de arttırmıştır. ABD'nin bu kıtaya ilgi duymasıyla birlikte Afrika ülkeleri ile ilgili bilimsel çalışmalarda da önemli bir artış meydana gelmiş, medyanın da desteği ile birlikte dünya yeniden Afrika'yı keşfetmeye başlamıştır. Kıtanın kuzeyi ve doğusuna bakıldığında Araplardan etkilenmiş bir Afrika halkı ve kültürü dikkat çekmektedir. Güneyinde ise Hollandalıların *apartheid* rejimi, bu coğrafyanın yerli halkının kültürünü günümüze

taşımalarına engel olmuştur. Ancak kıtanın batısı, özellikle de Batı Afrika[1] olarak anılan ve 16 ülkenin yer aldığı bölgede; yerli kültürün ve nüfusun, kıtanın diğer alanlarına oranla daha fazla muhafaza edildiğini görmekteyiz.

Batı Afrika coğrafyasının önemini arttıran bir diğer faktör de Gine Körfezi'dir. Bu körfeze kıyısı olan ülkelerden biri olan Nijerya, sahip olduğu doğal kaynaklar sayesinde, ekonomik açıdan, sadece Batı Afrika ülkeleri arasında değil tüm kıta ülkeleri arasında birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca sınırları içinde yaşayan yaklaşık 200 milyon nüfusu ile de tüm kıtanın en kalabalık ülkesi konumundadır. Bir milyara yaklaşan Afrika nüfusu göz önüne alındığında kıtada yaşayan her 5 kişiden 1'inin Nijerya vatandaşı olduğunu söylemek mümkündür. Bu perspektiften bakıldığında Nijerya, Afrika kıtasının demografik açıdan en güçlü ülkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Nijerya'nın dış politikasının, demografi, sosyo-ekonomi, coğrafya ve dâhili yönetim teşkilatı bakımından nasıl şekillendiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Her ne kadar ülkenin bağımsızlığı 1960 yılında ilan edilmiş olsa da yaklaşık 40 yıl boyunca iç siyasette istikrarsız bir dönem yaşanmıştır. Bu zaman zarfında askeri darbeler ile kesintiye uğrayan demokratik süreç, dış politika alanında aktif rol oynanmasına da engel teşkil etmiştir. Nitekim Kieran E. Uchehara tarafından 1998 yılında hazırlanan "Değişen Dünya Düzeninde Nijerya Dış Politikası" adlı basılmamış yüksek lisans tezinin incelenmesiyle varılan sonuç, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Bu nedenle; ülkede 1999 yılında başlayan Dördüncü Cumhuriyet Dönemi yönetim kademesinin dış politika ekseninde izlediği yol, bu tezin asıl konusu olarak ele alınacaktır.

Birinci bölümde; Nijerya'nın 1999 yılına kadar geçirdiği süreç tarihsel olarak analiz edilecektir. Tarihi arka planın ardından günümüzdeki modern Nijerya'nın

[1] Birleşmiş Milletler, jeopolitik olarak Batı Afrika'yı; 16 ülkenin içinde bulunduğu yaklaşık 6 milyon km²'lik bir coğrafya olarak ifade etmektedir.

coğrafi özellikleri, demografik yapısı, ekonomik verileri ve idari özellikleri gibi temel bilgiler ikinci alt başlık altında incelenecektir. Bu sayede Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nde izlenen dış politikanın ve Nijerya-ABD ilişkilerinin temellerini oluşturan unsurların neler olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

İkinci bölüm; 1999 yılı sonrasındaki aktif dış politika ile Nijerya'nın dış politikasını şekillendiren unsurlar ve diplomasi hayatındaki çok uluslu kuruluşlara ayrılmıştır. Özellikle yeni dönemde Başkan'ın dış politikadaki etkisinin artması ve *ad hoc* temeline dayalı dış politika ile Nijerya'nın uluslararası platformda tanıtılması açısından önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu dönemde atılan adımlar sayesinde sadece ülkenin değil, tüm Afrika kıtasının kalkınmasına yardımcı olan ikili ilişkiler kurulmuş ve önemli uluslararası kuruluşların Afrika'ya olan ilgilerinin yoğunlaşması sağlanmıştır.

Bu süreçte Nijerya; kendi içinde siyasi istikrarı yakalamış ve uluslararası arenadaki etkinliğini bölgesel seviyenin ötesine taşımayı, kıta merkezli ve evrensel uluslararası kuruluşların faaliyetlerinde de etkin rol oynamayı hedeflemiştir. Bu kapsamda Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Afrika Birliği (AfB) ve Birleşmiş Milletler (BM) ile olan ilişkileri ve bu platformlarda oynadığı rol ikinci bölümün alt başlıkları altında irdelenecektir. Ayrıca ülkenin Batı Afrika coğrafyasında sahip olduğu fiziki konumun dış politikaya etkilerine ve komşu ülkelerle olan ilişkilerine de yine aynı bölüm altında değinelecektir.

Nijerya ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler üçüncü bölümün konusunu oluşturacaktır. 1992 yılı öncesi Nijerya-ABD ilişkileri, George Obiozor tarafından "Uneasy Friendship Nigeria/American Relations" adı altında basılmış doktora tezi olarak sunulmuştur. Ancak 1992 yılı öncesinde ABD dış politikasının odak noktasını Soğuk Savaş oluşturmaktaydı. Ayrıca yine bu döneme rastlayan Vietnam ve Kore Savaşları ile de Washington oldukça meşguldü. Bu nedenle söz konusu çalışmadan 1992 yılı öncesinde iki ülke arasında yoğun bir dış politika ilişkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD'nin karşısındaki en büyük düşman olan Rusya etkisini yitirmiştir. Bu durum, ABD'nin dış politika yapıcılarının yeni odak noktaları aramasına neden olmuştur. Körfez Savaşı ve 11 Eylül'ün ardından Afganistan topraklarında terör örgütlerine karşı gerçekleştirilen operasyonlar dış politikanın yönünde değişmeler olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanında enerji konusunda yaşanan global değişimin yöneticilerinden biri olan ABD, enerji kaynağı bulunan bölgelerde varlığını güçlendirecek politikalara, dış ilişkilerinde öncelik vermiştir. Bu açıdan bakıldığında Nijerya'da kendi topraklarında terörist faaliyetlerle mücadele eden enerji zengini bir ülkedir. Sahip olunan ortak düşman ve enerji konusu iki ülkeyi farklı alanlarda birbirine yakınlaştırmaktadır.

Bu doğrultuda; iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihi geçmişi, Nijerya-ABD arasındaki benzer özelliklerin ikili ilişkilerdeki rolü bu bölümün ilk alt başlığı altında incelenecektir. Bu sayede iki ülkenin günümüzdeki faaliyetlerinin daha kolay anlaşılması hedeflenmiştir. Ardından iki ülkenin işbirliği içinde olduğu konular; ekonomi, enerji, askeri, eğitim ve sağlık başlıkları altında irdelenecektir.

Bu bölümün son alt başlığı altında ise; Nijerya-ABD ilişkilerine tesir eden önemli unsurlar iç etkenler ve dış etkenler olarak incelenecektir. Bu alt başlık altında; ABD'nin Nijerya'daki enerji politikası ve Gine Körfezi'nin ABD için ifade ettiği önem, Nijerya'nın kuzey bölgesinde etkili olan Boko Haram terör örgütü faaliyetlerinin iki ülke ilişkilerinde işgal ettiği yer ilişkilere içerden etki eden hususlar olarak analiz edilecek konular arasındadır. Bir diğer alt başlıkta konu edilecek olan dış etkenler ise Çin'in Nijerya'daki varlığı çerçevesinde sınırlandırılacaktır.

Özellikle Çin'in Nijerya'daki ekonomik girişimleri ve kendisine pazar potansiyeli yaratma çabalarının meydana getirdiği etkilerin neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bir diğer taraftan Çin'in ekonomik açıdan hızla büyümesi ve mevcudiyetini Çin Seddi'nin dışında da hissettirmeye başlaması ABD dış politikasına yön veren başka bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Afrika

politikasının ve Afrika'daki Çin varlığına karşı izlediği dış politika stratejisinin yansımalarının en güzel örnekleri ABD ile Nijerya ilişkilerinde görülmektedir. Dolayısıyla Çin'in Nijerya ile olan ilişkileri ABD'nin Nijerya politikasını şekillendirmesinde etkili olan bir diğer husustur. Bahsedilen konulardan anlaşıldığı gibi ABD, Nijerya'nın dış politikasında önemli bir pay sahibidir. Bu nedenden dolayı da iki ülke ilişkilerine bu tezin ayrı bir bölümünde yer verilmiştir.

Özetle, 1999 yılı sonrası, Nijerya'nın dış politikası tarihi arka plana dayalı olarak analiz edilecek ve ABD ile olan ikili ilişkileri detaylı olarak incelenecektir. Bu sayede ilerleyen dönemlerde, Nijerya, ABD ve Afrika odaklı hazırlanacak analizlere, kaynak olacak bir çalışma sunulması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDERAL NİJERYA CUMHURİYETİ'NİN TARİHİ VE KARAKTERİSTİK YAPISI

Bir ülkenin dış politika çizgisini oluşturmaya kılavuzluk eden önemli unsurlardan biri ülkenin tarihi geçmişidir. Bu konuyla ilgili olarak Kamran İnan, "Dış Politika" adlı eserinde; diplomatik tecrübesi olan büyük güçlerin, hareketlerinde tesadüflere yer vermediklerini, diplomasi konusundaki karar ve hareketlerini tesbit, analiz ve hedeflere dayandırdıklarını; bunun bir sonucu olarak da tarih bilgisi ve tarihi analizin dış politikada önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir (İnan,1993: 15).

Tarihin yanında, bir devletin diğer ülkelerle olan diplomatik ilişkilerini şekillendiren bir diğer faktör ise sınırları içinde sahip olduğu karakteristik yapısıdır. Dolayısıyla bir ülkenin dış politikasını anlayabilmek için, öncelikle tarihi arka planını incelemek ve yaşadığı coğrafyada şekillenen karakter özelliklerini analiz etmek önem arz etmektedir.

1.1. 1999 YILI ÖNCESİ TARİHİ ARKA PLAN

Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin tarihine bakıldığında; günümüze üç temel tarihi süreçten geçerek ulaştığı görülmektedir. Bu süreçlerin birincisi, Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmadan önceki kolonyal dönem, ikincisi bağımsızlık sonrası dönem ve yirmibirinci yüzyıla kadar yönetimde etkili olan askeri darbeler süreci, üçüncüsü ise 1999 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin ardından başlayan Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'dir.

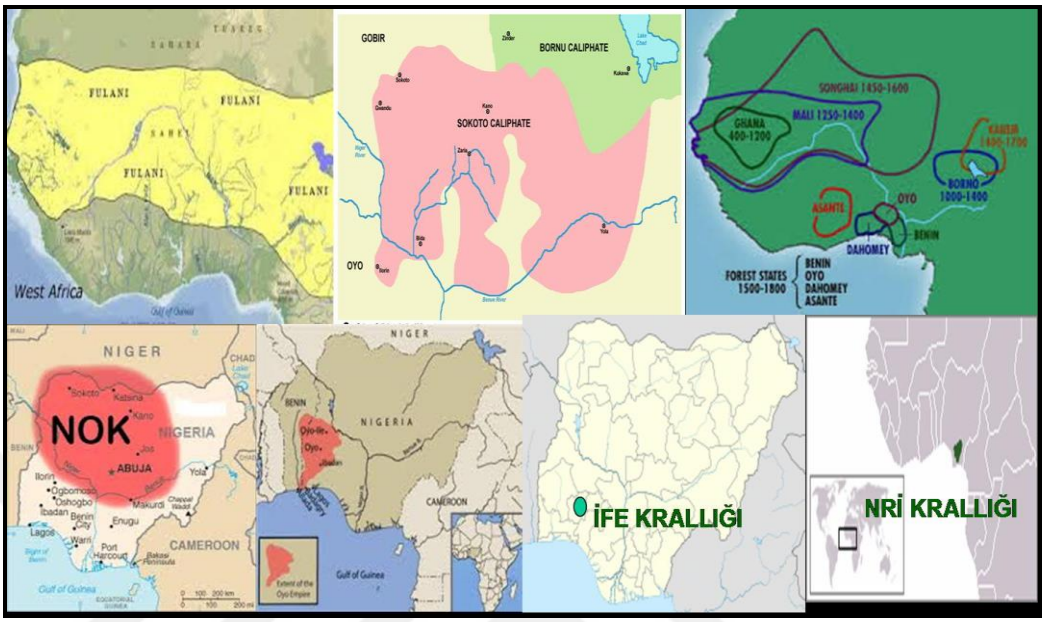
1.1.1. Bağımsızlık Öncesi Kolonyal Dönem

Afrika kıtasında kolonist ülkelerin hâkim olduğu süreçte günümüzün Nijerya olarak betimlenen toprakları Birleşik Krallık tarafından yönetilmiştir. Özellikle iki dünya savaşı arasında kalan zaman zarfında etkili olan Kolonyal dönemin, tohumları 15. yüzyılda atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda Nijerya tarihine bakıldığında söz konusu topraklarda yaşayan halkın Avrupalılarla ilk defa 1470'li yıllarda tanıştığı görülmektedir. İlk tanışmanın ardından iki farklı kıtanın toplumları arasında başlayan alışveriş üzerine kurulu ilişkiler; Amerika kıtasında başlayan tarım faaliyeti neticesinde köle ticareti üzerinde yoğunlaşmıştır. Mevcut iklim şartlarının uygunluğu, bu coğrafyalar arasındaki yolculuğu kolaylaştırmış ve sanayi devriminin etkilerinin hissedilmesine kadar ticari ilişkilerin boyutunda değişiklik meydana gelmemiştir (Fukuyama, 2014: 241).

Ancak Birleşik Krallık coğrafyasında yaşanan sanayi devrimi, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren, dünyanın ekonomik ve politik yaşamının değişmesine neden olmuştur. Bu etkileşim paralelinde, birçok Avrupa ülkesi, kendi topraklarında köle ticaretini yasaklamıştır. Bu nedenle Batı Afrika'daki güçlü köle tacirleri, kölelerin satılmasından sağladığı geliri kaybetmiş ve köleleştirilen halk kendi topraklarına geri dönmüştür. Geri dönen halkın beceri kazandığı çiftçilik yeteneklerini kullanmaya başlaması ve sanayi devrimini yaşayan ülkelerin Afrika kıtasındaki hammadde pazarına olan ilgilerinin artmasıyla birlikte, iki taraf arasında tarım ürünleri ve yeraltı zenginliklerinin çeşitlendirdiği ekonomik ilişkiler kurulmaya başlamıştır.

Bu ilişkilerin bir tarafında İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Portekiz gibi Avrupalı merkezi güç unsurları, diğer tarafında ise yaklaşık 10.000 Afrikalı sivil yönetim yer almıştır. O dönemlerde günümüz Nijerya topraklarının kuzey ve güneybatı bölgelerinde varlık sergileyen Fulani İmparatorluğu, Kanem-Borno İmparatorluğu, Sokoto İmparatorluğu, Nok İmparatorluğu, İfe İmparatorluğu, Benin İmparatorluğu, Nri Krallığı ve Oyo Krallığı; Avrupalılar ile ticari temas kuran yönetimler olmuşlardır (Momah, 2013: 4). Ayrıca Nijerya'nın güneydoğu bölgesinde

herhangi bir devlet idaresi olmadan yaşamakta olan çeşitli kabileler de Avrupalılar ile ticaret yapan Afrikalı sivil yönetimler arasındadır.

Harita – 1 Nijerya Topraklarında Egemenlik Kuran İmparatorluk ve Krallıkların Haritaları

Ancak 1800'lü yıllarda ikili ilişkilerin boyutu değişmeye başlamış ve koloni sistemine doğru adımlar atılmıştır (Rodney, 1983: 243). Bu paralelde deniz yollarının ticaretteki önemine binaen İngiltere; ilk olarak, en önemli limanın bulunduğu Lagos (Harita-1) şehrini ele geçirmek üzere yoğunlaşmış ve 1861 yılında Lagos İngilizler tarafından kolonileştirilmiştir. Birleşik Krallık'ın bu faaliyetlerinde, sanayileşmenin de bir sonucu olarak, ekonomik düzende etkin hale gelmeye başlayan ticari unsurlar; ihtiyaçlarını karşılamak üzere Nijerya topraklarında mevcudiyet sergilemişlerdir.

Bölgede İngilizler adına faaliyet gösteren Nijer Kraliyet Şirketi (Royal Niger Company) ve David McIntosh isimli şirketler, İngiltere'nin kolonileştirme faaliyetlerinde aktif rol oynamışlardır (Iyeke, 2002: 65). Ulusal Afrika Şirketi[2] (National African Company)'nin sahibi olan Sir George Goldie, 1885 yılında,

[2] Ulusal Afrika Şirketi, 1886 yılında Nijer Kraliyet Şirketi olarak adlandırılmıştır (Oliver ve Atmore, 2005: 134).

ülkenin kuzeyinde yaşayan halk ile bağlantılarını geliştirmiş ve 1885 yılında bu bölgenin lideri ile bir anlaşma yapmıştır. 1897 yılında Lagos'un kuzey bölgesindeki Benin İmparatorluğu'na ait toprakları koloni sistemine dâhil eden İngiltere, çok geçmeden Nijer Kraliyet Şirketi'nin hazırladığı uygun ortamdan yararlanmak üzere kuzey topraklarına doğru yönelmiştir. Bu bölgedeki ilerleyişini 1898 yılında tamamlayan Birleşik Krallık, Borno ve Çad Gölü'ne kadar uzanan kuzey Nijerya topraklarını da kolonisinin bir üyesi haline getirmiştir (Oliver ve Atmore, 2005: 135).

İngiltere tarafından Nijerya topraklarında elde edilen bu nüfuz, 1906 yılında Güney ve Lagos Protektorat[3]'ları adı altında resmileştirilmiştir. 1900-1906 yılları arasında kuzey bölgesinin yönetiminden sorumlu olan Lord Frederick Lugard; kuzeyin, modernleşmeye ihtiyacı olduğunu değerlendirmiş ve bunun sağlanabilmesi için güney bölgesiyle bütünleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu düşüncenin gerçekleştirilmesi için denize kıyı olan bölgeler ile ülkenin iç kesimleri arasında demiryolu ağı geliştirilmiştir (Oliver ve Atmore, 2005:154). İki bölge arasındaki ulaşım sorununun çözülmesiyle birlikte Nijerya, 1914 yılında, Kuzey Protektorat ve Güney Protektorat olarak iki yönetim altında birleştirilmiş ve İngiliz yönetimi tarafından bu iki bölgenin yöneticisi olarak Lord Frederick Lugard'a görev verilmiştir.

İki protektorat bölgesinin idaresi için hazırlanan Ulusal Yönetim Planı (National Authority Act) 1916 yılında yürürlüğe konulmuştur. Bu uygulama ile Nijerya ilk kez yerel hükümet yönetim biçimi ile idare edilmeye başlanmıştır (Anyaegbunam, 2014: 93). İngiltere, bu yönetim anlayışında; "indirekt yönetim" ve "böl ve yönet" mantığını benimsemiştir. Lord Lugard, "indirekt yönetim" şeklini ilk olarak Kuzey Protektorat bölgesinde uygulamıştır.

[3] Zbigniew Brzezinski, bir sözleşme ya da tek taraflı bir karar uyarınca, güçlü bir devletin zayıf bir devlet üzerindeki korumacılığına ilişkin hukuksal rejimi "Protektorat" olarak tanımlamıştır (Brzezinski, 1998: 13). Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı'nın "Koruma Altında Ülke (Devlet)" olarak belirttiği "Protektorat" sistemi, daha önce bağımsız bir statüye sahip bir devlet ya da ülkenin, genellikle bir anlaşma yaparak, dış ilişkilerinde tamamen ya da kısmen bir başka devletin egemenliği ve koruması altına girmesidir (Pazarcı, 2003: 182).

İndirekt yönetim anlayışında; yerel halkın elitleri arasından titizlikle seçilmiş kişilere, bölgenin idaresi, İngilizler adına vergilerin toplanması görevleri verilmekte, bu seçilmiş sınıfın yönetimi için bir İngiliz yüksek komiseri tayin edilmektedir. İngilizlerin izlediği bu tutum, yerel halkın kendi geleneklerine göre ve tanıdıkları yöneticilerin egemenliği altında yönetilmesine imkân sağlamıştır (Fukuyama, 2014: 301).

İngilizlerin Nijerya coğrafyasında uygulamaya başladıkları *mandacılık* Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte devletlerarası diplomasiye konu olmuştur. Savaşın ardından, kurulan Milletler Cemiyeti'nde, "Manda Yönetimi" ile ilgilenen bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun kurulmasına İngiltere öncülük etmiş ve İngiliz temsilcisi olarak, "indirekt yönetim" prensibinin yaratıcısı, Lord Frederick Lugard'a görev verilmiştir (Oliver ve Atmore, 2005:882). Bu komisyon sayesinde İngiltere ve kıtanın diğer önemli koloni gücü Fransa, Afrika kıtasındaki nüfuzlarına uluslararası boyutta resmi bir kimlik kazandırmışlardır.

Elde edilen bu kazanımlar sayesinde Nijerya'daki varlığını daha da sağlamlaştıran İngiltere, böl ve yönet mantığı çerçevesinde, Güney Protektorat'ını; 1939 yılında Doğu Bölgesi ve Batı Bölgesi olarak ikiye bölmüştür. Ardından 1951 yılında yürürlüğe konulan Macpherson Anayasası ile 1916'da başlayan yerel hükümet anlayışı yerini bölgesel otoriteriye bırakmıştır (Anyaegbunam, 2014: 93).

Macpherson Anayasası'na konu olan üç bölgenin yönetim geçmişlerini değerlendiren Emmanuel O.Anyaegbunam, indirekt yönetimin ilk denendiği yer olan, Kuzey Protektorat'ın, diğer bölgelerden daha fazla aşama kaydetme imkânına sahip olduğunu, bu nedenle de güneye oranla yönetim konusunda daha başarılı olduğunu belirtmiştir (Anyaegbunam, 2014: 93). Ayrıca güney bölgesinin yaklaşık 25 yıllık protektorat geçmişinden sonra iki bölgeye ayrılması, yeni idari birimlerin oluşturulması ve yönetim kademesinin tekrardan şekillendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle güney kesimi, yeni kurulan bölgesel hükümete adapte olabilmek için kuzeye göre daha fazla çaba harcamıştır.

Ayrıca yurtdışında eğitim almaya giden Afrikalı öğrencilerin de bu süreçte kıtaya geri dönmesi ve yönetim kademesinde rol almaya başlaması adaptasyon sürecinin daha sağlıklı yürütülmesine katkı sağlamıştır. Bir diğer katkı sağlayan unsur ise, Avrupa'nın Fransız İhtilali ile tanıştığı ulusalcılık, milliyetçilik ve vatanseverlik gibi düşünce akımlarının Afrika halkları arasında da ortaya çıkması olmuştur. Eğitimli siyasi elitlerin idari düzende yarattığı değişiklikler ve İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa için savaşan Afrikalıların cephede tanıştıkları milliyetçilik duyguları kıta ülkelerinin bağımsızlığını kazanmalarında önemli rol oynamıştır. Afrika kıtası ülkelerinin bağımsızlıklarına kavuşmalarına ortam hazırlayan bir diğer etken ise; 20. yüzyılın ilk yarısında iki dünya savaşı yaşayan Avrupa'nın, savaşın topraklarında meydana getirdiği hasarın izlerini silmeye yoğunlaşmalarıdır.

1.1.2. Bağımsızlığa Geçiş ve Askeri Darbeler Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanan Afrika'nın bağımsızlık sürecinde, Nijerya'nın bağımsızlığına liderlik eden en önemli kişilerden biri Dr. Nnamdi Azikiwe olmuştur. Amerika'da eğitim alan ilk Nijeryalılardan olan Dr. Azikiwe, bağımsızlık yanlısı "Zikist" fikirlerin Nijerya topraklarında tanıtımında, kendisi gibi ulusalcılık ve vatanseverlik gibi siyasi düşüncelere sahip olan Herbert Macaulay ile birlikte hareket etmiştir (Iyeke, 2002: 72). Dr. Azikiwe ve Macaulay, ülkenin doğu bölgesini temsil etmek üzere Nijerya ve Kamerun Ulusal Konseyi[4] (National Council of Nigeria and Cameroon - NCNC)'ni kurmuş ve kendileriyle aynı görüşte olanları biraraya getirmişlerdir. Doğu'nun iki önemli lideri, 1942-1954 yılları arasında Nijerya halkını kendi kendini yönetmeye hazırlamak için çalışmışlardır (Enefe, 2008, 15).

[4] Güney Kamerun, 1959 yılında yapılan halk oylamasına kadar Nijerya topraklarının parçasıydı. Ancak yapılan oylama neticesinde Fransız Kamerun'u ile birleşme yönünde karar verilmiştir. Kararın resmileşmesinin ardından partinin adı, Nijerya Vatandaşları Ulusal Konseyi (National Council of Nigerian People - NCNC) olarak değiştirilmiştir.

Doğu Bölgesi'nin başlattığı, aynı siyasi idealleri paylaşanları bir parti çatısı altında toplama politikası, Kuzey ve Batı Bölgeleri'nce de benimsenmiştir. Bu doğrultuda hareket eden Kuzey Bölgesi, Abubakar Tafawa Balewa liderliğinde Nijerya Kuzey Halkları Kongresi (Nothern People Congress - NPC)'ni, Batı Bölgesi ise Obafemi Awolowo önderliğinde Eylem Grubu (Action Group- AG)'nu kurmuştur.

İngiltere, Nijerya'nın diplomatik bağımsızlığını kazanması yönünde üç ayrı bölgeye teşvikte bulunarak; uygun zeminin hazırlanması için bölge liderlerine yardımcı olmuş ve 1957 yılında Nijerya'daki üç bölgeye bağımsızlığını teklif etmiştir. Ancak Kuzey Bölgesi, henüz kendi kendilerini yönetmeye hazır olmadıklarını belirterek bu teklifi geri çevirmiştir (Ebiem, 2014: 78). Kuzey'in olumsuz cevabı nedeniyle, Doğu Bölgesi'nin lideri Dr. Nnamdi Azikiwe, Nijerya'nın tamamı hazır olduğunda bağımsız bir devlet yapılanmasına geçilmesi gerektiğini belirtmiştir (Ebiem, 2014: 144).

Dr. Azikiwe'nin cevabıyla birlikte Nijerya'nın bağımsızlığı üç yıl daha ertelenmiş ve Nijerya, 1960 yılında uluslararası arenada bağımsız bir ülke olmuştur. Ülkenin bağımsızlığının resmi tarihi 1 Ekim 1960 olarak kabul edilse de, 1 Ekim 1963 tarihine kadar ülkeye İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth başkanlık etmiştir. Dr. Nnamdi Azikiwe monarşi düzeninin bulunduğu ülkede Genel Vali olarak görev yaparken Kuzey, Batı ve Doğu Bölgeleri bölgesel valiler tarafından yönetilmiştir (Gülabi, ty: 12). Temmuz 1963'te diğer üç bölgeye ilave olarak Orta Batı Bölgesi kurulmuş, Ekim ayında dört bölgeli bir idare olarak, cumhuriyet rejimine geçilmiş ve çok partili İngiliz sistemi benzeri parlamenter demokrasi modeli benimsenmiştir (Irikefe, 2013: 25).

15 Temmuz 1966 tarihine kadar süren Birinci Cumhuriyet Dönemi, General Aguiyi Ironsi tarafından gerçekleştirilen askeri darbe ile sona ermiş ve Nijerya'nın politik yaşamına 20. yüzyılın son senesine kadar hâkim olacak olan, Askeri Darbeler Süreci başlamıştır. Tarihe "kanlı askeri darbe" olarak geçen ilk askeri darbe

esnasında Başbakan Abubakar Tafawa Balewa, Batı Bölgesi lideri Samuel Akintola, Kuzey'in lideri ve Sokoto Sultanı olan Ahmedu Bello öldürülmüştür.

İlk askeri darbenin ardından 29 Temmuz 1966'da General Yakubu Gowon tarafından ikinci darbe gerçekleştirilmiş ve General Ironsi öldürülmüştür. Onur Öymen "Geleceği Yakalamak" adlı kitabında, ülkelerin birliğinin, bütünlüğünün bozulmaması koşuluyla yerel yönetimlere daha çok yetki verilmesinin genel hareket tarzı olduğunu; ancak bu eğilimin birçok ülkede bağımsızlık arzularını arttırdığını ifade etmiştir (Öymen, 2000: 56). Nitekim yerel yetkilere, etnik ayrışmanın ve askeri darbe ile başlayan istikrarsız ülke ortamının eklenmesi doğu kesiminin özgürlük isteklerini şiddetlendirmiştir. Doğu bölgesi, Nijerya'dan ayrılma ve hürriyetlerine kavuşma arzusuyla Biafra Devleti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir. Ayrılıkçı hareketlerin sonlandırılmasına yönelik hükümet tarafından sergilenen şiddet içeren davranışlar yaklaşık üç yıl süren iç savaşı beraberinde getirmiştir.

1970 yılına dek devam eden iç savaşın ardından 1975 yılında, üçüncü askeri darbe ile General Murtala Mohammed ülke yönetimini devralmıştır. General Mohammed, yedi ay süren ülke yönetimi esnasında izlediği politikalar ile hem Nijerya halkının hem de uluslararası kamuoyunun desteğini almıştır. Şubat 1976'da General Mohammed'in öldürülmesinin ardından General Olusegun Obasanjo yönetimi devralmış ve yaklaşık olarak üç yıl boyunca Nijerya'yı yönetmiştir. 1979 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerini Alhaji Shehu Shagari kazanmış ve General Obasanjo liderliğindeki askeri idare, hükümeti sivil yönetime teslim etmiştir.

Bu devir-teslimin ardından İkinci Cumhuriyet süreci başlamıştır. 1983 yılına kadar devam eden İkinci Cumhuriyet Dönemi'ne General Muhammadu Buhari tarafından yapılan askeri darbe ile son verilmiştir. Bu darbeyi izleyen 1984 askeri darbesi ile General İbrahim Babangida ülkenin başkanı olmuştur. 1993 yılına kadar iktidarda kalan General Babangida, yönetime sivil kimlik kazandırmak üzere ülkede başkanlık seçimlerinin yapılmasını sağlamıştır. Ancak seçim sonuçları açıklanmadan seçimleri iptal ettiğini ve Earnest Shonekon idaresindeki "Geçici Ulusal Hükümet"'e

yönetimi devrettiğini halka duyurmuştur. 26 Ağustos 1993-17 Kasım 1993 tarihleri arasındaki 83 günlük Üçüncü Cumhuriyet Dönemi, General Sani Abacha'nın masa başında gerçekleştirdiği askeri darbe ile son bulmuştur (Enefe, 2008: 187). Generel Abacha'nın ölümünün ardından, 1998 yılında, başkanlığa General Abdulsalami Abubakar geçmiş ve 1999 yılına kadar göreve devam etmiştir.

Özetle Nijerya'nın, 1960-1999 arasındaki idari geçmişinin 29 yılında ülkeyi generaller yönetmiştir. Bu sürecin yaşanmasında iç sorunların yanı sıra dönemin merkezi güç odaklarının söylem, eylem ve destekleri de etkili olmuştur. Örneğin Afrika halklarının bağımsızlıklarını ilan ettikleri dönemde, Birleşik Krallığın Başbakanı olan Harold Macmillan, 1960 yılındaki Afrika gezisinde yaptığı konuşmada; Afrika kıtasında ulusal bilincin geliştiğini ve bu durumun siyasi bir gerçek olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak aynı zamanda çoğu ülkenin bağımsızlığa hazır olmadığının da altını çizmiş ve bu süreçte daha yavaş adımlarla ilerlenmesinin doğru olacağını söylemiştir. Başbakan Macmillan'ın açıklamalarının altındaki düşünce ise Afrika ülkelerini komünizmin ellerine bırakmamak için ulusalcılığın desteklenmesi gerektiğidir (Meredith, 2011: 94).

Bu doğrultuda, özgürlüklerine yeni kavuşan Afrika ülkelerinin ulusal bütünlüklerini korumayı hedefleyen Batılı ülkeler, özellikle de Soğuk Savaş'ın iki tarafından biri olan ABD, kıta devletleri için en uygun siyasi düzenin silahlı kuvvetler ile sağlanabileceğine inanmıştır. Batı, amacına ulaşabilmek için ihtiyaç duyduğu uygun zemini, devletin yönetim kademelerine kendince de yönetilebilecek kişileri yerleştirerek hazırlamıştır. (Khalid, 2001: 11). Dolayısıyla Nijerya idari yapısındaki askeri otorite hâkimiyeti, yabancı aktörlerin desteğini de almıştır. Nijerya, bağımsızlığını Kraliçe'den masa başında kazanmış ve ordu bu aşamada herhangi bir özgürlük savaşı içinde yer almamıştır. Herhangi bir milli mücadelede dış faktörlere karşı kullanılmayan Nijerya Silahlı Kuvvetleri, aldığı eğitim ve sahip olduğu gücü ülkenin savunmasında değil yönetilmesinde kullanarak, varoluş nedeninden uzaklaşmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, komünizm düşünceleri Batı için bir tehdit unsuru olmaktan çıkmıştır. 20. yüzyılın son on yılında, Soğuk Savaş'ın galibi ABD'nin savunduğu demokrasi ve özgürlük fikirleri, teknoloji alanında yaşanan bilim devrimi sayesinde hızla yayılmaya başlamıştır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Afrika ülkelerinde de kısa sürede tesirini gösteren bu düşünceler, yönetimin silahlı kuvvetlerden sivillere devredilmesinde önemli bir etken olmuştur. Dünyadaki değişim rüzgârları, General Abubakar döneminde gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde Nijerya'daki etkisini sergilemiştir. 1999 yılında düzenlenen başkanlık seçimlerinin ardından 29 Mayıs 1999'da sivil hükümet yönetimi devralmış ve Nijerya idari hayatında Dördüncü Cumhuriyet Dönemi başlamıştır.

Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nin ilk devlet başkanı Olusegun Obasanjo, General Gowon ve General Mohammed döneminde ülkenin yönetim kademelerinde görev yapmıştır. Ayrıca 1976-1979 yılları arasında, askeri kimliği ile Nijerya'ya başkanlık eden Obasanjo, o dönemde ülkede kesintiye uğrayan demokratik düzenin tekrar kurulmasına çaba sarfederek başkanlık seçimlerinin yapılmasını sağlamış ve başkanlığı sivil yönetime teslim ederek görevini bırakmıştır.

Yönetimde fiziksel olarak bulunmadığı 1979 sonrasında da ulusal ve uluslararası gelişmeleri yakından takip eden Obasanjo; edindiği bilgileri ulusal ve uluslararası platformlarda paylaşmaya özen göstermiştir. Bu doğrultuda çeşitli üniversite ve enstitülerde dersler vermiş, çeşitli organizasyonlarda danışmanlık yapmış, Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşlarda önemli görevlerde hizmet etmiştir (Adiuku, 2006: 3). Bu sayede kazandığı tecrübe ve edindiği bilgi birikimi ile Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nde Nijerya'ya sınırlarının içinde ve dışında yeni bir kimlik kazandırmayı hedeflemiştir. Söz konusu hedeflerine ulaşmak için ülkenin uluslararası arenada temsil edilmesine ve saygınlığının arttırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Bu çalışmalar, Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin dış politikasının 1999 yılı sonrasında aktifleşmesine katkı sağlamıştır. Ancak asıl konumuz olan bu sürecin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak için öncelikle ülkenin karakteristik yapısının betimlenmesi önem arz etmektedir.

1.2. NİJERYA'NIN KARAKTERİSTİK YAPISI

1.2.1. Nijerya Coğrafya

Harita-2 Nijerya Siyasi Haritası

Nijerya; Afrika kıtasının batısında, 923.773 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Dünya coğrafyasında kapladığı alan ile dünya devletleri arasında 32. sırada yer alan Nijerya'ya; batıda Benin, kuzeyde Nijer, kuzeydoğuda Çad ve doğuda Kamerun ülkeleri komşuluk ederken, ülke güneyde Gine Körfezi ile buluşmakta ve Atlantik Okyanusu'na açılmaktadır.

Nijerya'nın fiziki haritasına bakıldığında; yüzölçümünün sadece 13.000 km²'sinin sulardan oluştuğu görülmektedir. Afrika'nın 3. büyük nehri olan Nijer, Nijerya topraklarına kuzeybatı bölgesinden girmekte ve ülkenin orta kesiminde Benue nehri ile buluşmaktadır. Fiziksel açıdan ülkeyi üç ana parçaya bölen bu iki nehir ülkenin iklim ve bitki örtüsünün karakteristik yapısında önemli rol oynamaktadır. Sularla kaplı olan alanlar altında tanımlanabilecek bir diğer önemli topoğrafik özellik ise güneydeki kıyı bölgesinde yer alan bataklıklardır. Dünyanın en

büyük üçüncü sulak alanı olan Nijer Delta bölgesi[5], 112.110 kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır (Niger Delta Development Commission [NDDC], 2006: 49). Ayrıca yine bu bölgede yer alan ve dünyanın oksijen ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayan tropikal yağmur ormanları da Nijerya'nın iklim ve bitki örtüsünün şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Ülkenin kuzeyine doğru çıkıldıkça tepelik ve platoların başladığı ve en kuzeyde yarı-çöl bir alanın hâkim olduğu görülmektedir. Ülkenin doğusunda uzanan dağlık alanlar ile deniz seviyesinden 1200-2400 m yükseklikteki Jos platosu ise Nijerya'nın en yüksek bölgeleridir (U.S. Department of State, 2012:1).

Nijerya'nın enlemsel açıdan Ekvator'a olan yakınlığı ülkenin iklimsel özelliklerini şekillendiren bir diğer faktördür. Genellikle sıcak hava dalgalarının etkili olduğu ülkede, tropikal bir iklim yaşanmaktadır. Ancak kuzey bölgesinin Sahra Çölü'ne olan yakın konumu, bu bölgede tropikalden ziyade çöl ikliminin hâkim olmasına neden olmaktadır.

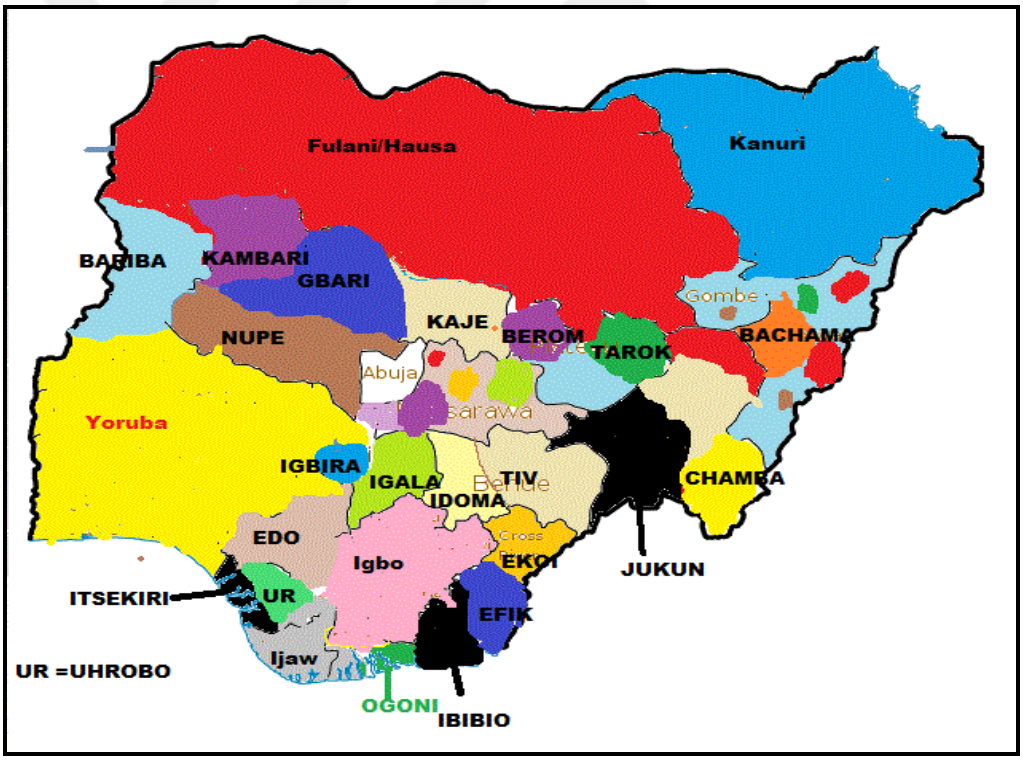
1.2.2. Nüfus ve Sosyolojik Yapı

Devletin sınırları içinde veya dışında yürütülen siyasi faaliyetlerin güç aldığı en önemli kaynak şüphesiz insan faktörüdür. Bu noktada bir devlet, dış siyasetine ait yol haritasını çizerken; içinde yaşayan toplumu şekillendiren tarih, kültür, dil, etnik yapı ve dini inanışlardan etkilenmektedir (İnan, 1993: 15). Bu açıdan Nijerya'ya bakıldığında; farklı tarih, kültür, dil, din ve etnik kökene sahip insanların biraraya gelmesiyle oluşan çeşitliliğin mozaiksel bir yapı oluşturduğu farkedilmektedir.

[5] Nijer Deltası; Nijerya'nın güneyindeki Abia, Akwa Ibom, Bayelsa, Cross River, Delta, Edo, Imo, Ondo ve Rivers adlı dokuz eyaletin oluşturduğu bölgedir (NDDC, 2006: 50).

1.2.2.1. Nijerya'daki Etnik Yapı ve Dini İnançların Siyasal Yaşama Tesirleri

Afrika toplumlarının kendilerini tanımlamalarında ön plana çıkan etnik unsur, Nijerya halkının karakterini betimlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Nijerya topraklarında yaşamakta olan yaklaşık 173 milyon[6] kişi, 250'den fazla farklı etnik kökene mensuptur. Bu farklı etnik kökenlerden Hausa-Fulani, Yoruba ve İbo etnik grubuna ait olanlar nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır.Etnisitenin nüfusa yüzdesel olarak dağılımına bakıldığında; Hausa-Fulani'lerin %29, Yoruba'ların %21 ve İbo'ların %18'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir (Central Intelligence Agency [CIA], 2015: 2).

Harita-3 Nijerya'da Yaşayan Etnik Grupların Coğrafi Dağılımı

[6] Nijerya Ulusal Nüfus Komisyonu tarafından hazırlanan 2006 yılı verilerine göre; Nijerya'da, 140.431.790 kişi yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2012 yılında hazırladığı dünya nüfus analizine göre ise ülkenin, nüfusu tahmini olarak 173 milyondur ve 2050 yılında nüfusunun 440 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (BM, 2012:2). Burada daha güncel olması sebebiyle BM verileri esas alınmıştır.

Bu üç ana etnik grubun Nijerya coğrafyasında dağılımı homojen olmamıştır (Harita-3). Ülkenin kuzeyinde daha çok Hausa-Fulani etnik grubunun, güneybatısında Yoruba'ların ve güneydoğuda daha çok İbo etnik kökenine mensup olanlarının yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Yoruba halkının yaşadığı güneybatı bölümü, tarihte krallıklara ev sahipliği yapmıştır. Monarşi rejimi altında yaşayan bu halk; güneyin batısındaki denize olan kıyısı nedeniyle Avrupalılar ile tanışmış ve eğitim sayesinde edindikleri bilgi birikimini ticaret ve yönetim konularında kendilerini geliştirme yönünde harcamışlardır (Meredith, 2011: 81). Güneyin diğer bölgesindeki İbo halkı, Batı'dan gelenlerle kurdukları ilişkiler sayesinde batılı iş olanakları ve teknoloji ile tanışmış, mekanik becerisine sahip olmuş ve kurdukları küçük ticari işletmeler ile geniş bir coğrafyaya yayılmaları sonucunda "Batı Afrika'nın Yahudileri" olarak anılmaya başlamışlardır (Campbell, 2010: 3). Ülkenin kuzey yarısında yaşayan halkın çoğunluğunu oluşturan Hausa-Fulani etnik kökeni ise tarihte imparatorluklar ve feodal sistemlerin etkisi altında yaşamış olmanın bir sonucu olarak en üst yöneticinin egemenliğini benimsemiş, bireysel düşüncelere önem vermeyen bir toplum karakterine bürünmüştür (Ebiem, 2014: 137).

Özetle Nijerya etnisite yönünden üç ana bölgeye ayrılmaktadır. Ancak dini inançlar açısından incelendiğinde kuzey-güney olarak ikiye ayrılan bir görüntüye sahiptir. Kuzeyin Hausa-Fulani halkı Kuzey Afrika'nın Müslüman Arapları'nın etkisi altında kalarak İslam'a inanmayı seçmiş, güneyin Yoruba ve İbo halkları ise Avrupalılar'ın etkisiyle Hırıstiyanlık inancını benimsemiştir. ABD'nin Nijerya eski Büyükelçisi John Campbell; bugünkü Nijerya topraklarında 1900'lerde yaşayan nüfusun %26'sının Müslüman, %1'inin Hırıstiyan olduğunu belirtmiştir (Campbell, 2010:51). Ancak Nijerya'daki dini inançlarla ilgili bugünkü verilere bakıldığında; halkın %50'sinin İslam dinine inandığı, %40'ının Hırıstiyan olduğu ve kalan %10'luk pay içindeki nüfusun yerel inançları benimsediği görülmektedir (Akova, 2011: 2).

Geçen bir asırlık zamanın ardından dini inançların yüzdesel dağılımında meydana gelen bu farklılığın başlıca iki nedeni vardır. Bunlardan biri, ülkenin güney

yarısındaki topraklarda yoğun Hırıstiyan misyonerlik faaliyetlerinin yürütülmesi, diğeri ise İngiltere'nin, koloni dönemi boyunca kuzeydeki İslam inancına saygı duymasıdır. Bu kapsamda; Nijerya'daki İngiliz lideri Frederick Lugard, misyonerlik faaliyetlerinin kuzeyde yürütülmesini engellemiş, bölgede mevcut halifeliğin "geleneksel" otoritesini korumaya çalışmıştır (Campbell, 2010: 3).

Frederick Lugard ve onunla birlikte Nijerya'nın koloni döneminde yönetim kademesinde olan İngilizler, Nijerya halkının sosyal yapısındaki ayrılılıkları çok iyi analiz etmiş ve izledikleri "böl ve yönet" anlayışı çerçevesinde mevcut ayrılıkları yok etmekten veya ortak bir halk bilinci oluşturmaktan uzak durmuşlardır. Lord Lugard, Nijerya'nın kuzey ve güneyini *yağ ve su* olarak betimleyerek bu iki bölgenin asla birbirine karışmayacağını belirtmiştir (Ebiem, 2014: 138).

Bu ayrılıklarla koloni dönemini tamamlayan Nijerya, bağımsızlığa geçiş döneminde de özellikle etnik ve dini bölünmüşlüğün yarattığı izleri bertaraf edememiştir. 1950'li yıllarda kuzey, batı ve doğuda kurulan üç farklı siyasi parti, kısa bir süre sonra bölgelerindeki etnik grupların ilgisini çekerek ulusal hedeflerden uzaklaşmaya başlamışlardır (Enefe, 2008: 17).

Etnisitenin siyasete taşınmasına ve politik bir kimlik edinmesine, dönemin parti liderlerinin görüşleri ve halka yaptıkları ulusalcılıktan uzak açıklamalar oldukça etkili olmuştur. Örneğin "Ben önce bir Yoruba'yım, sonra Nijerya'lıyım" diyen batıda kurulan siyasi partinin lideri Obafemi Awolowo (Enefe, 2008: 18); Nijerya'nın bir ulus olmadığını, sadece coğrafi bir tanım olduğunu, "Nijeryalı" kavramının "İngiliz" veya "Fransız" kelimeleri gibi bir anlam ifade etmediğini, "Nijeryalı" kelimesinin sadece "Nijerya" sınırları içinde yaşayan insanlarla sınırların dışındakileri birbirinden ayıran bir isim olduğunu belirtmiştir (Meredith 2011: 18).

Güneybatılı siyasi lider Awolowo ile benzer düşüncelere sahip olan bir diğer kişi ise kuzey bölgesinin liderlerinden Abubakar Tafawa Balewa'dır. Nijerya'nın ilk federal başbakanı olan Balewa, İngiltere Kraliyeti'nin; 1914'ten beri tarihi, etnik

kökeni, dini ve gelenekleri birbirinden farklı olan Nijerya halklarını tek bir ülke çatısı altında birleştirmeye çalıştığını, ancak bu coğrafyada yaşayan toplumların birarada yaşama arzusunda olmadıklarını belirtmiş ve Nijerya'nın sadece İngiliz icadı olduğunu sözlerine eklemiştir (Meredith, 2011: 18).

Awolowo ve Balewa gibi dönemin iç politikasını şekillendiren siyasi seçkinlerin ve partilerin halka yansıttığı ayrılıkçı fikirlerin siyaset yaşamına ilk resmi yansıması, ülkenin Doğu Bölgesi'nde kendisini göstermiştir. 1966 yılında başlayan askeri yönetim döneminde Doğu bölgesinin yöneticisi olan Yarbay Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu bu düşüncelerden etkilenmiş ve Mayıs 1967'de başkenti Enugu şehri olan Biafra Devleti (Harita-4)'ni kurduğunu açıklamıştır (Oliver ve Atmore, 2005: 308). Ülkenin Batı Bölgesi'nin Yoruba'lı lideri Obafemi Awolowo, Yb. Ojukwu ile görüşmesinin ardından Batı'nın ayrılmasını destekler şekilde "Eğer Doğu Nijerya'dan ayrılırsa Batı'da ayrılacaktır." açıklamasını yapmıştır (Ebiem, 2014: 142).

Harita-4 Biafra Devleti

Ülkenin baskın olan diğer bir etnik grubunun da ayrılıkçı fikirlere sahip olduğunu belirtmesi, dönemin askeri hükümetinin başkanı olan General Yakubu Gowon'u bir dizi önlemler almak zorunda bırakmıştır. Başkan Gowon, Doğu

Bölgesi'nin lideri Obafemi Awolowo'yu Nijerya Ekonomi Bakanı ve hükümetin Başkan Yardımcısı olarak görevlendirerek Awolowo'ya ulusal bir yönetici kimliği kazandırmıştır. Bu sayede ülkede Yoruba'lar tarafından gerçekleştirilmesi muhtemel bir ayrılma girişimi, liderlerinin etkisi azaltılarak bertaraf edilmiştir.

Yoruba grubuna yayılması muhtemel ayrılıkçı düşüncelerin bu şekilde etkisiz hale getirilmesi, ülkedeki diğer iki baskın etnik grup olan Hausa-Fulani'ler ile İbo'ları karşı karşıya bırakmıştır. İbo'ların ayrılıkçı eylemlerinin sona erdirilmesine silahların karışmasıyla birlikte ülkede Biafra İç Savaşı başlamıştır. Bu iç savaş sürecinde Biafra Devleti, uluslararası seviyede Fildişi Sahilleri, Gabon, Tanzanya ve Zambiya tarafından tanınarak ülke dışından politik destek elde etmiştir (Forsyth, 2011: 123). Öte yandan Federal Hükümet İbo'ların ayrılıkçı girişimlerini bastırabilmek için İngiltere, Mısır ve Sovyetler Birliği'nden politik açıdan ve silah yönünden yardım almıştır. Biafra Devleti'nin Nijerya'nın federal tarafının silahlı tepkisine karşı koymasına; Fransa, Portekiz ve Güney Afrika silah desteğinde bulunarak yardım etmeye çalışmışlardır (Oliver ve Atmore, 2005: 310). Federal Hükümet'in sahip olduğu imkânların çok gerisinde olan Biafra Devleti'nin İbo halkı, üç yıl boyunca direnmeye devam etmiştir. Her iki tarafın resmi olarak anlaşmasının ardından 1970 yılında sona eren Biafra İç Savaşı, Nijerya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1960 yılındaki fiziki sınırlarında herhangi bir değişiklik meydana getirmemiştir.

Etnik kimliklerin ön planda oynadığı rol nedeniyle yaşanan bu kötü tecrübe, masa başında gerçekleştirilen bir anlaşma ile sonlandırılmış olsa da; Nijerya halkının etnik kimliğine sahip çıkma ve bu kimliği politik yaşama taşıma özelliği iç savaş sonrasında da devam etmiştir. İkinci Cumhuriyet Dönemi'nde ülkeye başkanlık eden A. Shehu Shagari "Nijeryalıların çoğu önce ailesini, sonra etnik grubunu, sonra ülkesini düşünür." demiştir (Enefe, 2008: 63.). Başkan Shagari'nin 1980'lerin ilk yıllarında başkanlık yaptığı düşünüldüğünde iç savaşın kötü sonuçları, etnisitenin önemini azaltma ve toplumda ulusal bilinç yaratma konusunda etkili olamamıştır.

Nijerya halkının dimağındaki ulus kavramı eksikliğini yok etmeye çalışan ve etnik kimliğini ön plana çıkarmayan bir lider olan Emekli General Obasanjo, Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'ndeki başkanlık sürecinde yaptığı konuşmalarında her zaman Nijerya'nın hayatındaki herşeyden önce geldiğini vurgulamıştır (Adiuku, 2006: 192).

1.2.2.2. Kültür, Eğitim ve Sağlık Açısından Ülkenin Sosyolojisi

Nijerya'daki etnik ve dini çeşitlilik toplumun kültürünün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Huntington'un kültürün merkezine yerleştirdiği dil faktörü; Nijerya'da etnik köken ve dini inanışlardan etkilenmiştir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak halk arasında konuşulan farklı yerel dil sayısı 500'den fazladır (CIA, 2015: 2). Bu yerel diller arasından ağırlıklı olarak konuşulanlar üç ana etnik gruba ait olan Hausaca, Yorubaca ve İboca dilleridir. Ancak Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin resmi dili olarak eski koloni gücünün dili olan İngilizce kabul edilmiştir.

Ülkedeki yerel dil çeşitliliği göz önüne alındığında resmi dil olarak İngilizce'nin kabul edilmesi; farklı etnik kökenlere mensup olan toplumun iletişimini kolaylaştırmıştır. Ancak ortak kültürü yansıtan milli bir dilin olmayışı; "Nijeryalı" kelimesine ulus kavramını yüklemenin önüne bir diğer engel olarak çıkmıştır. Milli dilin, ulus bilincinin oluşmasında sağladığı faydanın farkında olan Avrupa ülkeleri, Afrika'yı kolonileştirme faaliyetlerinde kıta halkını yerli dillerden uzaklaştırmak için çaba sarfetmişlerdir. Afrika'da konuşulan 2000'den fazla yerel dili öğrenmek ve yerli halk ile iletişim kurmayı sağlamak gayretini göstermeyen koloni güçleri; kıtada Fransızca, İngilizce ve Portekizce dillerinin hâkim olmasını sağlamışlar ve kıtanın kendileriyle uyumunu hızlandırarak halkın kendilerine olan bağımlılığını güçlendirmişlerdir (Meredith, 2011: 155; Rodney, 1983: 60).

Bu bağımlılığın felsefesi ile ilgili düşüncelerini aktaran Prof. Dr. Mübahat Türker, "Eğer, bir adama ya da bir millete "dünyasını değiştirtmek" isteniyorsa, ya

ona dil değiştirtmek, ya da onun "manevi enerji deposu" olan, onun tarihini yaratan kendi dili aracılığıyla, dünya görüşünü etkilemek gerekir. Bu etkiyi almış olan dünya görüşü, dönüp, nasıl olsa dili etkileyecektir." demiştir (Türker, 2001: 147). Örneğin İngiltere'nin koloni gücü olduğu dönemde başlattığı ingilizce eğitim, Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasına rağmen değiştirilmemiştir.

Koloni döneminde Nijerya'daki eğitime önem veren İngiltere ve Afrika'nın kalanında hâkim olan diğer koloni güçleri, halkı kendi ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde eğitmişlerdir. Bu nedenle eğitimi temel seviyede tutan koloni güçleri, sadece seçilmiş bir azınlığın ileri eğitim almasına imkân tanımışlardır. Örneğin Portekiz'in hâkim olduğu sömürü bölgesinde, yaklaşık 300 yıl süren sömürge dönemi boyunca sadece 14 kişi üniversiteden mezun olmuştur (Ziankahn, 2011: 22). İleri düzeyde eğitim veren kurumların eksikliği nedeniyle eğitimli halk yetiştirme konusunda başarılı olamayan Afrika ülkelerinde, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir değişim başlamıştır. Bu kapsamda atılan adımlar sayesinde 1945 sonrasındaki dört yılda Afrika kıtasında dört üniversite kurulmuş ve 1948 yılında Nijerya'nın güneybatı bölgesinde açılan Ibadan Üniversitesi bu dört okuldan biri olmuştur (Oliver ve Atmore, 2005: 221).

Ülkenin bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda üniversite sayısının beşe yükselmesi, kalabalık ve çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu nüfusa ileri düzeyde eğitim vermek için yeterli olamamıştır. Ülke içindeki okullarda en fazla 10.000 kişiye yükseköğrenim imkânı sağlanabilmesi nedeniyle gelir düzeyi yüksek olan aileler çocuklarını yurtdışında okutmayı tercih etmişlerdir. Yurtdışında aldıkları iyi eğitimin ardından ülkesine geri dönen öğretmen, doktor, avukat, gazeteci gibi tahsilli gençler kendi ülkelerinde edindikleri mesleklere uygun çalışma sahası bulmakta zorlanmışlar ve bu nedenle çalışmak için tekrar ülke dışına gitmeyi tercih etmişlerdir (Oliver ve Atmore, 2005: 179).

Günümüzde yurtdışında eğitim alan toplumlar arasında önemli bir çoğunluğu temsil eden Nijerya halkı (Ovuakporie ve Agbakwuru, 2016: 1) halen Nijerya

sınırları dışında yaşamayı tercih ederken, bağımsızlığın üzerinden geçen elli yıl içerisinde eğitime federal ve eyalet seviyesinde daha fazla önem verilmiştir. Federal Nijerya Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının 2010 yılı verilerine göre ülke içindeki üniversite sayısı 104'e çıkmıştır. Bunlardan 26'sı federal, 44'ü eyalet üniversitesi iken kalanlar özel girişimciler tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarıdır. Bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 2005 yılında 1.463.690 iken bu sayı 2009 yılında 1.691.141'e yükselmiştir (Shu'ara, 2010: 13). Federal Nijerya Eğitim Bakanlığı'nda görevli Dr. Jamila Shu'ara tarafından hazırlanan ülkedeki yükseköğrenim ile ilgili istatistiklerde yer alan sayısal verilere göre; eğitim konusunda bir iyileşme olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak ülkenin eğitim durumunu daha net anlayabilmek için yüzdesel verilere göre bir değerlendirme yapmak önem arz etmektedir. Konuyu bu şekilde inceleyen Ulusal Nüfus Komisyonunun 2013 Yılı Nijerya Demografik ve Sağlık Araştırması Verileri ülke genelindeki eğitim durumunu daha net olarak sunmuştur. Bu araştırmaya göre ülkedeki 15-49 yaş arası kadınların %45'i, erkeklerin %62'si ortaöğretim ve üstü eğitim almıştır. Aynı yaş grubundaki kadınların %47'sinin, erkeklerin %25'inin okuma-yazma bilmediği aynı rapordan edinilen diğer bilgiler arasındadır.

Söz konusu raporda eğitim seviyesinin özellikle kadınların evlilik yaşında etkili olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre eğitimsiz kadınların evlenme yaşı ortalama 15,5 iken ortaöğretim seviyesinde eğitim alan kadınların evlenme yaşı ortalama 21,5'e yükselmektedir. Bununla birlikte erken yaşta yapılan evliliklerin ülkedeki çocuk doğum oranını yükselttiği, buna eğitimsizlik ve yaşam şartlarının kalitesindeki düşüklüğün eklenmesiyle birlikte çocuk ölüm oranlarının arttığı raporda değinilen diğer önemli konular arasında yer almıştır[7].

[7] Daha detaylı sayısal veriler için bkz. http://www.unicef.org/nigeria/publications_8559.html

Eğitimsizlik ve yaşam şartlarının zorluğunun olumsuz yönde etkili olduğu bir başka konu ise halkın sağlığı olmuştur. Toplumun sağlıklı yaşamasını tehdit eden AIDS, sıtma, tifo, kolera gibi hastalıklar ülke genelinde yaygın olarak görülmekte ve vakaların çoğunluğu ölüm ile sonuçlanmaktadır. Ulusal İstatistik Bürosu tarafından Nijerya'daki Sosyal İstatistikler ile ilgili hazırlanan 2012 yılı raporuna göre 2007-2011 yılları arasında ülke genelinde ortalama dörtyüzbin kişi sıtma hastalığına yakalandığı ve ortalama üç milyon kişinin AIDS hastası olduğu belirtilmiştir.

Ülke genelinde bu hastalıkların yaygın olarak görülmesinin en önemli nedenlerinden biri eğitimsizlik ise de bu konuda yeterli iyileşmenin sağlanamamasındaki bir diğer önemli faktör ekonomik şartlardır. Nijerya siyasi seçkinlerinin yürüttüğü makroekonomik politikaların, halkın en alt kademesine ulaştırılmasında yaşanan eksiklik, sosyal yaşamda negatif tesirler meydana getirmektedir.

1.2.3. Ekonomik Yapı

Afrika tarihine bakıldığında kıtada yaşam sürdüren toplumların, hayatlarını idame edebilecekleri bir ekonomik biçimi yaşam tarzı olarak seçtikleri göze çarpmaktadır. Bu felsefeye göre; halk, denetleyemediği belirsiz bir gelecek için düşünmek ve kaygılanmak yerine günügününe yaşamayı, ürün bol olduğunda doyasıya yemeyi, ürün olmadığında ise açlık çekmeyi kendine prensip edinmiştir (Tuncer; 1997: 740). Bu felsefenin bir izdüşümü olarak geleneksel Afrika ekonomileri, geçinmeye yetecek kadar gelir sağlayan küçük köy çiftlikleri, avcılık, balıkçılık ve küçük el sanatları üzerine yoğunlaşmıştır (Rodney; 1983: 83).

Söz konusu ekonomik yaşam tarzı kolonyal dönem öncesi Nijerya topraklarında yaşayan halkın, geçim kaynaklarının çerçevesini de belirlemiştir. Batı'lı ülkelerin ve koloni erki İngiltere'nin, Nijerya çevresinde ve sınırları içinde etkili olmalarıyla birlikte bu yaşam biçimi değişmeye ve hâkim gücün istekleri

doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır. Bağımsızlık öncesi yıllarda yerli halkın önemli ölçüde geçimini sağladığı ve ülkenin dış kazancının büyük bir kısmını oluşturan tarımdan, 1956 yılında ülkede petrolün keşfedilmesiyle birlikte, yavaş yavaş uzaklaşılmıştır. Bu nedenle günümüz Nijerya'sına ait ekonomik yapıda ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara dayalı bir mali düzenin bulunduğu ve diğer devletlerle olan ekonomik ilişkilerin bu çerçevede şekillendiği görülmektedir.

Aslında ülkede verimli tarımsal araziler ve balıkçılığa uygun önemli su kaynakları bulunmaktadır. Ülke genelinde tarıma elverişli olan alanlara baktığımızda kuzey bölgesinin yerfıstığı, batının kakao, doğunun palmiye yağı ve reçine üretimine uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca güneydeki Nijer Deltası, Nejir ve Benue Nehirleri ile kuzeydoğudaki Çad Gölü deniz ürünleri yetiştirilmesine imkân tanımaktadır. Örneğin petrolden ülke ekonomisine gelir elde edilmeye başlanmadan önce, küresel sektörün %18 kakao ihtiyacını karşılayan ve dünyanın ikinci büyük kakao üreticisi olan ülke, bugün dünya kakao ihtiyacının sadece %8'ine cevap verebilecek ölçüde üretim yapabilmektedir (Green, 2013: 1). Doğunun, koloni öncesi dönemde önemli ölçüde yabancı kazanç elde ettiği başlıca geçim kaynağı palmiye yağı ise bugün hiç üretilmemektedir (İrikefe, 2013: 48).

Bu örnekler ışığında, tarımın ülkenin ekonomik politikasındaki önemini yitirdiğini ve bu paralelde ülkenin kendi nüfusunun gıda ihtiyaçlarını dahi karşılamada yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Bu durum gıda ihtiyacının ithal edilerek karşılanması sonucunu doğurmuştur. 2009 yılında yurtdışından temin edilen yiyecek maddelerinin tutarı 6,7 milyar dolar, 2013 yılında ise 4,35 milyar dolardı (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2015: 22). Her ne kadar ithal edilen yiyecek tutarındaki düşüş yurt içinde üretimin arttığı izlenimini yaratıyor olsa da gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) sektörlere göre dağılımı bunun aksini kanıtlar niteliktedir. 2008-2013 yılları arasındaki GSYİH'ya göre; tarım %33'den %22'ye gerilemiştir (OECD, 2015: 21).

Halkın %70'ine iş imkânı sağlayan tarım sektörünün (Daniel ve Maiwada, 2015: 277) gelişimi konusunda halen ihtiyaç duyulan seviyeye erişilememesi ve gıda maddelerinin ithal edilmesi; kırsal alanlarda yaşayan ve nüfusun %90'ını (OECD, 2015: 21) oluşturan kesimin iş olanaklarını azalttığı gibi gıda ürünlerinin de fiyatlarını arttırmıştır. Halkın %67.98'inin günlük 1,25 doların altında kazandığı ve nüfusun %46'sının ulusal yoksulluk sınırının altında yaşadığı (BM Kalkınma Programı - The United Nations Development Programme [UNDP], 2014: 180) bir ülkenin vatandaşı olan Nijeryalı; temel ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede elde edemediği geliri, yasal olmayan kanallardan elde etmeyi seçmiştir.

Bu nedenle ülkenin en küçük biriminden en üst seviyesine kadar birçok kurumda rüşvet ve yolsuzluk olayları başlamıştır. Olayların artması; ülkenin uluslararası ekonomik areneda iyi bir imaj edinmesini ve yabancı yatırımcının yurt içinde faaliyet göstermesini engellemiştir. Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'ne geçilmesiyle birlikte bu olayların tespiti, azaltılması ve bertarafına yönelik Federal Hükümet tarafından bir dizi önlem alınmıştır. Bu paralelde Obasanjo Yönetimi tarafından, Yolsuzluk Eylemleri Bağımsız Komisyonu (Independent Corrupt Practices Commission-ICPC) ile Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu (Economic and Financial Crimes Commission-EFCC) kurulmuştur. ABD teknik desteği ile kurulan bu kurumlarla ilgili değerlendirme yapan bir ABD yetkilisi, EFCC'nin Batı Afrika'nın en profesyonel hukuki kurumu olduğunu belirtmiştir (Campbell, 2010: 31).

Özellikle 1999 yılından sonra yolsuzluğun önlenmesine yönelik federal girişimlerin arttığı dikkat çekmektedir. Ancak Nijerya Petrol Kaynakları Bakanı'nın adının karıştığı yolsuzluk haberlerinin 2015 yılında gazetelere manşet olması bu mücadelede istenilen başarının halen yakalanamadığını gözler önüne sermektedir. Ayrıca üst yönetim kadrosundakilerin adının yolsuzluklarla anılması; Francis Fukuyama'nın "Eğer devlet toplumdaki zenginleri ve seçkinleri kontrol edemezse, onlar politik sistemi kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar." tezine örnek teşkil etmektedir (Fukuyama, 2014: 57).

Bu durumda yolsuzluk olaylarına karşı açılan savaştaki başarısızlığın bir nedeni devletin denetim mekanizmasının yetersizliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu olayların devamını sağlayan bir diğer neden ise halkın bunu kabullenmiş olmasıdır. Nijeryalı bir akademisyen olan Eghosa Osaghae'nin "Eğer devlet gelirlerinden çaldığınızı bireysel ihtiyaçlarınızın yanında kendi toplumunuzun üyeleri içinde kullanıyorsanız bunda yanlış bir durum yoktur" yorumu, toplumun konuya bakış açısına ışık tutar niteliktedir (Meredith, 2011: 172). Nitekim yolsuzlukla elde ettiği haksız gelirlerin bir kısmı ile kendi etnik kökenine mensup yoksul ailelerin çocuklarını okutan ve temel ihtiyaçlarını karşılayan seçkin zenginler; ülke genelinde hizmet etmeyi prensip edinmiştir. Dolayısıyla devletin imkânlarından direkt olarak fayda edinemeyen yoksul kesim, dolaylı olarak sağladığı bu kazancın kaybolmasını istemediği gibi bu düzenin kendi yararı için devam etmesini desteklemektedir.

Bu davranış biçiminin önüne geçilmesi ve yolsuzluğun önlenebilmesi için halka iş imkânları yaratılması gerektiğinin farkına varan Federal Hükümet, Obasanjo'nun başkanlığının ikinci döneminde Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Ulusal Stratejisi (National Economic Empowerment and Development Strategies - NEEDS) adı altında bir program hazırlamıştır. İnsan odaklı bir program olan NEEDS ile özel sektörün teşvik edilmesi, özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi, istihdam yaratılması, iş alanlarının arttırılması, yoksulluğun azaltılması, elektrik-su-eğitim-sağlık-güvenlik-barınma gibi ihtiyaçların karşılanması hedeflenmiştir (Adiuku, 2006: 33-34-41). Bu stratejik plan doğrultusunda atılan adımlarla, çimento, yağ ve şeker gibi devlete ait fabrikalar özelleştirilmiş, iletişim, elektrik üretimi ve dağıtımı, petrol ve çeşitli maden işletmecilikleri ile liman hizmetleri özel sektöre devredilmiştir.

Ulusal seviyede bir adım olan NEEDS planını, eyalet ve yerel yönetimler düzeyinde hazırlanan benzer programlar takip etmiştir. Eyalet seviyesinde Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Eyalet Stratejisi (State Economic Empowerment and Development Strategies - SEEDS), yerel yönetimler seviyesinde Ekonomik Güçlenme ve Kalkınma Yerel Stratejisi (Local Economic Empowerment and Development Strategies - LEEDS) adları altında alt yönetim kademelerince de

kalkınma stratejileri belirlenmiştir. Bu sayede kalkınma ve ekonomik güçlenme politikaları federal düzeyden en küçük yönetim birimine kadar indirgenmiştir.

Kalkınma konusunda başlatılan bu detaylı çalışmayla ülkedeki işsiz kesimin oranının düşürülmesi en önemli hedefler arasında yer almasına rağmen, 2007-2011 yılları arasındaki işsizlik oranlarıyla ilgili veriler bu konuda önemli bir gelişme kaydedilemediğini göstermiştir (Ulusal İstatistik Bürosu- National Bureau of Statistics [NBS], 2012: 41). Nijerya Ulusal İstatistik Bürosu tarafından 2012 yılında hazırlanan raporda; kadınlarda işsizlik oranının erkeklere göre fazla olduğu, 15-24 yaş arası kesimin %37.7'sinin 25-44 yaş arasındaki halkın ise %22.4'ünün işsiz olduğu, kırsal kesimde yaşayan halkın %25.6'sı iş bulamazken şehirde yaşamakta olan toplumun %17.1'inin işsiz olduğu belirtilmiştir (NBS, 2012: 35). Bu oranlar; genç nüfusun iş bulmakta zorluk çektiğini ve kırsal alanda yoğunlaşan işsizliğin, yönetimin tarım politikası üretme ve bu bölgedeki halkı istihdam etme konusunda halen zaafiyet içerisinde olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

İşsizliğin nedenleri ile ilgili bir başka konuya değinen Nijerya Maliye Bakanı Ngozi Okonjo-Iweala, Foreign Affairs dergisinde yayınlanan röportajında; Nijerya'nın %2.4'lük bir büyüme kaydederken nüfus artışının %3'e yükseldiğini ve bunun önemli bir problem teşkil ettiğini belirtmiştir (Foreign Affairs Dergisi, 2014: 1). Ekonomi Bakanı'nın röportajında değindiği bir diğer önemli konu ise Federal Hükümet'in bütçesinin hazırlanmasında petrol fiyatlarına dayalı bir sistemin benimsenmiş olduğudur. Bu sisteme göre; bütçe görüşmeleri esnasında her yıl ortalama bir petrol varil fiyatı belirlendiği ve devletin yabancı kaynaklardan bu fiyata göre gelir elde edeceğine yönelik bir yıllık harcama planı oluşturduğu ifade edilmiştir. Yıl içinde gerçek petrol fiyatının ülkenin öngördüğü fiyatın üzerinde seyretmesi halinde oluşan fazla kazanç Federal Hükümet tarafından oluşturulan bir fonda biriktirilmektedir. Petrol fiyatının belirlenenden düşük seyretmesi halinde ise bu fonda biriken paradan bütçede oluşan açık kapatılmaktadır. Bu nedenle petrol fiyatlarında yıl içerisinde meydana gelen dalgalanmalar ülke ekonomisini önemli ölçüde etkilemektedir.

Ülkenin petrol gelirlerine bu denli bağımlı oluşu ve ekonomik gelir sağlayan ürün kalemlerinin sayısındaki azlık; ülke kalkınmasını sağlayacak olan makroekonomik politikaların yeterli seviyede olmayışının bir sonucudur. Öte yandan Paul O. Irikefe, Nijerya'nın içinde bulunduğu bu durumu "Why Nigeria Is Not Working" adlı kitabında basit bir şekilde ifade etmiştir. Irikefe'ye göre Nijerya'nın asıl problemi; ihtiyacı olmayan maddeleri üretiyor üretemediklerine ise ihtiyaç duyuyor olmasıdır (Irıkefe, 2013: 105). Bu nedenle ekonomik kalkınmanın ve ülke genelinde istikrarlı bir yapının oluşturulabilmesi için Nijerya'nın öncelikle kendi konstrüktif özelliklerine uygun yönetim planları belirlemesi gerekmektedir.

1.2.4. Ülkeyi Tehdit Eden Terörist Hareketler

Nijerya topoğrafik haritasının önemli kısmını oluşturan sık tropikal yağmur ormanları, adalar, yarımadalar, mangrov[8], bataklıklar ve dağlık alanlar yasadışı örgütlenmelere rahatça barınabilecekleri ortamlar sağlamaktadır (International Crisis Group [ICG], 2012:10). Ayrıca güvenlik güçlerinin bu bölgelere erişiminin zor olması ülkenin güneyinde ve kuzeyinde etkili olan iki ayrı terör örgütünün işini kolaylaştırmaktadır (ICG, 2012:10). The Fund for Peace tarafından hazırlanan Nijerya'nın barış haritasına bakıldığında[9], ülkenin sadece batısının (deniz kıyısı kesimi hariç) diğer bölgelere göre daha emniyetli olduğu, sahil boyunca ve özellikle kuzeyin doğu bölgesinde güvenlik tehditlerinin artış gösterdiği görülmektedir.

Bu haritada görsellik kazanan güvenlik zaafiyetine iki önemli yasadışı örgütlenme neden olmaktadır[10]. Bu örgütlerin Nijerya'da yarattığı terörizm, fiziki ve

[8] Mangrov; gelgit sonucu oluşan haliçlerde, tuzlu bataklıklarda ve çamurlu kıyılarda sık ormanlar oluşturan bazı ağaç ve çalı türleri ile bu bitkilerden oluşan ormanlara verilen addır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Mangrov).

[9] http://www.thegadflyproject.org/p4p/index.php?m=p4p internet adresinden haritanın görsel haline erişim sağlanabilir.

[10] Nijerya topraklarında yasal olmayan faaliyet yürüten diğer gruplar: Movement for the Actualisation of Sovereign State of Biafra (MASSOB), Movement for the Survival of Ogani People (MOSOP), the Oodua People's Congress (OPC), Joint Revolutionary Council (JRC), Movement for the Survival of Ijaw Ethnic Nationality (MOSIEN), Ijaw Youth Council (IYC), Niger Delta Volunteer Force (NDVF), Niger Delta Vigilantes (NDV) (Momah, 2013, xxvii).

beşeri unsurlardan beslenmekte ve coğrafyaya bağlı olarak iki farklı alana yansımaktadır (Medina ve Hepner, 2013: 8). Bu yansımalardan bir tanesi, Nijerya'nın güneyini tehdit eden Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi (Movement for the Emancipation of the Niger Delta - MEND)'dir. Diğeri ise, kuzeyin dağlık kesimlerinde kendine yaşam alanı edinmiş olan ve eylemleri ile ülkenin ortasındaki başkent bölgesini de kapsayan kuzey coğrafyasında güvenlik zaafiyeti yaratan Boko Haram terör örgütüdür.

1.2.4.1. Boko Haram Terör Örgütü

Terör örgütünün adını oluşturan iki kelimeden biri olan "Boko" sözcüğü; ülkenin kuzeyinde yoğun olarak konuşulan Hausaca etnik dilinde *kitap* anlamına gelmektedir. Arapça kökenli ikinci kelime olan "Haram" ise *yasak* demektir. Bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan *Boko Haram* ifadesi bir çok kaynakta; "Batı eğitimi/medeniyeti yasaktır" olarak belirtilmektedir (Ali, 2015: 81).

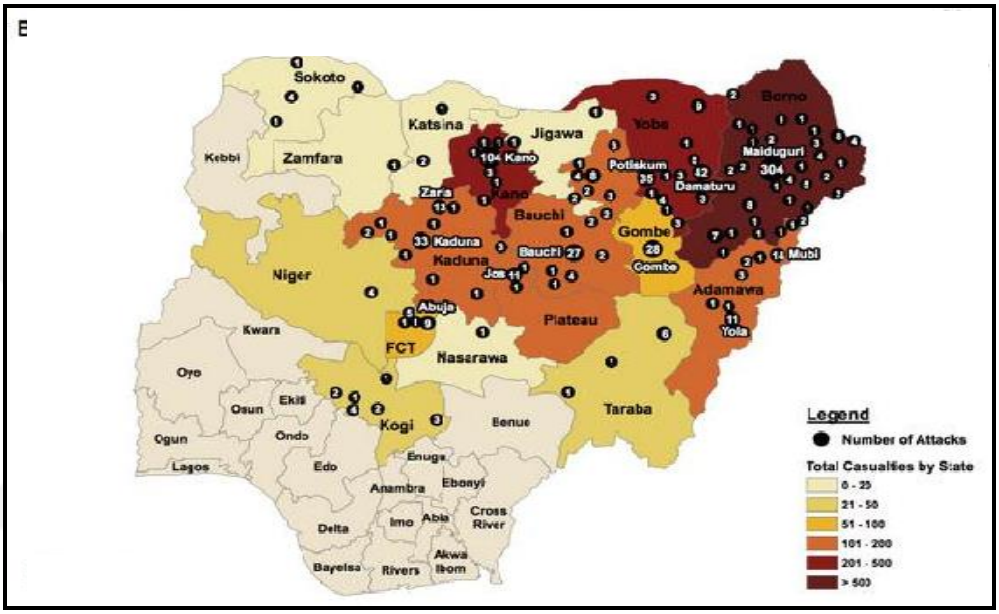
Batı'nın eğitimine ve medeniyetine karşı olan Boko Haram terör örgütüne, Borno eyaletinin başkentinde Mohammed Ali önderliğindeki bir grup genç hayat vermiştir. Henüz ismi Boko Haram olmayan bu grup, 2002 yılında, Maiduguri'den taşınarak Yobe eyaletindeki Knama köyüne yerleşmiş ve buranın yerli halkı tarafından "Nijerya Talibanı" olarak adlandırılmıştır (Walker, 2012: 3). 2003 yılının Aralık ayında polis ekibinin Nijerya Talibanı'na karşı düzenlediği operasyon neticesinde; grubun lideri Mohammed Ali ile birlikte grubun yetmişe yakın üyesi öldürülmüştür. Henüz örgütlenmeye başlayan bu yeni topluluğa ağır zarar verdiğini düşünen Nijerya yönetimi, örgüt liderinin öldürülmesiyle birlikte grubun eylemlerini sonlandıracağına inanmıştır. Ancak grup, çalışmalarına Mohammed Yusuf önderliğinde devam etmiştir. Yeniden yapılanma sürecinde Boko Haram olarak anılmaya başlayan bu örgütlenme, güvenlik kuvvetlerinin de kendileriyle ilgilenmemesi sayesinde kuzeydoğudaki üç eyalete (Borno, Yobe, Bauchi) kolaylıkla yayılmıştır (Walker, 2012: 3).

Boko Haram'ın, Nijerya topraklarında doğuşu böyleyken, köklerinin El-Kaide'ye dayandığı ve örgütlenmenin tohumlarının Usama Bin Ladin tarafından atıldığı yönünde bir çok analist, yazar ve Nijerya Hükümeti görüş birliği içindelerdir. Bu görüşü yaratan, Usama Bin Ladin'in Kenya ve Tanzanya'daki Amerikan Büyükelçilikleri'ne karşı düzenlediği eylemlerin, 1998 yılında, Sudan'da planlaması olmuştur. Bu iki eylemin ardından Afganistan'a geçen Bin Ladin, Sudan'da terörist hücrelerini bırakmış ve bu hücrelerde yetişenler, Somali ve Nijerya'daki radikal islamcı terör örgütlerinin temelini oluşturmuştur (Ebiem, 2014:114).

El-Kaide ile maddi ve manevi bağlara sahip olan Nijerya'nın radikal islamcı terör örgütü Boko Haram (Fukuyama, 2014: 219), 2009 yılına kadar özlemini duyduğu İslam temeline dayalı devleti yaratmak için çalışmalarını sürdürmüştür. 2009 yılında Federal Hükümet'in bu terörist yapılanmaya karşı düzenlediği operasyon neticesinde yüzlerce Boko Haram mensubu ve örgütün lideri Mohammed Yusuf öldürülmüştür (Campbell, 2014:9). Ağır darbe alan Boko Haram, teşkilatı eski haline getirebilmek için yaklaşık bir sene boyunca çalışmıştır. Eylemsiz geçen bir senenin ardından Ebubekir Şekau liderliğinde şekillenen yeni yapılanma, daha çok şiddet içeren eylemler gerçekleştiren bir islamcı cihad örgütü olarak geriye dönmüştür (Ebiem, 2014: 114).

Ebubekir Şekau önderliğindeki Boko Haram, 2010 yılından sonraki faaliyetlerine; Müslüman olmayan halkı öldürme, kiliselere ve batı eğitimi veren okullara karşı bombalı saldırılar ve şiddet içeren eylemler düzenleme, kuzeyde yaşayan halkın köylerini yakma, okula giden kızları kaçırma şeklinde yön vermiştir. Şekau; örgüt faaliyetlerini savaş olarak nitelendirmiş ve bu savaşı kendilerinin başlatmadığını, bu savaşın müslümanlar ve müslüman olmayanlar arasında eskiden beri var olan bir savaş olduğunu vurgulamıştır. Amacının, son sözü İslam'ın söylediği bir devlet yaratmak olduğunu söylerek, İslam dini her şeye karar verebildiğinde bu savaşın sona ereceğini belirtmiştir. Ayrıca İslama inanan tüm Müslümanları, Müslüman olmayanlara yardım etmemeleri konusunda uyarmış ve yardım etmenin bedelini hayatlarıyla ödeyeceklerini sözlerine eklemiştir (Ebiem, 2014:85).

Boko Haram liderinin söylediklerinin paralelinde yaşanan 2011 yılındaki olaylar, Şekau'nun sözlerini fiiliyata geçirme konusunda tereddüt etmeyeceğini kanıtlamıştır. İslami bir devlet kurmak isteyen örgüt, Nijerya'daki başkanlık seçimlerini müslüman kimliğe sahip olmayan Goodluck Ebele Jonathan'ın kazanmasının ardından, üç gün içinde, kuzeyde Jonathan'ı desteklediği düşünülen yaklaşık 800 kişiyi öldürmüştür (Campbell, 2011: 1).

Harita-5 Boko Haram'ın 2009 yılı sonrasında düzenlediği Eylemler

Boko Haram, eylemlerini daha da genişleyen bir alanda daha fazla şiddet içeren olaylarla devam ettirmiştir (Harita-5). Bu konuyla ilgili alınan güvenlik tedbirlerini daha etkili kılmak için Jonathan Hükümeti, 2013 yılında Borno, Yobe ve Adamawa eyaletlerinde olağanüstü hal ilan etmiştir (Campbell, 2014: 13). Ancak bu önlemlerle de hedeflenen başarı elde edilememiş ve Boko Haram eylemlerini; Bauchi, Borno ve Yobe eyaletlerinin batısındaki Kano ve Plateau eyaletlerine taşıyarak etkinlik sahasını genişletmiştir. Ayrıca Federal Başkent Bölgesi Abuja'da, polis teşkilatına ve Birleşmiş Milletler'e ait binaların bombalanması, ülkenin en güvenli şehrinin dahi Boko Haram'ın tehdidi altında olduğunu göstermiştir.

Eylemlerin farklı şehirlere yayılması; örgütün, temas kurabildiği kişilerin farklılaştığını ve kuzeyin dağlık bölgelerinden şehre ilerleyebilecek seviyeye ulaştıklarını gözler önüne sermiştir. Başkan Jonathan bu konuyla ilgili yaptığı değerlendirmede; Boko Haram ile olan savaşın Biafra İç Savaşı'ndan daha zor olduğunu belirtmiştir. Savaşmayı zorlaştıranın ise; hükümetin Biafra İç Savaşı'nda düşmanların yerini ve kimliğini bildiği ancak Boko Haram ile olan savaşta yönetimin kiminle savaştığı ve tehlikenin ne zaman nereden geleceğini bilmemesi olarak ifade etmiştir (Nnanna, 2014:1). Jonathan'a göre; Boko Haram üyelerinin Nijerya vatandaşı olması ve her ne kadar terörist kimlik taşısalar da Federal Nijerya Cumhuriyeti'nde yaşayan diğer vatandaşlarla aynı haklara sahip olmaları güvenlik güçlerinin atacakları adımları zorlaştıran bir başka etkendir (Suleiman vd, 2014: 23).

Jonathan'ın endişeleri paralelinde olaya bakıldığında; 2002 yılından sonra, Nijerya vatandaşlarının çoğunluğu, bir grup Nijerya vatandaşından oluşan Boko Haram terör örgütünün tehditi altında kalmıştır. Öte yandan örgütün söylemleri ile eylemleri arasındaki çelişki de tehditlere farklı bir boyut kazandırmaktadır. Boko Haram'ın "Batı eğitimi/medeniyeti haram/yasak" düşüncesine rağmen; Batı'nın üretimi olan, iletişim araçları ile sosyal medyadan dünyaya sesini duyurmakta faydalanması, Batı tarafından üretilen gelişmiş silahlar ve araçlar ile eylemlerini gerçekleştirmesi bu çapraşıklığa güzel bir örnektir. ABD Barış Enstitüsü adına Boko Haram ile ilgili özel bir çalışma yapan Andrew Walker hazırladığı raporda; Boko Haram Grubunun, modern dünyayı tamamen reddetmediğini, cep telefonu, video kameraları, DVD'leri, Youtube internet sitesini, kimyasal patlayıcıları, otomatik silahları ve arabaları kullandığını dolayısıyla Batı Eğitimi'nin meyvelerinden faydalandığını belirtmiştir (Walker, 2012: 7). Ayrıca Müslümanlık ve İslam yanlısı düşüncelerine karşın, öldürdüğü ve zarar verdiği kuzey halkının çoğunluğunun İslam inancına sahip Müslümanlar olması, kimi zaman kendi örgütüne mensup olanları dahi öldürmesi çelişkinin bir diğer yüzünü oluşturmaktadır (Walker, 2012: 12).

Bu çelişkilerle ve asimetrik tehditlerle daha zor bir savaşın içinde kalan Abuja Hükümeti, halkın güvenliğini sağlamak ve tehditleri bertaraf etmeye yönelik olarak, polis ve askerden oluşan tüm güvenlik güçlerini harekete geçirmiştir. Ayrıca

vigilante denilen ve herhangi bir resmi güvenlik teşkilatı kimliğine sahip olmayan farklı bir örgütsel yapılanma da bu güvenlik ekibinin içine dâhil edilmiştir. Türkiye'nin doğu tarafında görev yapan geçici köy korucularına[11] benzer bir yapı olan Vigilante ekibi; askeri nitelikli özel güvenlik şirketleri ile polis teşkilatında eskiden görev yapmış kişilerden seçilerek oluşturulmuş ve bölgesel huzuru sağlamakla görevlendirilmiştir. Vigilanteler, özellikle bölgenin zorlu coğrafi koşullarıyla ilgili yüksek bilgi seviyesine sahip olmaları sayesinde polise ve askere Boko Haram ile savaşlarında kılavuzluk eden bir kimliğe bürünmüşlerdir (Holmer, 2014: 1).

Bu illegal yapılanmanın barınma ihtiyacını karşılamasında fayda getiren coğrafi şartlar, dolaylı olarak örgütün ekonomik özgürlüğünü sağlama konusunda da yardımcı olmuştur. Eylemlerin gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan para akışının bir kısmını insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından elde eden Boko Haram; belirtilen faaliyetlerinde ülkenin güvenliğini güneyden tehdit eden deniz haydutları ile ilişki içine girmiştir (Chatham House, 2012: 20). Bu noktada; deniz haydutluğunu, organize bir illegal teşkilatlanma altında gerçekleştiren Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi (MEND), Boko Haram'a gelir sağlamakla birlikte ülkeyi güneyden tehdit eden bir diğer yasadışı örgüttür.

1.2.4.2. Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi (MEND)

Nijerya'nın güneyindeki Nijer Delta bölgesi, 28 milyondan fazla kişiye ev sahipliği yapmaktadır (NDDC, 2006: 49). Bölgenin, tarım ve balıkçılığa elverişli yüzey coğrafyası yerli halka geçim kaynağı sağlarken yerin altındaki petrol ve

[11] Türkiye'de 1984 yılında ilk eylemini gerçekleştiren PKK terör örgütüne karşı, 1985 yılında kabul edilen 3175 sayılı kanun ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde geçici köy koruculuğu sistemi hayata geçirilmiştir. Geçici köy koruculuğu; güvenlik güçlerinin yetersiz kaldığı yerlerde halkın can ve mal güvenliğini korumak üzere kurulmuş yasal bir sistemdir (Erat, 2013: 178). Bu sistemin mensupları herhangi bir resmi güvenlik teşkilatı statüsü taşımadıkları gibi polis teşkilatı veya silahlı kuvvetler mensupları kadar güvenlik konuları ile ilgili eğitim ve öğrenim almış kişiler de değillerdir.

doğalgaz zenginlikleri Federal Hükümet'in en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Bu yeraltı zenginliklerinin fayda sağladığı bir diğer unsur ise Shell, Chevron, Exxon-Mobil ve Julius Berger gibi bölgedeki ticari faaliyetlerde önemli rol oynayan çukuluslu şirketlerdir (Osaretin, 2011: 188). Ancak adı geçen firmaların ulusal kimliğe sahip olmayışı Nijerya'nın doğal kaynaklarından elde edilen gelirin yabancılara akmasına neden olmakta ve bu durum en çok yerli halka zarar vermektedir. Verimli tarım alanlarının ve balıkçılık yapılan suların petrol çıkarma faaliyetleri neticesinde meydana gelen çevre kirliliğinden olumsuz yönde etkilenmesi, Nijer Deltası'nda yaşayan halkın geçim şartlarını güçleştirmiştir.

Meydana gelen olumsuz şartlardan ve Nijerya'nın doğal kaynaklarının yabancı ülkeler tarafından kontrol edilmesinden rahatsızlık duyan Nijer Deltası'nın Kurtuluş Hareketi (MEND), bölgedeki yabancı unsurların varlığına karşı savaşarak onları kendi topraklarından çıkarmayı hedeflemiştir (Medina ve Hepner, 2013: 8). 2005 yılında kurulan MEND örgütü mensuplarının büyük kısmı, %30'u işsiz olan Nijer Deltası eyaletlerinin yerel halkından oluşmaktadır (Chatham House, 2012: 3; ICG, 2012: 15).

Özellikle iş olanaklarının eksikliği nedeniyle ekonomik açıdan yoksul olan halkın bir kısmı, yaşamını sürdürmek için yasadışı faaliyetlerden gelir elde etmeye yönelmiştir. 2007 yılında başkanlığı devralan Yar'Adua, ülkenin ulusal güvenliğinin sağlandığı ve ekonomik açıdan sağlıklı bir döneme ulaşıldığı zamanda, yükselen bir krize dönüşen Nijer Deltası probleminin çözümü için özel ilgi göstermiştir (Enefe, 2008: 250). Başkan'ının Yedi Maddelik Gündemi[12]'ne dâhil ettiği Nijer Deltası sorunu, MEND'in 2008 yılında Shell Bonga petrol istasyonuna saldırmasının

[12] Yar'Adua'nın başkanlık döneminin temelini oluşturan "Başkan'ının Yedi Maddelik Gündemi" nin ana maddeleri; Enerji ve Enerji İhtiyacının Karşılanması, Gıda Güvenliği, Refah Yaratma, Ulaşım, Toprak Reformu, Güvenlik ve Eğitim olarak belirlenmiştir. Ancak bu Gündem'e dipnot olarak iki özel ilgi alanı konusu daha eklenmiştir ki bunlardan biri Nijer Deltası diğeri ise Zararlı Gruplar'dır (Enefe, 2008:xii).

ardından hükümeti daha somut çözümler üretmeye itmiştir. Bu kapsamda MEND liderleri ile resmi bir görüşme gerçekleştiren Federal Hükümet, görüşmenin sonrasında MEND üyeleri için bir af paketi hazırlamıştır (Deen, 2015: 98).

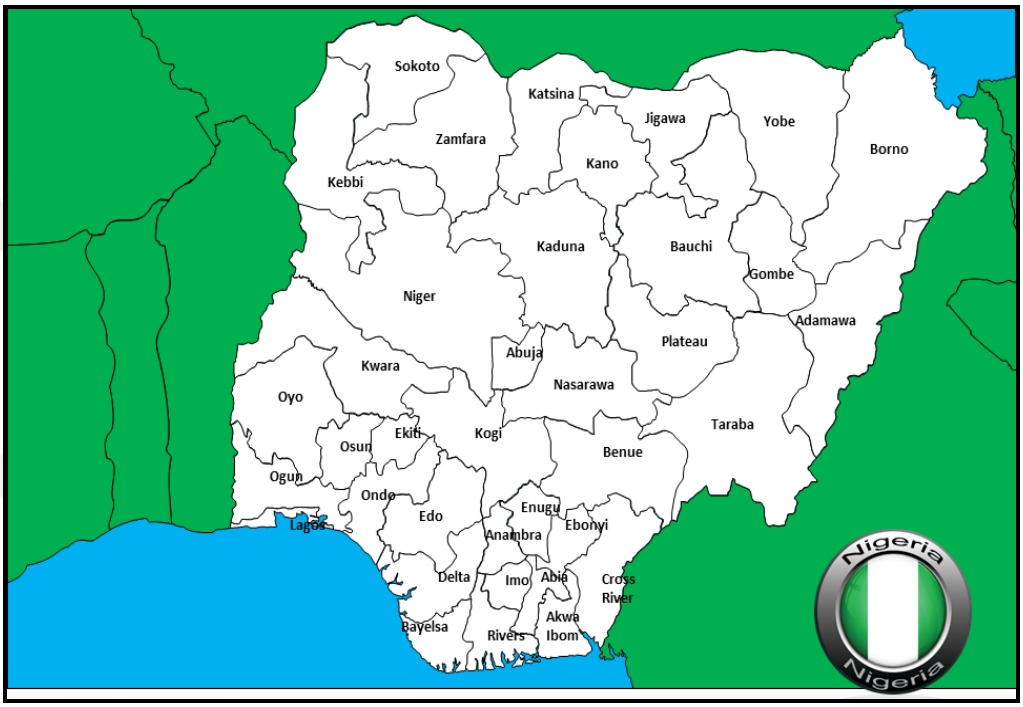
Bu af programı ile olaylara karışanların işledikleri suçlardan dolayı herhangi bir ceza almayacakları garanti edilmiş ve üyelere 65.000 Naira (o dönemdeki değeri yaklaşık olarak 400 dolar) tutarında düzenli ödeme yapılmasına karar verilmiştir. Federal Hükümet'in sorunlara resmi kanallardan çözüm aramaya yönelmesiyle Nijer Deltasının Bodo halkı da Abuja Hükümeti ile aynı yolda ilerlemiş ve Shell'e, 2008 ve 2009 yıllarında Bogo nehrini kirletmesinden dolayı dava açmıştır. Dava sonucunda Bodo halkı taleplerinde haklı bulunmuş; Shell'in, nehri temizlemesine ve meydana gelen kirlilikten dolayı zarar gören Bodo halkına toplam 84 milyon dolar (bölgede yaşayan 15.600 kişiye yaklaşık olarak 3.300'er dolar) tazminat ödemesine karar verilmiştir.

Bu olumlu gelişmelerin ardından, MEND grubu yaklaşık iki yıllık bir duraklama dönemine girmiştir. Bu süre zarfında Gine Körfezi'nde meydana gelen saldırılar azalmış, örgüt üyeleri arasındaki organizasyonel yapı zayıflamıştır. Ancak yapılan yardımların tüm grup üyelerine ulaştırılamaması, örgütün, 2010 yılında tekrar yasadışı faaliyetlere yönelmesine neden olmuştur (Deen, 2015: 99).

MEND'in aktifleşmesinde rol oynayan tek unsur ekonomik sorunlarmış gibi görünse de olayın arka planında gizli olan başka nedenler de bulunmaktadır. Bunlardan biri; bölgedeki krizin yönetilmesinde dâhili teşkilatın başarılı bir politika izlememesi ve kalıcı çözümler üretemeyişidir. Öte yandan, Nijerya'nın genelinde hâkim olan dini ve etnik çeşitliliğin sosyolojik yapıda yarattığı bölünmüşlük de Nijer Deltası'ndaki anarşi hareketlerinin beslenmesine neden olmuştur. Kerem Batır; bu durumu devletin içindeki karışıklıkların denize yansıması olarak nitelendirmiştir (Batır, 2011:168).

1.2.5. İdari Yapı

Federal Nijerya Cumhuriyeti idari yapısı, Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nde, 1999 Anayasası'na göre şekillendirilmiştir. Amerikan başkanlık sisteminin benimsendiği bu anayasa ile hükümetin idari gücü, halkın oylarıyla seçilen Federal Nijerya Cumhuriyeti Başkanı'na teslim edilmiştir.

Harita-6 Nijerya Eyaletler Haritası

Ülkenin yerel yönetim düzeninde benimsenen eyalet sistemine 1967 yılında geçilmiştir. 1967'ye kadar dört idari bölgeden oluşan yerel sistem yerini 12 eyaletli federal sisteme bırakmıştır (Enefe, 2008: 44). 1976'da 19'a çıkarılan eyalet sayısı, 1987'de 21'e yükseltilmiştir. 1991'de siyasi yapıya 9 eyalet ile birlikte Federal Başkent Bölgesi (Federal Capital Territory-FCT) olan Abuja eklenmiş ve bu tarihte başkent, Lagos'tan Abuja'ya taşınmıştır. Ardından 1996 yılında yerel yönetim sistemine altı yeni eyalet daha ilave edilerek federal düzene 36 eyalet ve bir başkent bölgesinden oluşan bugünkü şekli verilmiştir (Harita-6). Bu yeni düzende eyaletlerin yönetim sorumluluğu, halk oylamasıyla belirlenen yöneticilere verilmiştir.

Yasama, yargı ve yürütme arasındaki güçler ayrılığının benimsendiği 1999 Anayasası'nda, federasyonun yasama görevi Ulusal Meclis (National Assembly)'e verilirken, eyaletlerin yasama sorumluluğu her eyaletin kendi Eyalet Meclisi (State House of Assembly)'ne yüklenmiştir (Anyaegbunam, 2014: 73).

Federal Hükümet'in anayasasına göre yargı erkinin kullanım hakkı Nijerya Yüksek Mahkemesi, Temyiz Mahkemesi, Federal Yüksek Mahkeme, Federal Başkent Bölgesi Yüksek Mahkemesi, Eyalet Yüksek Mahkemeleri, Federal Başkent Bölgesi Şeriye Temyiz Mahkemesi, Eyalet Şeriye Temyiz Mahkemeleri, Federal Başkent Bölgesi Geleneksel (Hukuk) Temyiz Mahkemesi, Eyalet Geleneksel (Hukuk) Temyiz Mahkemelerine tanınmıştır (Gülabi, ty: 14).

Nijerya idari düzeninde dikkat çeken bir diğer husus yönetimde yazılı literatürün yanı sıra geleneklerin de hâkim olmasıdır. Örneğin ülkedeki etnik, kültürel ve dini çeşitliliği politik düzeyde simgelemek, bir gelenek olarak günümüze kadar devam ettirilmiştir. Geleneksel düzen, ülkenin başkanı ile başkan yardımcısının farklı etnik kökenlere ve dini inançlara mensup olması üzerine kurulmuş ve yönetim kadrosunun alt kademelerine kadar bu çeşitliliğin korunması hedeflenmiştir. Örneğin Hırıstiyan olan Başkan Obasanjo Yoruba etnik kökenine mensup iken bu dönemde Başkan Yardımcılığını Müslüman ve Hausa-Fulani olan Atiku Abubakar üstlenmiştir. 2015 yılında gerçekleştirilen son seçimlerde başkan olarak seçilen Hausa-Fulani ve Müslüman Emekli General Muhammadu Buhari'nin yardımcısının Yoruba ve Hırıstiyan Yemi Osibajo olması etnik kökene dayalı siyasetin bir ananeye dönüştüğünü ve günümüze kadar süregeldiğini kanıtlamıştır.

Yönetim kademelerinde görev alacakların belirlenmesinde etkili olan din faktörü, ülkedeki yargı düzeyine de tesir etmiştir. Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nin geçilmesiyle birlikte bazı eyaletler yargıda şeriat kanunlarını uygulamayı seçmiştir. 2002 yılına kadar geçen üç yıllık zaman zarfında sayısı onikiye ulaşan bu eyaletlere (Bauchi, Borno, Gombe, Jigawa, Kaduna, Kano, Katsina, Kebbi, Niger, Sokoto,

Yobe ve Zamfara) ait nüfusun çoğunluğu Müslümanlardan oluşmakta ve ülkenin kuzey kesiminde yer almaktadır (ICG, 2010: 1).

Özetle Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin iç işlerinin idaresine konu olan yasama, yargı ve yürütme yetkileri federal ve eyalet düzeylerinde ayrı ayrı idare edilmektedir. Bu durum ülkenin iç işlerinin idaresine ademi merkeziyetçi bir yapı kazandırmakta ve yerel yönetimlerin yetkilerini arttırmaktadır. Ancak ülkenin dış ilişkilerinin yönetiminde ademi merkeziyetçilikten uzaklaşıldığı ve Başkan odaklı bir dış politika idaresi benimsendiği dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ise 1999 yılında başlayan demokratik süreçte Başkan'a dış politika alanında devlet idaresindeki tüm yönetim kademelerinin üzerinde bir karar verme gücü tanınmasıdır (Adiuku, 2006: 6). Bu yetki sayesinde Başkan Obasanjo, 1999 yılı sonrasında, Nijerya'nın uluslararası arenadaki fark edilirliğini kolaylıkla arttırmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1999 SONRASI NİJERYA DIŞ POLİTİKASININ ANA HATLARI

Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin demokratik yönetim anlayışı ile dördüncü kez buluştuğu 1999 yılı; ülkenin iç politikasında yarattığı başkalaşımın yanında Nijerya dış politika dinamiklerindeki değişimin de başlangıcı olmuştur. Bu değişimle birlikte Başkanın dış politikada oynadığı rol daha etkin hala gelmiş ve dış ilişkilerin şekillendirilmesinde doruk diplomasisi önem kazanmıştır.

2.1. DIŞ POLİTİKADA BAŞKANIN ROLÜ

Federal Nijerya Cumhuriyeti'ne ait dış politikanın oluşturulması ve yürütülmesi süreçlerinde rol oynayan aktörleri; Başkan, Dış İşleri Bakanı, yurtdışındaki büyükelçiler ve büyükelçilikler, basın ve yabancı ticari girişimlerde bulunan işadamları topluluğu olarak özetlemek mümkündür (Wogu vd, 2015: 144). Bu aktörlerden Başkanın dış politikada sahip olduğu yetkiler; 1999 Federal Nijerya Cumhuriyeti Anayası'nda tanımlanmıştır. Anayası'nın 6. bölümünde tanımlanan bu hususlar kapsamında Başkan, diğer ulusların yabancı diplomatlarını ve konsolosluk temsilcilerini kabul etme ve tanıma yetkisine sahiptir. Ayrıca Nijerya Hükümeti tarafından yurtdışında görev yapmak üzere seçilen büyükelçi, tam yetkili temsilciler, diplomatlar ve konsolos temsilcilerinin atanması ve onur görüşmelerinin yapılması hususları aynı bölüm içerisinde Başkan'a dış politika alanında verilen diğer görevler arasındadır.

Dördüncü Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Başkan'a dış politika konusunda verilen yetki ve görevler, Nijerya dış politikasının aktif bir çizgiye taşınmasını

kolaylaştırmıştır. Bu süreçte kökleri 15. yüzyıla dayanan "Doruk Diplomasisi[13]"ni benimseyen Başkan Obasanjo, gerek ülke ziyaretlerini gerekse uluslararası kurum ve organizasyonlarla yaptığı görüşmeleri şahsen yapmayı tercih etmiştir. Obasanjo başkanlığı süresince, dünya siyasi coğrafyasında yer alan birçok ülkeyi ziyaret etmiş, yüzlerce ikili ve çok yönlü anlaşma imzalayarak işbirliklerinin kurulmasını temin etmiştir[14]. Bu sayede dış politikaya aktifliğin yanı sıra çok yönlülük özelliği de kazandırılmıştır. Tüm bu çabalarla, Nijerya'nın askeri darbe yıllarında zedelenen diplomatik görüntüsünün iyileştirilmesine katkıda bulunulmuş ve ülkenin uluslararası platformdaki saygınlığı ve tanınırlığı arttırılmıştır (Adiuku, 2006: 31).

Obasanjo'dan 2007 yılında aktif ve çok yönlü bir politika devralarak başkanlık görevine başlayan Umar Musa Yar'Adua, sağlığı ile ilgili yaşadığı sorunlar sebebiyle, iç ve dış politikada, bir önceki başkan kadar hareketli bir siyaset yürütememiştir (Adeniyi, 2011: 132). Dolayısıyla başkan odaklı olarak kurulan Federal Nijerya Cumhuriyeti dış politika düzeni; başkanın etkinliğini kaybetmesiyle birlikte, aktifliğini yitirmiş ve Nijerya'nın duraklama dönemine girmesine neden olmuştur. Söz konusu olumsuz durum; Yar'Adua'nın hastalığının ağırlaştığı dönemde başkanlık görevini, başkan yardımcısı Goodluck Ebele Jonathan'a teslim etmesiyle bertaraf edilmiştir. Ardından 2011 yılındaki başkanlık seçimleri ile Jonathan, Nijerya Devlet Başkanı olarak seçilmiştir.

Jonathan'ın başkanlık sürecinin başlamasıyla birlikte; Nijerya dış politikasının merkezinde yer alan Afrika kıtası, yerini Batıya bırakmıştır. Bu görüşü destekleyen örneklerden biri; NATO'nun Libya'da resmi üs kurmasıyla ilgili Birleşmiş Milletler'de yapılan oylamada, Nijerya'nın izlediği tutumdur. NATO'nun Libya'daki resmi varlığına, Afrika Birliği'nin karşı olmasına rağmen, Nijerya'nın üs kurulması yönünde oy kullanması; ülkenin Afro politikasından uzaklaştığı yönünde değerlendirilmiştir (Akomolafe, 2015: 30).

---

[13] Doruk diplomasisi, devletlerarası ilişkileri yürütmedeki bir görüşme yöntemi olup; doğrudan doğruya devletlerin liderleri arasında gerçekleştirilen görüşmeleri içerir (Tuıncer, 2009: 116)

[14] 1999-2006 döneminde gerçekleştirilen ziyaretler, imzalanan anlaşma ve memorandumlar ile kurulan işbirlikleri ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. (Adiuku, Engr. Nnanna 2006).

Bu uzaklaşmanın ispatı olabilecek bir diğer örnek ise; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nde, 30 Aralık 2014 tarihinde gerçekleştirilen, İsrail-Filistin ile ilgili oylamadır. İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesini ve başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız Filistin Devleti'nin kurulmasını öngören BMGK'ya ait karar tasarısının kabul edilmesi için dokuz evet oyuna ihtiyaç varken sadece sekiz ülke lehte oy kullanmıştır. ABD'nin ret oyu kullandığı, İngiltere'nin çekimser kaldığı oylamada, Nijerya da çekimser yönde görüş bildirerek; Afrika çizgisinden ayrılmış ve Batı ile aynı yolda ilerlemeyi tercih etmiştir. Bu durum, ülkenin dış politikasında 2011'de başlayan Batı yanlısı tutumun, Jonathan'ın başkanlığı süresince devam etttiğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Akomolafe, 2015: 30).

Bahsedilenler ışığında; 1999-2014 dönemi Nijerya dış politika çizgisinin belirlenmesinde, başkanlık görevini üstlenen şahısların önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle başkanın kimliğinin değişmesi; Nijerya dış politikasının, odak noktasının farklı yönlere kaymasını ve idare şeklinin değişmesini beraberinde getirmiştir. Bu çıkarıma inanan birçok akademisyen ve siyasetçi, Jonathan'ın ardından Emekli Tümgeneral Muhammadu Buhari[15]'nin göreve başlamasıyla birlikte Nijerya dış politikasının farklı bir boyuta taşınacağına yönelik yorumlarda bulunmuştur. Bu yöndeki görüşlerini aktaran Femi Akomolafe; Buhari'nin, Nijerya dış politika çizgisini eskiden olduğu gibi Afrika-merkezli yapısına geri taşıyacağını belirtmiştir. Ayrıca Rusya ve Çin'e karşı olunmayacağını, tarafsızlığın ön plana çıkabileceğini ve Nijerya'nın coğrafi sınır sorunlarının dış politika konuları arasında tekrar yer alabileceğini değerlendirmiştir (Akomolafe, 2015; 30)

Başkan Buhari'nin görevde bulunduğu ilk iki aylık süreçte gerçekleştirdiği dış ziyaretler değerlendirildiğinde; Akomolafe'nin belirttiği gibi, Nijerya dış

[15] Muhammadu Buhari, askeri darbe yıllarında Nijerya'nın İkinci Cumhuriyet Dönemi'ni sona erdiren askeri darbeyi gerçekleştirmiş ve 1983-1984 yılları arasında Nijerya'yı yönetmiştir.

politikasının Afrika-merkezli yapısına geri döndüğü izlenimi oluşmaktadır. Çünkü Buhari'nin 2015 Haziran ve Temmuz ayları süresince ziyaret ettiği yedi devletten beşi Afrika ülkesidir. Bu beş ülkeden dördü Nijerya'nın sınır komşuları Nijer, Çad, Kamerun ve Benin olup; Afrika'daki beşinci ülke ziyareti, Afrika Birliği toplantısına katılmak üzere Güney Afrika'ya düzenlenmiştir. Diğer iki ülkeden biri olan Almanya, G-7 toplantısına katılmak maksadıyla ziyaret edilmiş, yedinci yabancı devlet ziyareti ise ABD'ye gerçekleştirilmiştir.

Ancak Afrika'da ziyaret edilen beş ülkeden dördünün ülkenin sınır komşusu olması; Başkan Buhari'nin Afrika-merkezli dış politikadan daha çok bölgeselciliğe önem verdiğini simgelemektedir (Schneider, 2015: 1). Bölgeselciliğin Nijerya dış politikasında önem kazanmasına neden olan husus ise hiç şüphesiz; Nijerya'nın ulusal güvenliğini tehdit eden Boko Haram ve deniz haydutluğu olaylarının, Nijerya'yı sınır komşuları ile işbirliği yapmaya zorlamasıdır. Bu işbirliği kapsamında Nijerya ve diğer dört ülke, Çok Uluslu Ortak Görev Gücü (Multinational Joint Task Group-MNJTF) çatısı altında Boko Haram ile mücadele etmektedir.

Fakat Başkan Buhari; bölgesel temaslarda bulunduğu ülkelerin, bu mücadelenin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan bilgi ve donanım konusunda yeterli seviyede olmadıklarının farkında olan bir liderdir. Bu farkındalık; Buhari'yi, 2015 yılı içerisinde Washington'u ziyaret etmeye ve Nijerya'da kalıcı barışın tesis edilmesi için birlikte hareket edebileceği güçlü bir ortak ile işbirliği yapmaya sevketmiştir. Bu işbirliği; Buhari yönetimindeki Nijerya'nın, güvenlik konularında, ABD ile birlikte hareket edeceğinin önemli bir göstergesidir.

Söz konusu işbirliği sayesinde ABD'nin edineceği kazanımlar ise oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Şüphesiz ilk akla gelen çeşitli askeri malzeme ve teçhizat satışından elde edilecek ekonomik kazançtır. Ancak derinlemesine düşünüldüğünde; ABD, sorunlu coğrafyanın baş aktörü ile işbirliği yaparak bölgesel coğrafyadaki etkinliğini arttırma olasılığını da kazanacaktır. Diğer bir deyişle ABD için Nijerya; Batı Afrika coğrafyasının kapısını açan anahtar niteliğindedir.

2.2. BATI AFRİKA COĞRAFYASI'NIN NİJERYA DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

Napoleon, bir ulusun coğrafyasını bilmenin onun dış politikasını da bilmek olduğunu söylemiştir (Brzezinski 1998: 37). Bu açıdan bakıldığında ülkenin yakın coğrafyasını içine alan Batı Afrika bölgesi; Nijerya dış politikasında önemli bir etkiye sahiptir.

2.2.1. Nijerya'nın Komşularıyla Olan İlişkilerinin Dış Politakadaki Yeri

Dış politikayı yönlendiren çeşitli faktörleri, değişen ve değişmeyen unsurlar olarak ikiye ayıran Kamran İnan; değişmeyen faktörlerin başında vatanın geldiğini belirtmiştir. "Oturduğumuz yer; kıtalar, din ve diller arasında bir köprü ve buluşma yeridir... Dış politikamızda devamlı diğer bir faktör de komşularımızdır. Bunda seçim hakkı yoktur." diyerek, dünya siyasi haritasındaki yerin, dış politikanın yönünün belirlenmesindeki önemini vurgulamıştır (İnan 1993: 12-13).

Bu doğrultuda Nijerya'nın coğrafi konumu itibariyle komşuluk ettiği ülkelere bakıldığında dikkat çeken ilk husus; tüm ülkelerin tarihlerinde önemli bir yer tutan Fransafrik (Françafrique[16]) geçmişleridir. Dolayısıyla bu çerçeve içindeki tek Anglofon ülkesinin Nijerya olması; uzun yıllar boyunca farklı kültürlerin etkisi altında yaşamış olan bu ülkelerin birbirleri ile bütünleşmesini geciktirmiştir. Bütünleşmenin ivme kazandığı koloni dönemi sonrası ilişkilere ise bölgesel güvenlik problemleri ve sınır sorunları hakim olmuştur.

[16] Fransa'nın eski Afrika kolonileri ile olan ilişkilerini ifade etmek üzere kullanılan kavram.

2.2.1.1. Güvenlik Problemlerinin Komşu Ülkelerle İlişkilere Yansıması

Nijerya'nın komşularıyla olan ilişkilerinde ön plan çıkan güvenlik problemleri, ülkenin Çad ile olan temaslarının ana temasını oluşturmaktadır. İki ülke arasında doğal sınır oluşturan Çad Gölü sularında her iki ülke hak sahibidir. Bu durum Nijerya ve Çad'ın güvenlik güçlerinin sınır güvenliğini sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Çad'ın, Arap Baharı'ndan etkilenen ve uzun süredir iç karışıklıkların devam ettiği Libya, Mısır ve Sudan ile komşu olması, Çad'ı bu ülkelerin karışıklıklarından kaçanlar için sığınılacak bir ülke haline getirmiştir.

Sudan, 1993 yılında ABD tarafından, terörizmi destekleyen ülkeler listesine eklenmiştir. ABD'nin Terörle Mücadele Bürosu tarafından hazırlanan 2013 yılı raporunda Sudan'ın; El-Kaide, Hamas, El-Şebab terör örgütleri mensuplarına, ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Bunun yanısıra, Sudan'ın çok iyi korunmayan ve gözetlenemeyen geniş sınırlarının, teröristlerin komşu ülkelere giriş-çıkışlarını kolaylaştırdığı aynı raporda değinilen bir başka husus olmuştur. Nijerya'nın özellikle Çad ile komşu olduğu kuzeydoğu bölgesinde faaliyetlerini yoğunlaştıran Boko Haram Terör Örgütü, Nijerya Savunma Bakanı tarafından El-Kaide'nin şubesi olarak tanımlanmıştır (Deen, 2015: 106). Dolayısıyla terör örgütü üyeleri geçişin rahat olduğu Sudan-Çad-Nijerya güzergâhını kullanarak faaliyetlerini kolaylıkla yürütme imkânına sahip olmuşlardır. Yasal olmayan bu örgütlenmelerle mücadele etmek üzere Çok Uluslu Birleşik Görev Gücü kurulmuştur. Bu Gücü'n çatısı altında Nijerya ve Çad'ın yanı sıra Benin, Nijer ve Kamerun birarada hareket etmektelerdir.

Nijerya ve komşu ülkelerini ortak hareket etmeye zorlayan bir diğer güvenlik problemi ise ülkenin güneyinde buluştuğu Gine Körfezi'ndeki deniz haydutluğu olaylarıdır. Özellikle 2007 yılı sonrasında artış gösteren gösteren suç olaylarının nedeni olarak; Bakassi Yarımadası'nın Green Tree Anlaşması ile Kamerun'a devredilmesi gösterilmiştir (International Crisis Group [ICG], 2012: 19).

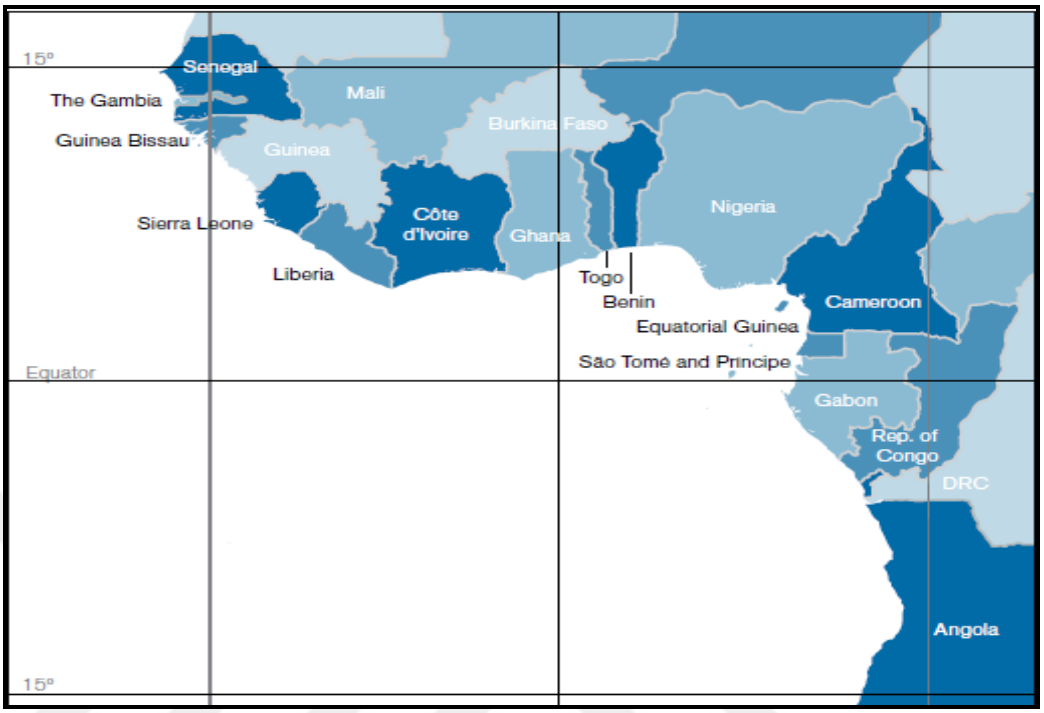
2.2.1.2. Sınır Sorunları: Bakassi Yarımadası Örneği

Nijerya ve doğu komşusu Kamerun arasında yaşanan Bakassi Yarımadası Sorunu, ikili ilişkilerin yakın geçmişteki temel konusu olmuştur. Aslında iki ülke 1960'lı ve 1980'li yıllarda mevcut sınırlar nedeniyle savaşmışlar ancak bu dönemlerde siyasi haritalarında herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir (Zartman, 2001: 77). Ancak Avrupalı ülkeler tarafından herhangi bir coğrafi özellik, ulus ve etnik kimlik gözetilmeden çizilmiş olan yapay sınırlar; 20.yüzyılın sonlarında Nijerya ve Kamerun'u tekrar karşı karşıya getirmiştir.

Bakassi Yarımadası Sorunu olarak bilinen bu anlaşmazlık; Nijerya ve Kamerun'un yönetim kademelerince çözümlenememiş ve Kamerun 1994 yılında Birleşmiş Milletler'den çözüm konusunda yardım istemiştir. Konuyu inceleyen Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Bakassi'nin Kamerun'a verilmesine karar vermiştir. Bu kararın ardından, 2008 yılında Kamerun topraklarına katılan Bakassi Yarımadası'nda bayrak devir teslimi gerçekleştirilerek toprak değişimine resmiyet kazandırılmıştır.

Anlaşmazlığın hukuki yollardan çözümlenmesini bekleyen iki ülke, bu süre zarfında hiçbir zaman resmi olarak savaşmamış ve sabırla verilecek kararı beklemişlerdir. Ancak bu süreçte bölge coğrafyasında aynı barışçıl ortam tesis edilememiş ve bölgesel güvenlik zaafiyeti yasadışı örgütlenmelerin aktif hale gelmesine neden olmuştur. Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün 2012 senesine ait Yıllık Raporu'nda; Batı Afrika sularında, 1994 sonrasında meydana gelen yasadışı olaylar artan bir grafik çizmiştir (Uluslararası Denizcilik Örgütü-International Maritime Organization [IMO], 2013: 25). Gine Körfezi'nde gerçekleştirilen tüm ekonomi, ulaşım ve kültürel konuların güvenliğini tehdit eden bu durum, Nijerya'nın diplomatik hayatında önemli bir yere sahiptir.

2.2.2. Gine Körfezi'nin Nijerya Dış İlişkilerindeki Jeopolitik Önemi

Harita-7 Gine Körfezi

Atlantik Okyanusu'nun güney suları; Afrika kıtasının batısında, Ekvator ve Baş Meridyeni kapsayan bir girinti oluşturmaktadır. Günümüz dünya fiziki coğrafyasında Gine Körfezi (Harita-7) olarak adlandırılan bu girinti, geniş bir alana yayılarak, bir çok ülkeyi kıtalar arası ticaret ile buluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Körfez'in derinliklerinde keşfedilen doğalgaz ve petrol rezervleri, bu coğrafyaya ekonomik önem kazandırmıştır.

Yapılan araştırmalar neticesinde, Gine Körfezi'nin 43 ayrı noktasında petrol rezervine rastlanmıştır. 2012 yılı verilerine göre dünyanın günlük 90 milyon varil petrol üretiminin 5,4 milyon varili, Gine Körfezi'nde tespit edilen bu noktalarda üretilmiştir (Madueke, 2013: 1). Körfezin derinliklerindeki tahmini doğalgaz rezerv miktarı 100 trilyon ft^3 olup; dünya rezervlerinin %8'ini oluşturmaktadır (Delano, 2009: 5). Doğal kaynaklar açısından zengin olan bu coğrafya ile güneyindeki 853 km'lik sahil şeridi sayesinde buluşan Nijerya'nın; Körfez'de sahip olduğu petrol

rezervinin, kara sınırları içindeki petrol rezervinden %150 daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Allen, 2012: 133).

Gine Körfezi'nin zenginliklerinden, devletler ile birlikte, yasal olmayan örgütler ve deniz haydutları da fayda sağlamak için çalışmaktalardır. 2003-2011 yılları arasında Afrika sularında meydana gelen 1.434 adet deniz haydutluğu olayının, %30'u Gine Körfezi sularında yaşanmıştır (Chatham House, 2013:1). Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)'nün 2013'te sunulan yıllık raporuna göre; 2012 yılında dünya genelinde meydana gelen toplam 341 olayın, 64'ü Batı Afrika sularından rapor edilmiştir. Deniz haydutluğu ile ilgili Nijerya verileri göstermektedir ki; 2003-2011 yılları arasındaki deniz haydutluğu olaylarının %55'i Nijerya sularında meydana gelmiştir (Onuoha, 2012: 6). Söz konusu veriler sonucunda edinilen yaygın görüş ise, Nijerya'nın dünyadaki en tehlikeli deniz çevresine sahip olduğudur (Delano, 2009: 8).

Dünyada nakliyenin %90'ının denizlerde gerçekleştirildiği ve Afrika'daki karasal ulaşım ağının zayıflığı gözönüne alındığında; Gine Körfezi, Nijerya'nın uluslararası ticari hayatında önemli bir yere sahiptir. Ancak Körfez'in ulaşım koridorundaki en emniyetsiz sahanın Nijerya'ya ait olması, Federal Hükümet'in bu konuda bir takım önlemler almasına neden olmuştur. 2005 yılında, deniz güvenliği ile ilgili konularda başkana direk rapor vermek üzere Denizcilik Emniyeti ve Güvenliği Başkanlık Yürütme Komitesi (The Presidential Implementation Committee for Maritime Safety and Security-PICOMSS) kurulmuştur (Gilpin, 2007: 9). Ayrıca aynı konuyla ilgilenmekte olan Nijerya Deniz Emniyeti İdare Ajansı (Nigerian Maritime Administration and Safety Agency -NIMASA) 2006 yılında faaliyete geçirilmiş olan bir başka ulusal kurumdur. Ancak aynı sınırlar içinde aynı amaca hizmet eden iki kuruluşun mevcudiyeti, işlerin gereksiz yere tekrarlanmasına ve bilgi paylaşımının kesintilere uğramasına neden olmaktadır (ICG, 2012: 18).

Güvenliğin sağlanması ve emniyetin tesisi ile ilgili ulusal seviyede sağlıklı politikalar yürütülememesi ve diğer taraftan meydana gelen olayların rapor

edilmeyişi (Chatham House, 2013: 19) deniz haydutlarının, faaliyetlerini rahatça yürütmeleri için uygun bir ortam hazırlamıştır. Bu uygun ortamdan yararlanan deniz haydutları, 2008 yılında Shell'in kıyıdan uzakta petrol çıkartan Bonga istasyonuna saldırı düzenlemiştir. Bu saldırı açık denizlerdeki enerji faaliyetlerinin emniyetinin tehlikede olduğunu gözler önüne sermiştir (Batır, 2011; 166).

Bunun üzerine Nijerya meydana gelen olaylar serisi ile savaşma konusunda, hükümete bağlı kuruluşların yanında donanmasını da harekete geçirmiştir. Operasyonların öncesinde 2010 yılında meydana gelen 45 olayın 25'i Nijerya'da yaşanırken Benin-Togo-Gana-Angola'da hiç yasadışı olaya rastlanmamıştır. Nijerya donanmasının Gine Körfezi'nde tatbikat başlatmasının ardından, 2011 yılındaki 58 olayın; 14'ü Nijerya açıklarında meydana gelirken, 21'i Benin, 7'si Togo, 2'si Gana ve 1'i Angola'da yaşanmıştır. IMO tarafından hazırlanan bu veriler, operasyonların olayları sonlandırmaya hizmet etmediğini sadece olayların vuku bulduğu coğrafyanın değiştiğini gözler önüne sermiştir (BMGK, 2012: 3).

Olayların niceliğinde herhangi bir düşüş meydana gelmemesi ve deniz haydutlarının sadece faaliyet alanlarını değiştirerek eylemlerini sürdürmesi, ülkeleri bu konuda işbirliği yapmaya sevk etmiştir. İlk olarak Benin sularında artış gösteren olaylar, Nijerya kadar güçlü bir donanmaya sahip olmayan Benin'in, Nijerya ve BMGK'dan yardım talep etmesine neden olmuştur (ICG, 2012: 22). Nijerya ile Benin arasında gerçekleştirilen işbirliği kapsamında, Ekim 2011'de iki ülkenin kendi suları için Nijerya-Benin denizcilik devriyesi (Operation Prosperity) başlatılmıştır (Onuoha, 2012:10). Altı aylık bu devriye programı sayesinde saldırıların azaltılmasında başarı elde edilse de, deniz haydutları bu sefer Benin'in batı komşusu Togo sularında eylemlerini gerçekleştirmeye yönelmişlerdir (Chatham House, 2013: 7).

2012 yılı verilerine göre; petrol platformlarına, petrol boru hatlarına, nakliye vasıtalarına yapılan saldırılar sonucunda, Nijerya'nın günlük petrol kaybının 400.000 varil olduğu açıklanmıştır (ICG, 2012: 12; Chatham House, 2013: 12). Ancak

Nijerya ile birlikte Körfez'in diğer ülkelerini tehdit eden tek unsur deniz haydutları değildir. Kaçak balık avcılığı, insan ve silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, kıyı erozyonu ve çevre kirliliği Batı Afrika ülkelerinin karşı karşıya olduğu diğer ekonomik ve çevresel sorunlardır (Onuoha, 2012: 4).

Nijerya, her ne kadar bölgenin en önemli askeri gücü olsa da; giderek artan ve yayılan bu problemlerle tek başına mücadele etme konusunda yetersiz kalmıştır. Diğer Körfez ülkelerinin Nijerya'ya yardım etme konusunda ekonomik ve güvenlik kuvvetleri açısından kifayetsiz olmaları; bölgede ekonomik çıkarları olan diğer devletleri Körfez ülkelerine yardım etmek için harekete geçirmiştir. Gine Körfezi'ndeki emniyet ve güvenliğin arttırılmasına yönelik; ABD'nin Afrika Komutanlığı öncülüğünde Avrupa, Güney Amerika ve Afrika'dan katılan birçok ülke ile çokuluslu askeri tatbikat ve eğitimler icra edilmiştir[17].

Özetle Gine Körfezi'nde emniyetin sağlanması ve kalıcı barışın tesis edilmesi konusunda Nijerya, ABD'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. ABD, Nijerya'ya sağladığı askeri destek ile Gine Körfezi'ndeki etkinliğini arttırma fırsatı elde etmiştir. Diğer bir deyişle Nijerya merkezli başlatılan işbirliği sayesinde Körfez'in diğer ülkeleri ile de ortak askeri projelere imza atılmasına imkan yaratılmıştır. Hiç şüphesiz bu durum ABD'yi Nijerya'ya yakınlaştıran bir diğer nedendir. Bu çıkarımdan tümevaracak olursak ABD, Afrika coğrafyasındaki nüfuzunu genişletme konusunda Nijerya'nın jeopolitik gücünden faydalanmaktadır ve bu güç sadece Gine Körfezi coğrafyası ile sınırlı değildir. Nijerya'nın bölgesel, kıtasal ve küresel uluslararası organizasyonlardaki önemli rolü ABD-Nijerya arasındaki mesafeyi azaltan unsurlardan bir diğeridir.

[17] Tatbikatlarla ilgili daha detaylı bilgi için Bkz. AFRIKOM resmi internet sayfası (http://www.africom.mil)

2.3. NİJERYA DIŞ POLİTİKASINDA ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Nijerya'nın dış politikasında önemli bir yere sahip olan uluslararası kuruluşlar üç düzeyde incelenebilir. Bu kuruluşlardan Batı Afrika Ekonomik Devletleri Topluluğu (ECOWAS), ülkenin Batı Afrika devletleri ile bölgesel ilişkilerini yürüttüğü birinci seviyedeki organizasyonel yapıdır. İkinci seviyede kıta ülkeleri ile ortak münasebetlerin şekillendirildiği Afrika Birliği (AfB) yer almaktadır. Üçüncü düzeyde ise en kapsamlı uluslararası bağların kurulmasına fayda sağlayan Birleşmiş Milletler (BM) bulunmaktadır[18].

2.3.1. Bölgesel Düzey: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)

Tarihi sürece bakıldığında birbirine yakın coğrafyalarda bulunan ülkelerin; ekonomik, politik, güvenlik, kültürel, sosyal ve askeri konularda ortak faaliyetler yürütebilecekleri çok uluslu organizasyonların çatısı altında biraraya geldikleri görülmektedir. Uluslararası ilişkiler literatüründe *bölgeselcilik* olarak adlandırılan bu faaliyetleri Godknows Boladei Igali; *belirli bir coğrafyada sağduyulu bir kimliğe sahip kurumların oluşturulması ve bu kurumların çatısı altında belirli bir kimlik çerçevesinde kollektif eylemlerin şekillendirilmesi olarak* tanımlamıştır (Igali, 2014: 274).

Günümüzde varlığını sürdüren bölgesel kurumların faaliyetlerinde, üye ülkeler arasındaki ekonomik işbirliklerinin düzenlenmesinin ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Aynı zamanda uluslararası barışın tesisinde ve korunmasında da olumlu bir etkiye sahip olan ticari ilişkilerin bu bağlamdaki önemi; Montesquieu tarafından

[18] Bu üç temel uluslararası organizasyonun haricinde Nijerya'nın üyesi olduğu diğer kuruluşlar: İngiliz Uluslar Topluluğu (İUT), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Sahel ve Sahra Ülkeleri Topluluğu (Community of Sahel and Saharan States - CEN-SAD), Çad Gölü Havzası Komisyonu (Lake Chad Basin Commission - LCBC), Nijer Nehri Otoritesi (Niger Basin Authority - NBA), Afrika Petrol Üreticileri Birliği (African Petroleum Producers Association - APPA), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Afrika Palmiye Yağı Geliştirme Birliği (African Oil Palm Development Association - AFOPDA), Afrika Yer Fıstığı Teşkilatı (Africa Groundnut Council - AGC), Afrikalılar Arası Kahve Teşkilatı (Inter-African Coffee Organization - IACO) (Altan, 2003: 199-201-203-204-210).

"Barış ticaretin doğal bir etkisidir." şeklinde kısaca açıklanmıştır (Kurtuluş Kara, 2008: 74). Ayrıca uluslararası boyutta gerçekleştirilen ekonomik işbirliklerinin devletlerin dış politikalarına sağladığı katkının yanında istikrarlı bir iç politika yürütmelerine de faydalı olduğu gözardı edilemeyecek bir diğer önemli hususdur.

Bahsi geçen bölgeselcilik ve ekonomik ortaklıkların genellikle Avrupa, ABD gibi batılı ülkeler ile Asya'nın ileri ekonomileri arasında şekillenen bir işbirliği olduğu algılarımızda geniş bir yer bulmaktadır. Ancak Batı Afrika olarak anılan coğrafyada da bölgeselcilik çalışmaları kapsamında 15 ülke[19]; aynı organizasyon çatısı altında buluşmuştur. Üye ülkelerin; bölgesel bütünleşmesini sağlamak, ekonomik tabanlı ortaklıklar geliştirmek, kültürel ve sosyal bağlar kurmak amacıyla oluşturdukları Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS); 28 Mayıs 1975 yılında resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır.

Afrika kıtasını dış politikasının temeline yerleştiren Federal Nijerya Cumhuriyeti; ECOWAS'ın kuruluşuna mimarlık eden ülkeler arasında yer almıştır. Nijerya; bu topluluğun, kendisine getireceği ekonomik kazanımlarla, Afrika kıtasında ve dünya genelinde bir güç merkezi haline gelerek siyasal başarı elde etmeyi hedeflemiştir. Ayrıca bölgesel olarak kurulacak işbirliğinin tüm kıtanın kalkınmasına fayda sağlayacağını değerlendirerek, bu sayede bölge dışı müdahalelerin en aza indirgenebileceğini öngörmüştür (Uchehara, 1998: 87-88). Bu nedenle Nijerya, topluluğun faaliyet gösterdiği kırk yıllık süre zarfında ECOWAS dâhilinde yürütülen çalışmalarda her zaman aktif rol almıştır. ECOWAS'ın merkez binasının ülkenin başkenti Abuja'da konuşlu olması, Nijerya'nın ECOWAS çatısı altında aktif politika izlemesine avantaj sağlamıştır.

Nijerya'yı bu ekonomik topluluğun başat ülkesi konumuna yerleştiren bir diğer etken ise ECOWAS Parlamentosu'nda sahip olduğu 35 milletvekilidir.

[19] ECOWAS; Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Togo ve Moritanya tarafından 1975 yılında kurulmuştur. 1977 yılında Yeşil Burun Adaları topluluğa katılmış, 2000 yılında Moritanya ECOWAS'tan ayrılmıştır (Altan, 2003: 154).

Parlamentonun görevleri arasında; topluluk üyesi ülkelerde insan haklarının gözetilmesi, halkın temel hak ve hürriyetlerinin korunması, üye ülkelerin enerji ve telekomünikasyon konulu faaliyetlerinin düzenlenmesi ile iletişim, altyapı, tarım, eğitim, doğalgaz boru hatları sistemlerinin birbirine uyumunun sağlanması yer almaktadır (Altan, 2003: 156-159).

ECOWAS, üye ülkelerin hükümetlerine olumlu getirilerde bulunduğu gibi ülkelerin vatandaşlarına bireysel faydalar da sağlamaktadır. Örneğin, 1979 yılında imzalanan protokol (Protokol A/P.1/5/79 Relating to Free Movement of Persons, Residence and Establishment) ile Avrupa Birliği'nde uygulanan *kişilerin serbest dolaşım hakkı*na benzer bir uygulama Batı Afrika coğrafyasında da uygulanmaya başlamıştır. Nijerya'nın kalabalık nüfusu göz önüne alındığında; ECOWAS'ın sunduğu ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmelerden en büyük fayda elde eden kesim Nijerya halkı olmaktadır.

Nijerya'nın toplulukta ön planda yer almasına katkı sağlayan bir başka konu silahlı kuvvetlerinin gelişiminin ileri düzeyde olmasıdır. Bu durum Nijerya'yı, ECOWAS kapsamında düzenlenen barışı koruma operasyonlarında önemli bir aktör haline dönüştürmektedir. ECOWAS'ın kurulmasından kısa bir süre sonra imzalanan Savunma Maksatlı Müşterek Yardım Protokolü hükümleri dâhilinde ECOWAS Gözlemci Grubu (ECOWAS Monitoring Group- ECOMOG) kurulmuştur. ECOMOG sayesinde; Liberya, Sierra Leone, Gine Bissau ve Fildişi Sahili ülkelerinde farklı dönemlerde meydana gelen iç karışıklıkların bastırılması için harekâtlar gerçekleştirilmiş ve bu ülkelerde barışın tesis edilmesine yönelik yardımlarda bulunulmuştur.

ECOMOG ilk olarak 1989 yılında Liberya'da meydana gelen iç karışıkların bastırılmasında görev yapmıştır. Kendi güvenlik güçleri ile olayları kontrol altına alamayan Liberya, ECOWAS'tan yardım istemiştir. Liberya'nın yardım talebine ECOWAS ülkelerinin bir kısmı olumlu yaklaşırken bir kısmı yardım etmeyi reddetmiştir. Varılan karar neticesinde Nijerya, Gambiya, Gine, Gana ve Sierra

Leone tarafından oluşturulan müşterek silahlı birlik ile Liberya'nın yardım isteğine yanıt verilmiştir.

Müşterek kuvvet içinde yer alan ülkelerin tamamı, koloni sürecinde İngiliz hâkimiyeti altında kalan topraklarda kurulmuş devletlerdir. Ortak bir silahlı birliğin kurulmasına olumlu yaklaşan Nijerya'ya ve ona bu konuda destek olan ECOWAS'ın diğer Anglofon ülkelerine, Frankofon devletleri karşı çıkmıştır. Bu örnekte olduğu gibi topluluğun faaliyet gösterdiği diğer alanlarda da ülkelerin sömürge tarihleri önemli rol oynamaktadır. ECOWAS çatısı altında ortak hareket etmeyi zorlaştıran ülkelerin koloni geçmişleri; aynı zamanda ortak faaliyetleri yavaşlatmakta ve bölgesel bütünleşmenin sağlanmasına meydan okumaktadır (Oche, 2005: 153).

Örneğin ECOWAS üyeleri arasında uygulanması hedeflenen ortak para birliği projesi; ülkelerin Frankofon ve Anglofon olarak ikiye bölünmesi nedeniyle gerçekleştirilememiştir. 1990'lı yıllarda yedi Frankofon ülkesi Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Mali, Nijer, Senegal ve Gine Bissau arasında yapılan anlaşma ile Batı Afrika Ekonomik ve Para Birliği (West African Economic and Monetary Union-UEMOA) kurulmuş ve bu ülkeler kendi aralarında Avro'ya peg edilmiş (endekslenmiş) olan *CFA frac* ortak para birimini kullanmaya başlamışlardır. Geriye kalan Anglofon ülkeleri (Nijerya, Gambiya, Gana, Gine, Liberya, Sierra Leone) ise 2000 yılında bir araya gelerek Batı Afrika Para Bölgesi (West African Monetary Zone- WAMZ) adı altında bir birlik kurmuşlardır.

Söz konusu örnekler göstermektedir ki; birçok farklı alanda birlikte hareket etmek üzere kurulmuş olan ECOWAS; ülkeler arasındaki keskin ayrımlar nedeniyle amacına istenen seviyede hizmet edememektedir. Bu durum ECOWAS çatısı altındaki Frankafon ve Anglofon ülkelerinin birleştirilmesi konusunda Nijerya'ya önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Ülkenin coğrafi konumu göz önüne alındığında Nijerya'nın komşu ülkelerinin tamamı Frankafon ülkeleridir. Bu nedenle Abuja Hükümeti, Frankafon ülkeleri ile olan iletişimin kuvvetlendirilmesi ve

altyapının sağlanması için gerekli işbirliklerinin gerçekleştirilmesi konusunda önemli bir avantaja sahiptir.

Bu doğrultuda kendi bölgesindeki bütünleşmenin merkezinde yer alan Nijerya coğrafyası, Batı Afrika ile Orta Afrika'yı da biraraya getirmede önemli bir role sahiptir. Ülkenin doğusunda yer alan Kamerun ve kuzeydoğu komşusu Çad birer Orta Afrika ülkesi oldukları gibi ayrıca başka bir bölgesel kuruluş olan Orta Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of Central African States-ECCAS) üye kimliğini de taşımaktadırlar (Janguza, 2015: 1). Bu durum Batı Afrika'nın en doğusunda yer alan Nijerya'ya iki bölge ve iki farklı bölgesel girişim arasında bir köprü niteliği kazandırmaktadır. Dolayısıyla Nijerya'nın ECOWAS bünyesinde sahip olduğu politik ve jeolojik güç; ABD'yi Nijerya'ya yakınlaştıran bir diğer temel nedendir.

2.3.2. Nijerya'nın Afrika Kıtası ile Olan Bağları ve Afrika Birliği'ndeki Rolü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında teker teker bağımsızlıklarını kazanan Afrika devletlerinin liderleri, kıta ülkelerini biraraya getirebilecek bir örgüt kurmak için geniş kapsamlı bir çalışma başlatmışlardır. Bu çalışma sonucunda hazırlanan Afrika Birliği Örgütü Şartı, 25 Mayıs 1963'te Nijerya'nın da aralarında bulunduğu 30 ülke tarafından imzalanarak kabul edilmiştir. Afrika Birliği Örgütü (ABÖ)'nün kurulduğu tarihte henüz tüm kıta bağımsızlığına kavuşmadığından dolayı üye sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle Afrika kıtasının tamamının bağımsızlığına kavuşması için çalışmak; Örgüt'ün amaçları arasında önemli bir yer tutmuştur. Örgüt'e ilk üye olan ülkeler, Afrika kıtasının bazı bölgelerinde halen devam eden sömürgeciliğe son verilmesi yönünde ABÖ çatısı altında birleşmiş ve ortak çalışmalar yürütmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak zaman içinde birlik bünyesine 23 ülke daha katılmış ve neredeyse tüm kıta ülkeleri ABÖ içinde temsil edilmeye başlanmıştır.

Örgüt'ün ilgi sahaları arasında yer alan bir diğer önemli konu ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1994 yılına kadar devam eden apartheid (ayrımcılık) rejimi olmuştur. Apartheid rejiminin kaldırılması ve ülke genelinde devam eden ayrımcılık ve ırkçılık hareketlerine son verilmesi için üye ülkeler bireysel çalışmalar yürüttükleri gibi ABÖ çatısı altında hareketlerine ortak bir yön de kazandırmışlardır. Bu paralelde hareket eden Nijerya, *Afrika devletlerinin tamamı kolonyalizm, apartheid ve ırkçılıktan kurtulmadıkça tamamen özgür olamayız düşüncesi*ne odaklı bir dış politika çizgisi belirlemiştir. (Uchehhara, 1998: 51). Bu düşünce çervesinde, Nijerya; Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki apartheid rejimi sona erene kadar bireysel, bölgesel ve kıtasal seviyedeki çalışmalarını kesintisiz olarak devam ettirmiştir.

Apartheid rejiminin sonlandırılmasının ardından 1994 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'de ABÖ'nün bir üyesi haline gelmiş ve tüm Afrika kıtası bu birlik altında toplanmıştır. Ancak 1999 yılına gelindiğinde ABÖ'nün çağın ihtiyaçlarını karşılamadığı ve yeni bir kıtasal örgütlenmeye gidilmesi konusunda karara varılmıştır. Karara destek veren ülkeler tarafından imzalanan Afrika Birliği Kurucu Anlaşması'nın yeterli sayıda devlet tarafından imzalanmasını müteakiben 26 Mayıs 2001 yılında ABÖ resmi olarak Afrika Birliği (AfB)'ne dönüştürülmüştür (Altan, 2003: 104).

ABÖ'nün AfB'ye dönüşümü esnasında ve dönüşümün ardından, kıtanın kalkınması yönünde girişimlere Nijerya öncülük etmiştir. Dönemin devlet başkanı Obasanjo; ülkelerin daha hızlı kalkınabilmesi için daha geniş bir alanı içine alan, bağımsız bir ekonomik düzen ve ortak pazar yaratılması, sanayi ve tarım sahalarındaki üretim kapasitelerinin arttırılması, bu süreçte kıtanın sahip olduğu nüfus ve doğal kaynaklardan kıta halkının menfaat sağlayabileceği şekilde yararlanılması gerektiği düşüncelerini her platformda dile getirmiş, iç ve dış politikasında atacağı adımlara bu doğrultuda yön vermiştir (Magbadelo, 2005: 39).

Bu doğrultuda atılan ilk adım; Afrika'da Güvenlik, İstikrar, Kalkınma ve İşbirliği Konferansı (Conference on Security, Stability, Development and

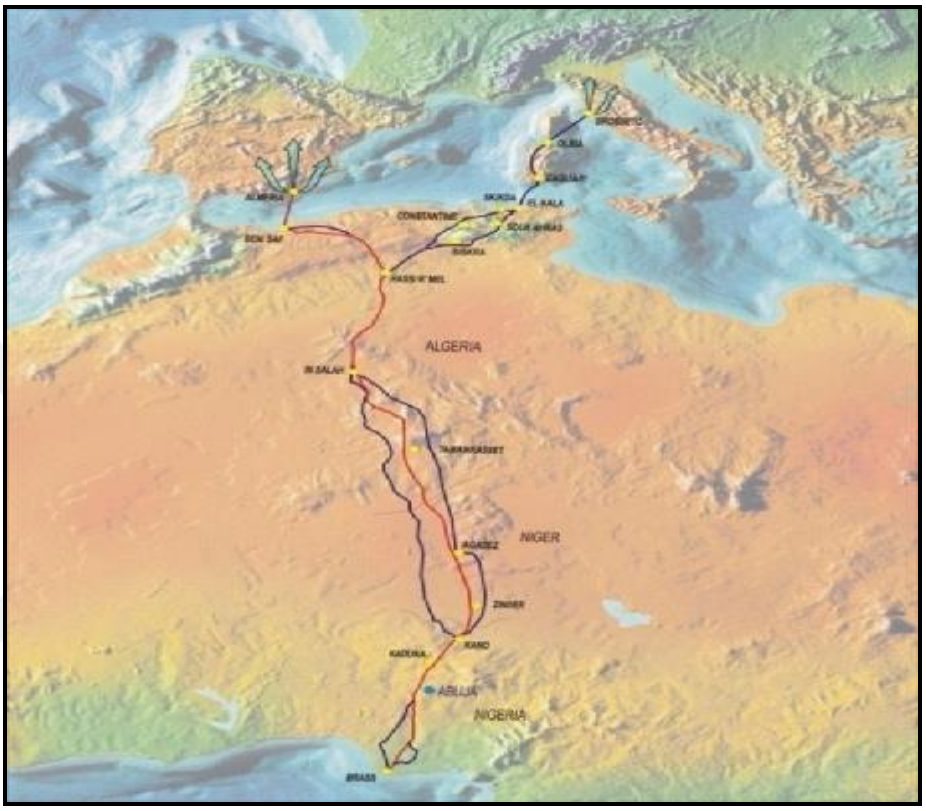
Cooperation - CSSDC)'nın faaliyete geçirilmesi olmuştur. Kıta genelindeki güvenlik, istikrar, kalkınma ve işbirliği konularının bir bütün olarak ele alınmasını öngören CSSDC'nin 2000 yılından itibaren çalışmalarına başlamasında Nijerya önemli rol oynamıştır (Altan, 2003: 94-95-126).

Nijerya'nın AfB bünyesindeki bir diğer önemli çalışması Afrika'da Gelişme İçin Yeni Ortaklık (The New Partnership for Africa's Development- NEPAD) projesinin uygulamaya geçirilmesi olmuştur. NEPAD; Afrika'nın sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak üzere Afrika liderleri arasındaki işbirliğine bir çerçeve oluşturmak üzere geliştirilmiş bir işbirliği organizasyonudur. AfB bünyesinde çalışması öngörülen NEPAD'ın amaçları; Afrika kıtasının bir bütün olarak benimsenmesini sağlamak, tek ve çok uluslu hareketlerin temellerinde kıta yararının da yer alması için Afrika liderlerinde gerekli düşünce altyapısını oluşturmak, Afrika'nın kendi kaynakları üzerinde yeniden gelişmesini sağlamak, bölgesel ve kıtasal ekonomik bütünleşmeyi tesis etmek, Afrika ülkeleri arasında rekabet yaratmak, kıtanın sanayileşen dünya ile yeni ortaklıklar kurmasına yardımcı olmak şeklinde belirlenmiştir (Adiuku, 2006: 68).

Ortaklığın kurulması aşamasında Obasanjo; kıta ülkelerini konu hakkında örgütlemek üzere, Afrika'nın kuzey ve güney kesimleriyle görüşmeler yapmış, aynı zamanda NEPAD'ın küresel boyutta tanıtımını yapmak üzere BM, G-8, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found-IMF) ile temaslar kurmuştur. Başkan Obasanjo'nun küresel boyutta kurduğu iletişim sayesinde BM Genel Kurulu Afrika ile ilgili projelerini NEPAD ile ortak yürütme kararı almış ve G-8 ülkeleri NEPAD'a destek olmayı onaylamıştır (Altan, 2003: 118-122).

21. yüzyılın ilk yıllarında faaliyetlerine başlayan NEPAD bünyesinde, Afrika ülkelerinin birbirlerine entegresi ve kıtadaki kaynakların küresel pazara arz edilmesi için gerekli altyapıyı oluşturmaya yönelik çeşitli projeler geliştirilmiştir. NEPAD tarafından 2013 yılında hazırlanan Yıllık Rapor'da, halen üzerinde çalışılmakta olan 16 adet yüksek seviyeli bölgesel kalkınma projesi ve 8 adet Afrika'nın

bütünleşmesini amaçlayan proje bulunduğu belirtilmiştir. Yüksek seviyeli bölgesel kalkınma projeleri arasında yer alan Trans-Sahra Doğalgaz Boru Hattı (Trans Saharan Gas Pipeline -TSGP) Projesi (Harita-8) Nijerya'nın kontrolünde, Nijer ve Cezayir'in desteğiyle yürütülmektedir.

Harita-8 Trans-Sahra Doğalgaz Boru Hattı (TSGP)

2004 yılında temeli atılan TSGP Gaz Boru Hattı; Nijerya'nın güneyindeki Warri şehrinden başlamaktadır. 2018 yılında tamamlanması hedeflenen 4.400 km uzunluğundaki TSGP'nin son noktası olarak Avrupa kıtasında İspanya belirlenmiştir. Bu boru hattının tamamlanmasıyla birlikte; Afrika'daki doğalgaz, Nijerya-Nijer-Cezayir hattından geçerek İspanya'ya oradan da tüm Avrupa Birliği'ne ulaştırılabilecektir. Dünyanın yedinci büyük doğalgaz rezervine sahip olan Nijerya, 5 trilyon m³'lük potansiyeli ile Avrupa Birliği'nin on yıllık ihtiyacını karşılayabilecek seviyededir.

Şu andaki doğalgaz ihtiyacının önemli bir bölümünü Rusya'dan tedarik eden AB; Rusya'nın, doğalgaz kaynaklarını zaman zaman yumuşak güç olarak kullanmasından rahatsızlık duymaktadır (Uluatam, 2010: 63). Doğalgaz konusunda Rusya tekelinden uzaklaşmak ve kendine alternatif enerji güzergâhları yaratmak isteyen AB ülkeleri, yeni enerji nakil hatlarının inşası projelerine destek vermektedirler. Bunlardan biri olan TSGP ile Nijerya, sahip olduğu bu enerji potansiyelini Avrupa kıtasına daha güvenli bir güzergâhtan hızlı ve kesintisiz bir şekilde ulaştırabilecektir. Bu sayede Brüksel'in Moskova'dan tedarik ettiği doğalgaza alternatif oluşturacak olan Nijerya, küresel enerji pazarındaki rekabete ivme kazandırma avantajı elde edecektir.

Afrika ülkelerinin birbiriyle bütünleşmesinin sağlanması kapsamında yürütülen bir diğer proje, TSGP ile aynı güzergâhı paylaşan, Cezayir-Nijer-Nijerya Fiberoptik Projesi'dir. İletişim ile birlikte bölgesel bütünleşmeye katkı sağlayan bir diğer konu olan ulaşım ile ilgili olarak da kıtanın farklı bölgelerinde devam etmekte olan otoyol ve demiryolu hattı inşa projeleri bulunmaktadır. Bunlardan Nijerya'yı da içine alan Trans-Sahra Otoyol Projesi (Missing Links of the Trans Sahara Hihgway) ile Cezayir, Nijer, Nijerya, Tunus, Mali ve Çad arasındaki kara ulaşımının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu projenin tamamlanmasıyla Batı Afrika coğrafyasındaki ulaşım sorununun büyük bir kısmı çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Ayrıca iletişim ve ulaşım ağının gelişmesi sayesinde yerli ve yabancı girişimcilerin yapacakları yatırımların artış göstermesi beklenmektedir.

Yerli ve yabancı girişimcileri olumsuz yönde etkileyen altyapı eksikliği problemlerini NEPAD'ın destekleriyle bertaraf etmeye çalışan AfB, girişimcilerin kıtadaki faaliyetlerini engelleyen güvenlik problemlerini çözebilmek için Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'ni oluşturmuştur. Dekolonizasyon sürecinden itibaren kıta genelinde yaygın olarak devam eden iç savaşlar, ülkeler arası çatışmalar, darbe yönetimleri ve terörizm nedeniyle meydana gelen şiddetli çatışmaları yatıştırmada yerel yönetimlerin yetersiz kalması ve ilgi sahası çok geniş olan BM'nin bu ülkelere bazen zamanında destek olamaması nedenleriyle kurulan Afrika Birliği

Barış ve Güvenlik Konseyi, 2002 yılından beri çalışmalarına devam etmektedir (Akınsaya, 2005: 108).

AfB'nin 2000 yılında hayata geçirilen Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi (African Peace and Security Architecture-APSA)'nin bir alt kuruluşu olan Konsey; *Afrika Ani Müdahale Gücü* ile kıtasal barış operasyonları gerçekleştirmektedir. Afrika Ani Müdahale Gücü, faaliyetlerini beş ana bölgede (Batı, Doğu, Orta, Kuzey, Güney) bulunan tugaylar ile yürütmektedir. Nijerya, batı bölgesinde faaliyet gösteren tugayda (ECOWAS Stanby Brigade -ECOBRIG) yer almasına rağmen kıtanın diğer bölgelerinde yürütülen barış operasyonlarına, finansal destek vererek ve personel görevlendirerek katılmaktadır.

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin en önemli faaliyet alanlarından birisi Sudan'ın Darfur bölgesidir. Darfur olayları nedeniyle zarar gören sivillerin ve barışın korunması için 7.700 kişilik Afrika Birliği Sudan Misyonu (African Union Mission in Sudan-AMIS) oluşturulmuş ve bu Misyon 2004-2007 yılları arasında Sudan'da görev yapmıştır (Karagül ve Arslan, 2010: 83). Nijerya bu kuvvete esas katkıda bulunan beş Afrika ülkesinden biri olarak Misyon içinde önemli görevler almıştır.

Barış ve Güvenlik Konseyi, Darfur'daki AMIS görevi benzeri barış operasyonlarını ve güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşan diğer faaliyetlerini finanse edebilmek için Barış Fonu (The Peace Fund)'nu oluşturmuştur (African Unions's Peace and Security Department, 2010 :59). Ancak Barış Fonu'nda toplanan miktar kıtanın bir çok noktasında devam eden operasyonlara yeterli mali desteği sağlayamamıştır.

Bu örnekte olduğu gibi benzer bir çok olayda AfB; bünyesinde faaliyet gösteren organların çalışma maliyetlerini karşılayabilecek bütçeyi oluşturmakta her zaman problemlerle karşılaşmıştır. Üye ülkelerin aidatlarını zamanında ödeyememesi veya hiç ödememesi nedeniyle faaliyetlerin sürekliliği sağlanamamıştır (Altan, 2003: 99). Finansal kaynağı kendi bünyesinde yaratamayan AfB, fonun ihtiyaçları için

AfB'nin yabancı ortaklarından maddi destek almak zorunda kalmıştır. Bu durum, AfB Barış Operasyonları'nın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemenin yanında örgütün kıta haricindeki aktörlere daha fazla bağımlı hale gelmesine neden olmuştur (Bah vd, 2014 :68). Kıta dışından AfB'nin çalışmalarına kimi zaman İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD gibi merkezi güç odakları maddi yardımlar sunarken, kimi zaman da BM gibi uluslararası kuruluşlar Afrika Birliği'ne finansal ve personel açısından destek olmaktalardır. Bu durum Nijerya'nın kıtasal düzeydeki misyonunu küresel temaslara taşımasını zorunlu kılmaktadır.

2.3.3. Nijerya'nın Küresel Temaslarında Birleşmiş Milletlerin Yeri

Nijerya, egemenliğini elde ettiği tarihten bir hafta sonra Birleşmiş Milletler'e üye olmuştur. 1945 yılında 51 asıl üye tarafından kurulan BM, Güney Sudan'ın da katılmasıyla birlikte günümüzde 193 üye ile çalışmalarını sürdürmektedir. BM, bünyesinde faaliyet gösteren ülkeleri beş ana bölge olmak üzere toplam sekiz kategori altında sınıflandırmıştır. Nijerya, beş ana bölgeden biri olan ve BM üyesi 54 Afrika ülkesini kapsayan Afrika Grubu'na dâhildir. Bu Grup, sekiz kategori arasında en fazla üyeye sahip olan yapıdır.

BM, Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üye ile birlikte görev yapacak on geçici üyeyi belirlerken bu beş ana bölgeden faydalanmaktadır. On geçici üyenin üçü Afrika Grubu'na dâhil olan ülkelerden, ikisi 33 üyeli Latin Amerika ve Karayipler Grubu ülkelerinden seçilmektedir. Geriye kalan üç ana grup BMGK'da beş daimi ve beş geçici üye ile temsil edilmektedir. Dolayısıyla BMGK'da daimi üyesi olmayan bu iki ana grup Güvenlik Konseyi'nde paylaştırılan temsil hakkının adaletsizliğini her platformda dile getirerek değişik öneriler ile içinde bulundukları durumu sona erdirmeye çalışmaktalardır.

Değişiklik önerileri arasında; BMGK üye sayısının arttırılması, ilave olacak yeni daimi üyelerden 2'sinin Afrika Grubu'ndan, 1'inin ise Latin Amerika ve

Karayipler Grubu'ndan seçilmesi yer almaktadır. İkinci bir öneri ise Afrika'nın, Güvenlik Konseyi'nde iki daimi üye ile temsil edilmesi gerektiğidir (Mahmood, 2013: 132-134). Fakiha Mahmood, BMGK'nın daimi üyeleri ve üyelerin veto hakları ile ilgili hazırladığı makalesinde; Afrika Grubu'na verilmesi talep edilen bu iki koltuk için en güçlü adayların Mısır, Güney Afrika ve Nijerya olduğunu belirtmiştir. Mısır'ın günümüz uluslararası arenasında giderek gücünü yitirmesi; BMGK daimi üyelik yarışında, Güney Afrika ve Nijerya ile aynı kulvarda hareket edemeyeceğini düşündürmektedir.

Bir diğer değişiklik alternatifi ise Brezilya, Almanya, Japonya, Hindistan ve Nijerya'nın Güvenlik Konseyi'ne beş daimi üye olarak alınması ancak bu yeni üyelere veto hakkı verilmemesidir (Huntington, 1997: 317). Samuel P. Huntington, bu alternatifin kabul edilmesi halinde; Nijerya'nın, dünya genelinde yaşayan yaklaşık bir milyarlık Müslüman nüfusun BMGK'daki daimi temsilcisi olma sorumluluğunu üstleneceğini belirtmiştir. Ancak Huntington tarafından, sınırları içinde Müslüman nüfus barındıran Hindistan'ın Müslümanların BMGK temsilcisi olarak değerlendirilmemesi ve bu sorumluluğun sadece Nijerya'ya yüklenmiş olması dikkat çekmektedir[20].

Bunun yanında BM; İslam Devletleri Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization - ISESCO) gibi din çerçevesinde biraraya gelmiş bir ülkeler topluluğu değildir. Bir başka deyişle BMGK'nın daimi üyesi olan ülkelerde çoğunlukla Hırıstiyan dinine inanların yaşıyor olması ne BMGK'ya ne de BM'ye Hırıstiyan kimliği kazandırmamaktadır. Bundan dolayı Nijerya'nın daimi üyeliğininin Konsey'e getireceği yararı sadece dini temsilcilik ile sığlaştırmak doğru bir ifade olmayacaktır. Nijerya'nın daimi üyeliği;

[20] Hindistan tarafından hazırlanan 2001 yılı nüfus verilerine göre bir milyardan fazla olan ülke nüfusunun %13.4'ü İslam dinine inanmaktadır. Buna göre Hindistan'da yaklaşık olarak 138 milyon civarında Müslüman yaşamaktadır. Bununla birlikte Nijerya'nın toplam nüfusu 173 milyon ve bunun sadece %50'si Müslüman'dır. Her ne kadar durum yüzdesel verilere göre değerlendirildiğinde Nijerya'nın daha geniş bir Müslüman kesime sahip olduğu düşünülse de nicel olarak Hindistan, Nijerya'nın önünde yer almaktadır. Dolayısıyla bu alternatif teklifin kabul edilmesi durumunda; Huntington'un düşündüğünün aksine, sadece Nijerya değil her iki ülke birlikte bu dini inancı benimseyenlerin temsilcisi olabilirler.

bunun çok daha ötesinde, tüm Afrika kıtasının Konsey'de tek bir ses olarak temsil edilmesine olanak yaratacaktır.

Nijerya'yı daimi üyelik adaylığında ön plana çıkartan bir diğer önemli konu ise BM'de oynadığı rol ile dünya barışına sağladığı katkılardır. Nijerya'nın eski başkanlarından Obasanjo; Nijerya'nın, Afrika kıtasında barışın tesis edilmesi ve korunması yönündeki çabaları nedeniyle BMGK'da daimi üyeliği hak ettiğini belirtmiştir (Adiuku, 2006: 112). Dünya genelindeki çatışma ve şiddet olaylarının en yoğun olarak Afrika kıtasında yaşandığı ve BM'nin barış operasyonlarının Afrika'da yoğunlaştığı düşünüldüğünde konunun hassasiyetini kavramak daha kolay olacaktır.

Örneğin AfB'nin Sudan'da görevlendirdiği AMIS misyonu 2007 yılında görevini tamamladıktan sonra 2008 yılında Darfur'da barışın inşası ve sivillerin korunmasına yönelik BM ve AfB ortaklığında yeni bir misyon göreve (BM-Afrika Birliği Darfur Misyonu, African Union-United Nations Joint Hybrid Mission in Darfur – UNAMID) başlamıştır. Dört Afrika ülkesince desteklenenen UNAMID misyonunda yaklaşık 23.000 kişi görev yapmaktadır (Karagül ve Arslan, 2010: 83). AMIS'e olduğu gibi UNAMID'e de destek veren Nijerya, kıtasal barışın inşasında aktif görev alarak BM'nin en önemli destekçisi olmuştur.

BM, Sudan'daki iç savaşa yönelik operasyonların yanı sıra, Angola Başkanı Eduardo Dos Santos ve karşıt lider Jonas Savimbi arasında politik dengenin sağlanmasında ve ülke genelindeki şiddetin kontrol edilmesinde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti Başkanı Laurent Desire ile kabile üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesinde, Gine ve Liberya arasındaki Mano Nehri sorununun çözüme kavuşturulmasında, Sierra Leone'daki ayrılıkçı isyanların bastırılmasında, Burundi'deki Hutu-Tutsi hoşnutsuzluğunun giderilmesinde başrolde olan Nijerya'yı çabalarından dolayı her zaman takdire layık görmüştür (Adiuku, 2006: 108-109-110).

Her ne kadar yukarıda bahsedilenler Nijerya'ya BMGK'da daimi üyelik statüsü kazanması için uygun bir zemin hazırlasa da son dönemde Nijerya'nın adının

Boko Haram'ın şiddet içeren eylemleriyle sık sık gündeme gelmesi ülkenin olumlu imajına gölge düşürmektedir. Küresel diplomasi anlayışına göre; bir ülkenin topraklarında yaşayan insanların güvenliğini sağlayabilmesi en önemli itibar ölçütüdür (Tuncer, 2009: 259). Dolayısıyla Nijerya'nın, kuzeydoğusunda yaşayan halkın emniyetini sağlama konusunda halen zaafiyet içinde olması, ülkenin uluslararası saygınlığını zedelemektedir. BMGK, Boko Haram terör örgütünün şiddet eylemlerine Temmuz 2015 toplantılarında yer vermiştir. BM'nin dünya genelindeki barış operasyonlarına her zaman destek veren Nijerya, bu sefer BMGK'nın küresel desteğine ihtiyaç duyan bir ülke olarak Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşınmıştır. Bu nedenle Abuja Hükümeti, sahip olduğu artıları eksiye dönüştürmemek ve Nijerya'nın daimi üye olmasına destek veren İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin gibi önemli aktörlerin desteğini kaybetmemek için bu konuda çözüm odaklı adımlar atmaya başlamalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİJERYA-ABD İLİŞKİLERİ

Aynı yüzyıl içinde iki büyük dünya savaşını yaşayan Avrupa coğrafyasının devletleri, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından küresel diplomasideki güçlü konumlarını yavaş yavaş ABD'ye bırakmaya başlamışlardır. Bu süreçte ABD'nin, diplomatik ilişkilerin merkezine yerleşmesiyle birlikte, devletlerarası siyaset Washington'ın çıkarlarına göre şekillenmeye başlamıştır. Diplomasi literatüründe bu iki dönem birbirinden *eski* ve *yeni* olarak ayırt edilmektedir.

Avrupa'nın güdümündeki *eski diplomasi*ye hayat veren Fransa'nın 17. yüzyıl diplomatlarından Kardinal Richelieu'nun konuyla ilgili görüşleri, dönemin uluslararası ilişkilerine ışık tutar niteliktedir. Kardinale göre *devletin çıkarı, öncelikli ve nihaiydi ve duygusal, ideolojik ya da doktriner önyargıların üzerinde yer alıyordu. Devletin çıkarının gerektirdiği durumlarda, bir devlet, en çok nefret duyguları beslediği bir devletle bile ittifak oluşturabilmeliydi. Tehlike anlarında bir devlet, müttefiklerini, onları kendisine yakın bulduğundan ötürü değil, onların fiziki ya da coğrafi değerlerini göz önüne alarak seçmeliydi* (Tuncer, 2009: 48). Dolayısıyla dört asır önce yaşamış ve eski diplomasiye hayat vermiş diplomatların görüşleriyle bugünün yeni diplomasisine yön verenlerin tutumları karşılaştırıldığında, her iki dönemdeki dış politika davranışlarının aynı temel üzerine inşa edildiği, sadece uygulamada kullanılan yöntemlerin ve devletlerin çıkarlarının değişiklik arz ettiği görülmektedir.

Bu farklılığı meydana getiren ve günümüz uluslararası literatürünün oluşmasında belirleyici rol oynayan ABD dış politikası, diğer ülkelerin dış ilişkilerinin biçimlenmesine kimi zaman direkt kimi zaman dolaylı olarak etki etmektedir. ABD'nin zamanla değişen dış politika süreci ve diğer ulusların

devletlerarası ilişkilerinin şekillenmesindeki rolü, Nijerya-ABD ilişkilerinin tarihine bakıldığında açıkça görülmektedir.

3.1. İKİ ÜLKE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL BOYUTU

3.1.1. Koloni Dönemi ve Bağımsızlık Yıllarında Nijerya-ABD İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda kazanan tarafta yer alan ABD, savaşın ardından, Afrika'da kolonisi bulunan ülkelere kıtadan çekilmeleri konusunda baskı yapmıştır (Sarı, 2012: 96). Savaş sonrasında, Washington'ın bu isteklerine karşı direnecek güce sahip olmayan Avrupa ülkeleri, ilk adım olarak Afrika ülkelerinden aldıkları vergileri kıtanın ekonomik kalkınmasına yardımcı olma yönünde harcamaya başlamış, bu sayede üretim konusunda ilerleme kaydeden sömürge ülkelerinin ürünlerine ise ABD tarafından ilgi gösterilmiştir (Oliver ve Atmore, 2005: 217). Afrika halklarını üretim konusunda teşvik eden ABD'nin bu politikası, iki taraf arasında karşılıklı bağımlılığı beraberinde getirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı süresince Beyaz Saray'a başkanlık eden Franklin D. Roosevelt tarafından ekonomi ve ulusal güvenlik stratejileri üzerine inşa edilmiş olan ABD politikası (Rosati ve Scott, 2007: 26), kısa bir süre sonra uluslararası ticarette doların değerini arttırmış, Batı'nın para birimlerinin ise değer kaybetmesine neden olmuştur.

Batı'nın hem ekonomik hem diplomatik açıdan ilerlemesinin durduğu bu dönemde, Afrikalı halklar bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamıştır. Uzun yıllar boyunca koloni gücü altında yaşadıktan sonra bağımsızlıklarına kavuşan ulusların özellikle ekonomik ve politik köklerinin zayıf oluşu, göreve yeni başlayan hükümetleri dönemin farklı güç odaklarına doğru yönlendirmiştir. İlk aşamada sömürge geçmişi olmayan ABD ile yine ABD gibi Afrika'da herhangi bir koloniye sahip olmayan Sovyetler Birliği, bu hükümetlerin öncelikli olarak yakınlaştığı merkezi güç otoriteleri olmuşlardır. Beyaz Saray'ın bu dönemdeki dış politikasının temeline yerleşen komünizm sendromu, Sovyetler Birliği'nin etkisini çevreleme ve

kendi ideolojosini yayma politikası, ABD'yi kendi kıtasının ötesinde aktif bir dış politika izlemeye ve deniz aşırı coğrafyalarda askeri müdahaleler gerçekleştirmeye yönlendirmiştir.

Bu noktada 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Nijerya, dış politikasının tabanını Batı yanlısı olarak belirlemiş ve ekonomisinde Sovyet yanlısı diğer ülkeler gibi komünizmi benimsememiştir. Bu durum ABD ve Nijerya arasındaki yakınlaşmayı beraberinde getirmiş ve Afrika'nın Sahra-Altı kısmı ile ilk kez ciddi olarak ilgilenen ABD Başkanı Kennedy, Ekim 1960'da Nijerya'ya ABD'nin ilk büyükelçisi olarak Joseph Palmer'ı göndermiştir (Obiozor, 1992: 41). Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından ABD ile ikili düzeyde başlayan diplomasi hayatı Nijerya'nın BM'ye üye olması ile birlikte çok uluslu faaliyetlerde de devam etmiştir.

Özellikle 1967-1970 yılları arasında devam eden Biafra Savaşı süresince Nijerya-ABD ilişkileri ikili düzeyde ve BM seviyesinde seyretmiştir. Bu süreçte ABD, Nijerya'nın bütünlüğünün korunması için Federal Nijerya Hükümeti'ne diplomatik ve politik destek vermenin yanında, Biafra Savaşı nedeniyle zarar gören Nijerya'nın güneydoğu halkına da insani yardımda bulunmuştur (Obiozor, 1992: 88). Ayrıca yine bu dönemde güneydoğu bölgesinde yaşayan ve savaştan zarar gören birçok İbo etnik kökenine mensup öğrenci, ABD'nin çeşitli üniversitelerine kabul edilmiştir (Campbell, 2010: 7).

Washington, Nijerya'daki iç savaşa olan yaklaşımını *tarafsızlık* temeline dayandırmış ve her iki tarafa temel ihtiyaçlar doğrultusunda yardım etmeyi kendine prensip edinmiştir. Bu nedenle Federal Nijerya yönetimine askeri malzeme ve teçhizat temin eden İngiltere veya Biafra bölgesine silah desteği sağlayan Fransa gibi davranmamış ve Nijerya'daki tarafları askeri yönden desteklemekten kaçınmıştır. Ancak ABD'nin her iki tarafa yardım içerikli olan yaklaşımı, Federal Nijerya Hükümeti yetkilileri arasında ABD'nin ikili oynadığı düşüncesinin yayılmasına ve

Washington'a şüpheyle yaklaşılmasına neden olduğu gibi ülke genelinde ABD karşıtı olanların sayısını da arttırmıştır (Obiozor, 1992: 95).

Ancak bağımsızlığın ilk yıllarında Nijerya'daki demokratik sürecin askeri darbe ile kesintiye uğraması ve ülkenin doğusunda yaşanan iç savaşın ülke genelinde meydana getirdiği huzursuzluk, Nijerya'nın askeri yönetimi tarafından bertaraf edilememiş ve ülkenin özellikle finansal açıdan dışarıya olan bağımlılığını arttırmıştır. Dönemin ekonomik açıdan iyi seviyedeki ülkelerinden birinin ABD olduğunu gözardı edemeyen Lagos Hükümeti, ABD karşıtlığını daha fazla sürdürememiş ve Washington'un direkt ve dolaylı (IMF gibi ABD'nin etkin olduğu finansal kurumlardan alınan mali destekler) olarak yaptığı maddi yardımlardan faydalanabilmek için anti-ABD tutumunu sona erdirmiştir.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında Afrika'ya yaptığı yardımların %85'ini paylaşan dört ülkeden biri olan Nijerya (Sarı, 2012: 101); ihtiyaç duyduğu mali destek nedeniyle ABD tarafından daha kolay kontrol edilmeye başlanmıştır. Bu durum Lagos Yönetimi'ni, Washington için bir tehdit olmaktan çıkarmıştır. Aslında Washington yönetiminin, Gowon Hükümeti'ni kendi tarafına çekebilmek için kullandığı bu yöntem, ABD'nin Vietnam Krizi sonrasında kendine çizdiği dış politikanın bir sonucudur. Beyaz Saray, Soğuk Savaşı kazanmak ve Moskova'nın etkili olduğu coğrafyaları çevrelemek için Vietnam sonrasında kendine yeni bir yol haritası çizmiştir. Bu yeni politika çerçevesinde ABD; yumuşak güç olmayı benimsemiş, daha az gerilim ve maliyetle deniz aşırı coğrafyalardaki çıkarlarını korumayı hedeflemiştir (Hook ve Spanier, 2014: 107).

ABD, bu doğrultuda ilerlerken sınır ötesi işbirliği projelerine ağırlık vermiştir. Washington'ın bu tutumunun arka planında; kendine bağımlı olan hükümetlerin sayısının arttırılması ve farklı coğrafyalarda yeni güvenilir müttefiklerin yaratılması yer almıştır. Bu paralelde ABD-Nijerya arasında, 1980'li yıllarda imzalanan, tarım, enerji, ticaret, yatırım, eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında işbirliği ve ortaklığı konu alan anlaşmalar iki tarafın birbirine olan

bağımlılığını arttırmıştır. Bunun yanı sıra iki ülke arasında geliştirilen diplomasi sayesinde ABD, Üçüncü Dünya'nın diğer ülkeleri tarafından da dost ülke olarak algılanmaya başlamıştır. Nijerya'nın bu dönemdeki devlet başkanı Alhaji Shehu Shagari, ABD ziyaretinde yaptığı konuşmada, Afrikalı liderlerin Beyaz Saray ile ilgili olumlu düşüncelerinin nedeni olarak; ABD-Nijerya arasındaki dostluk tabanına dayalı ikili ilişkileri göstermiştir (Obiozor, 1992: 188). Dolayısıyla Nijerya-ABD arasında başlayan ortaklık, ABD'nin Afrika politikasında stratejik bir önem kazanmıştır.

Bu doğrultuda ABD; Nijerya'yı, Afrika kıtasındaki sorunlara Afrikalı çözümler üretebilecek stratejik bir ortak olarak algılamaya başlamıştır. Örneğin Zaire'de meydana gelen krize çözüm bulunması, Etiyopya-Somali arasındaki gerginliğin aşılması gibi konularda ABD, Nijerya'yı desteklemiştir (Uchehara, 1998: 77). Her ne kadar Angola'daki iç karışıklıkta ve Rodezya sorununda iki ülkenin ortak paydada buluşamayışı ikili ilişkilerin çerçevesini zaman zaman sınırlandırsa da bu durum Washington-Lagos hattında kalıcı olumsuz bir etki yaratmamıştır.

Nijerya'nın askeri yönetim sürecini geride bıraktığı ve demokrasinin tekrar yönetimde hakimiyet kazandığı Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nin başlamasıyla birlikte iki ülke ilişkileri daha fazla hareket kazanmıştır. Obasanjo'nun, dış politikada benimsediği aktif tutum ve doruk diplomasisine ağırlık vermesi sayesinde iki ülke arasında başkanlık seviyesinde gerçekleştirilen diplomatik ziyaretlerin sayısı artmıştır. Bu ziyaretlerle birlikte ilişkilerin etki sahası iki ülkenin sınırlarını aşmış ve Afrika kıtasının çoğunluğunu kapsamaya başlamıştır. ABD'nin Afrika temsilcisi gibi hareket eden Olusegun Obasanjo (Adeoulu, 2011: 104), aynı zamanda kıta genelinde hakim olan sorunların Beyaz Saray'a aktarılmasında da sözcülük rolünü üstlenmiştir.

Başkan Obasanjo göreve başlamasının ardından ABD'ye düzenlediği ilk ziyaretinde; Afrikalı yönetimlerin, borçları nedeniyle ülkelerinde gerekli yatırımı yapamadıklarını, bu nedenle sağlık ve eğitim konularına ağırlık veremediklerini, bu eksikliğin ülkelerin refah seviyesinin yükseltilmesine engel olduğunu belirtmiştir.

Nijerya Devlet Başkanı'nın aktardığı bu meselenin çözümü kapsamında Clinton'ın başkanlık döneminde görev yapan Kongre, borçların üçte birini silmiştir (Khalid, 2001: 45).

Obasanjo'nun Nijerya dış politikasında Afrika kıtasına ağırlık vermesi, Washington-Abuja arasındaki mesafeyi azaltmıştır. 1998 yılında ABD'nin Tanzanya ve Kenya elçilik binalarının saldırıya uğramasının ardından, ABD'nin Afrika yaklaşımı değişmiş ve Beyaz Saray'da kıtanın ulusal güvenliğine tehdit oluşturduğu algısı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 2002 yılına ait ABD Ulusal Güvenlik Strateji Raporu'nda Afrikaya yönelik strateji benimsenmiş ve 2006 yılında hazırlanan Rapor'da ise kıtaya öncelik verilerek ABD güvenliğinin Afrikalılarla ortaklaşa başarısız devletleri güçlendirme, idari boşlukları etkin demokrasilerin kontrolüne verme yoluyla sağlanabileceğine yer verilmiştir (Sarı, 2012: 107).

Bu paralelde hareket eden ABD'li politika yapıcılar Afrika kaynaklı herhangi bir ulusal güvenlik tehdidini önlemek maksadıyla Nijerya ile olan iyi ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemişler ve kıtasal girişimlerinde bu ülkeye öncelik vermişlerdir. Örneğin Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Dairesi (United States Agency for International Development - USAID), 1998 yılında, sadece biri Amerikan vatandaşı olan beş kişi ile Nijerya'da faaliyet gösterirken, on yıl sonrasında, USAID kapsamında 120 Amerikalı personel görev yapmaya başlamıştır (Campbell, 2010: 121). Bu dönemde ABD-Nijerya ilişkilerinde meydana gelen ilerlemenin arkasındaki kişi olarak Obasanjo'yu gösteren Nijerya'nın ABD eski Büyükelçisi John Campbell; Obasanjo'nun, Bush yönetiminin güvenilir ortağı olduğunu ve Nijerya halkının, Afrika'nın sorunlarına kıtanın durumuna uygun çözümler üretebilen başarılı bir devlet adamı tarafından yönetildiğini belirtmiştir.

Obasanjo'nun 2007 yılında başkanlığı Yar'Adua'ya devretmesinin ardından Nijerya'nın kuzey ve güney bölgelerinde artış gösteren şiddet olayları, ABD-Nijerya ilişkilerinin de ana temasını oluşturmuştur. Yar'Adua'nın görevdeyken hayatını kaybetmesi sonrasında Nijerya Devlet Başkanı olarak seçilen Goodluck Jonathan'ın

görev yaptığı dönemde de iki ülke ilişkileri Gine Körfezi'ndeki güvenlik tehditleri ve ülkenin kuzeyinde etkili olan Boko Haram terör örgütü faaliyetlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu dönemde güvenlik ve savunma konuları ikili ilişkilerin temeline oturmuş ve Washington tarafından Nijerya'ya, insan hakları ihlali gerçekleştirdiği gerekçesiyle, baskı içeren davranışlar sergilenmiştir.

Başkan Jonathan'ın görev süresinin sona ermesi sebebiyle 2015 yılı başkanlık ve eyalet seçimlerinin altı hafta sonraki bir tarihe ertelenmesi Washington-Abuja hattında gerginlik yaratan bir diğer konu olmuştur. Ertelemenin ardından konuyla ilgili değerlendirme yapan John Kerry, Nijerya Ulusal Seçim Komisyonu (Nigeria Independent National Electoral Commision-INEC)'na politik müdahelenin kabul edilemez olduğunu, hükümetin güvenlik ile ilgili kaygıları bahane ederek demokratik süreci ertelememesi gerektiğini, oy kullanmak isteyen Nijerya halkının engellenmesinin durumu kritikleştirdiğini ve ABD'nin bir erteleme daha olması halinde buna karşı çıkarak Nijerya halkına yardım edeceğini belirtmiştir (Mossman, 2015: 1).

Dolayısıyla Obasanjo döneminde Başkan Clinton yönetimi ile başlayan ve Bush Hükümeti ile devam eden ABD-Nijerya arasındaki olumlu ilişkiler, Yar'Adua ve Jonathan yönetiminde yerini gerginliğe bırakmıştır. John Kerry tarafından yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere kimi zaman Beyaz Saray, Nijerya'nın iç işlerine müdahale etmekten çekinmemiştir. Washington'ın Abuja Hükümeti'ne karşı tahakküm içeren davranışlar sergilemesini kolaylaştıran en önemli neden şüphesiz iki ülke arasındaki benzerliklerin fazlalığı olmuştur.

3.1.2. Nijerya-ABD Arasındaki Benzer Özelliklerin İlişkilerdeki Rolü

Avrupalı devletlerin, 15. yüzyılda başlayan yayılmacılık politikası ve 20. yüzyıla kadar devam ettirdikleri koloni yönetimi; Avrupalı feodal güçlerin, dünya haritasını kendi çıkarları doğrultusunda çizmelerinde büyük rol oynamıştır. Bu

süreçte keşfedilen Amerika kıtasının toprakları da dönemin feodal güç unsurları tarafından kendi lehlerine kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu coğrafyanın beşeri unsuru; kendi devletlerinde aradıklarını bulamayan insanların Kuzey Amerika'ya göç etmesi, koloni güçlerinin farklı ülkelerdeki halkları bu topraklara getirmesi ile oluşturulmuş ve ardından Avrupalı güçlerin egemenliği altında koloniler kurulmuştur. Avrupa'nın Amerika kıtasında izlediği bu strateji, tarih profesorü Gregory Nobles tarafından "Avrupalılar Kuzey Amerika'ya sadece keşfetmek, değiştirmek ve ticaret yapmak için gelmediler, onlar buraya yerleşmeye geldiler." şeklinde açıklanmıştır (Aktaran: Rosati ve Scott, 2007: 17).

Daha çok İngilizler tarafından izlenen Amerika kıtasına yerleşme politikası ve farklı kolonilerin yaratılması; Birleşik Krallığın aldığı vergiler ve kolonilerde uygulanan yönetim biçimi nedeniyle zamanla İngiliz sömürgeciliğine dönüşmüştür. Kendilerinden alınan yüksek vergilerden kurtulmak ve bağımsızlıklarını elde etmek maksadıyla 18. yüzyılda başlayan Amerikan Devrimi ve özgürlük savaşı Kuzey Amerika'daki on üç koloninin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu açıdan ABD ve Nijerya'ya bakıldığında; her iki ülkenin tarihlerinde İngiltere Kraliyeti'nin emperyalist tutumunu tecrübe etmiş olan eski İngiliz sömürgeleri olduğu anlaşılmaktadır.

İki ülkenin bu noktada farklılık gösterdiği en önemli nokta; ABD'nin özgürlüğünü Nijerya'dan yaklaşık iki yüzyıl önce bağımsızlık savaşı vererek kazanmış olmasıdır. 18. yüzyılın sonlarında on üç koloninin bir araya gelmesiyle kurulan ABD, yönetim biçiminde benimsediği demokrasi ve özgürlük anlayışı çizgisini günümüze kadar muhafaza etmiş ve ülkenin demokratik yönetim biçimi hakkında sahip olduğu siyasi deneyim, taklit edilen bir standart olarak hizmet etmeye başlamıştır (Brzezinski, 1998: 28).

Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin kurucuları da ABD politik sisteminden esinlenenler arasındadır. Nijerya'nın İngiltere Kraliçesi'nden bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre önce ABD'ye eğitim maksadıyla giden Nijeryalı seçkinler;

öğrenim sürelerinde, ABD demokrasisini yerinde inceleme imkanı elde etmişlerdir. Yüksek öğrenimini ABD'de tamamlayan üçüncü Nijeryalı Dr. Nnamdi Azikiwe, bu süreçte edindiği Amerikan etkisini, Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında sergilemiştir. Nijerya'nın, kuruluşunda rol oynayan ve Kuzey Bölgesi'nin lideri olan Abubakar Balewa da 1955 yılında ABD'yi görmesinin ardından, ABD siyasi düzeninin Nijerya'da uygulanabileceğini düşünmüş ve bu sisteme benzer bir yönetimle ilan edilen bağımsızlık sonrasında, birbirinden farklı grupların biraraya gelerek, barış içinde, aynı yönetim çatısı altında yaşayabileceğini uluslararası arenada sergileyeceklerini ifade etmiştir (Obiozor, 1992: 8,25).

Fakat Nijerya'daki farklı etnik kökenler, bağımsızlıktan yedi yıl sonra Balewa'nın bu inancının aksi yönde davranış göstermiş ve 1967 yılında başlayan Biafra İç Savaşı ile birlikte ülke parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Benzer bir tehditle, 1861-1865 yılları arasında yaşanan Amerikan İç Savaşı (Eyaletler Arası Savaş) nedeniyle, karşı karşıya gelen ABD, kuzeyli dört eyaletin güneydeki 11 eyalet üzerinde üstünlük sağlamasının ardından varılan anlaşma ile bölünme tehlikesini aşabilmiştir. Dolayısıyla her iki ülke, tarihsel perspektifte bölünme tehdidi ile yüzleşmiş ve bir iç savaş yaşamışlardır. Her ne kadar bahsedilen bu iç savaşların yüzeysel sebepleri birbirinden farklılık gösterse de temelde yatan ortak neden, eyaletler arasında vuku bulan ekonomik çıkar çatışmalarıdır. Bu benzerlikte iki ülkeyi birbirinden ayıran nokta ise ABD'nin bölünme tehdidini Nijerya'dan yaklaşık bir asır önce bertaraf etmiş olmasıdır.

Bu nedenle ABD, arada kalan süreci politik ve ekonomik açıdan gelişmeye harcayacak yeterli zamana sahip olmuş ve uluslararası sistemin kural koyucuları arasında kendine merkezi bir yer edinebilmiştir. Ancak siyasi hayatına 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan Nijerya açısından durumu değerlendirdiğimizde, ulusal ve uluslararası ilişkilerin kurallarının uzun yıllar önce belirlendiği bir sisteme ayak uydurmak zorunda kalmış bir ülkeyle karşılaşmaktayız. Bu durum Nijerya'nın ilk kurucularını kendilerine uygun bir model arayışına yönlendirmiş ve bu arayış sonucunda ABD politik sisteminin yeni kurulacak olan Nijerya'da uygulanabileceği konusunda uzlaşmaya varılmıştır.

Nijerya'ya ve diğer ülkelere, ABD'nin, siyasi model olarak örnek teşkil etmesinin en önemli sebebi Karl Marx tarafından uzun yıllar önce belirtilmiştir. Marx'a göre; farklı ülkelerde yaşayan insanlar, kendi gereksinimlerini karşılayamadıkları coğrafyalardan göç ederek Kuzey Amerika topraklarına yerleşmişler ve bu bölgede kendileri için hazırladıkları geleceği ABD'nin tarihi demokrasi yaşantısına dönüştürmüşlerdir. Dolayısıyla eski dünyanın en çok evrime uğramış bireyleri biraraya gelerek kendilerine en uygun düşen karşılıklı ilişki tarzını geliştirmişlerdir (Aktaran: Belli, 1992: 99).

Eski dünyanın bireylerinin bu yeni kıtada oluşturduğu yeni düzende monarşik düzenden uzak durulmuş, federalist bir yapı kurulmuş ve başkanlık sistemine dayalı bir dahili yönetim mekanizması geliştirilmiştir. Yıllar içinde ufak değişiklikler olsa da, ABD'nin kuruluşundan günümüze kadar aynı çizgide devam ettirilen bu düzen, Federal Nijerya Cumhuriyeti'nde de uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu benzerlikte de iki ülkeyi birbirinden ayıran en önemli unsur Nijerya'daki demokratik sürecin askeri darbeler nedeniyle sık sık kesintiye uğramış olmasıdır.

Bu nedenle dâhili yönetim konusunda her iki ülke arasındaki benzerlikler 1999 yılından sonra artış göstermiştir. Her iki ülkede de halk tarafından seçilen başkan, dört yıl görev yapmakta ve aynı kişi en fazla iki kez başkanlığa aday olabilmektedir. Her iki ülkenin başkanı, benzer şekilde; görev süreleri boyunca partileri ile olan münasebetlerine devam edebilmekte, silahlı kuvvetlerin başkomutanlığı görevini icra etmekte, bunun yanında eyalet ve yerel yönetimler üzerinde aktif bir yönetim gücüne sahip değilken dış politikanın yürütülmesinde en önemli otorite olarak görev yapmaktadır.

Bununla birlikte başkan yardımcıları belirlenirken her iki ülke idaresi aynı hususa dikkat etmektedir. ABD'de başkan yardımcısı seçilirken, başkan eğilim olarak sağdaysa yardımcısının solda olmasına veya başkan Kuzey bölgesini temsil ediyorsa yardımcısının Güney bölgesini temsil etmesine veya başkan Katolik ise başkan yardımcısının Protestan mezhebinden olmasına özen gösterilerek, farklı

grupların ve coğrafyaların yönetimsel düzeye iştirak etmesine olanak yaratılmaktadır (Önal, 2006: 27). Federal Nijerya Cumhuriyeti'nde de başkan ve başkan yardımcısının seçiminde farklı bölgelerin, etnik ve dini unsurların yönetim kademesinde temsil edilmesine özen gösterilmektedir.

İki ülke aynı zamanda dini inançlar konusunda da benzerlik sergilemektedir. Her iki devlet resmi olarak bir din kabul etmemiş olmakla birlikte; ABD ve Nijerya'da azımsanmayacak düzeyde bir Hırıstiyan nüfus yaşamaktadır. Bu durum iki ülkenin halkları arasında dini açıdan manevi bir köprü kurulmasına katkı sağlamıştır (Campbell, 2010: 42).

Bir diğer ortak nokta ise iki ülkede konuşulan dildir. Her iki ülkenin geçmişte aynı koloni gücünün egemenliği altında yaşamaları nedeniyle tarihlerinden miras olarak aldıkları ingilizce, ABD ve Nijerya arasındaki mesafeyi azaltan bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin federal düzeyde bir resmi dili olmasa da ülke genelinde çoğunlukla konuşulan dil ingilizcedir. Nijerya'ya baktığımızda dil konusuna resmiyet kazandırıldığı ve Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin Anayasası'nda resmi dil olarak ingilizcenin kabul edildiği görülmektedir. ABD ve Nijerya'da aynı dilin konuşulması iki ülke arasındaki resmi ve özel ilişkilerin daha kolay bir şekilde kurulmasına ve yürütülmesine katkı sağlamaktadır.

Yukarıda bahsedilenler ışığında ABD ve Nijerya arasında benzerlik gösteren noktaları; tarih, din, dil ve ülkelerin yönetim şekli olarak özetleyebiliriz. Özellikle tarih, din ve dil açısından mevcut olan benzerlikler iki ülkenin kültürel seviyedeki ortaklıklarını arttırmıştır. Bu durum, Huntington'un "Ekonomik işbirliğinin kökleri kültürel ortaklıkta yatmaktadır." (Huntington, 1997: 114) tezine örnek olacak şekilde ABD ve Nijerya'nın çeşitli sahalarda ortak projeler üretmelerine önemli ölçüde fayda sağlamıştır.

3.2. ABD-NİJERYA ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ ALANLARI

Siyasi gelişimini geçmiş yüzyıllarda tamamlayan ABD, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, kendisini uluslararası sistemin ekonomik ilişkilerini düzenlemeye adamıştır. ABD'nin seçtiği bu yolda, savaş sonrasında düzenlenen Bretton Woods Konferansı, ABD'ye önemli bir fırsat sunmuştur. Bu konferansın sonunda alınan kararlar sayesinde, ABD; bağımsız devletlerarasındaki ticari ve finansal bağlantıların temellerini şekillendirme ve bu ilişkilerin çerçevesini belirleme konusunda kısa sürede büyük bir aşama kaydetmiştir (Dickson, 2013: 210).

ABD'nin ve diğer güç unsurlarının, uluslararası ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine harcadıkları çaba sayesinde; yaklaşık kırk yıl içerisinde iki büyük savaş yaşayan dünya coğrafyası, yetmiş yıldır büyük bir askeri mücadeleye sahne olmamıştır. Bir başka deyişle; geçmiş yüzyıllarda savaş meydanlarında elde edilen zaferler ile uluslararası itibar kazanılırken, günümüzde masa başında düzenlenen ekonomik zirve toplantılarında alınan kararlarda başat aktör rolünü oynabilen ülkeler güçlü olarak anılmaya başlamıştır. Dolayısıyla günümüz dış ilişkilerinde; ekonomik bağımsızlık, her türlü bağımsızlığın temel şartı haline gelmiş ve askeri açıdan güçlü olabilmek ekonomik açıdan özgür olmaya bağımlı hale gelmiştir (İnan, 1993: 17). Bahsettiğimiz bu iki gücün merkezinde yer alan ABD, dış temaslarında özellikle ekonomik ve askeri konulara odaklanmaya önem vermiştir. Bu nedenden dolayıdır ki Nijerya ve ABD arasında geliştirilen ortaklık sahaları, çoğunlukla bu iki hususun yörüngesinde dönmektedir.

3.2.1. Enerji Alanında İşbirliği

ABD, elde ettiği ekonomik gücü pekiştirebilmek için almaya ve satmaya, borç vermeye ve almaya, yatırıma ve yatırım yapmaya, küresel ulaşım ve erişime ihtiyaç duymaktadır (Friedman, 2012: 25). ABD'nin son yıllarda bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirdiği faaliyetlere bakıldığında; tamamının ortak

paydasında enerji unsurunun yer aldığı dikkat çekmektedir. ABD'nin, ihtiyaç duyduğu enerjiyi, öncelikle kendi sınırları ötesinden karşılama ve bu aşamada tek bir coğrafyaya bağımlı olmama ilkeleri; enerji konusunu, ABD-Nijerya ticari ortaklık sahalarının en önemli konusu haline getirmiştir.

Günümüz devletlerarası ticaret döngüsünün enerji boyutunda, resmi kanallardan ziyade çok uluslu şirketler belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Petrol endüstrisinde belirleyici rol oynayan şirketler *yedi kızkardeş*[21] olarak adlandırılmakta ve bu çok uluslu şirketler arasında Amerikan menşeli ticari firmalar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durumun sağladığı katkı sayesinde ABD; enerji jeopolitiğine yön veren ülke olarak rol oynamaktadır. Her ne kadar Afrika coğrafyasının sömürge yıllarında, İngiltere ve Fransa kıtanın enerji kaynaklarının yönetiminde söz sahibi olsalar da; kıtada bağımsız ülkelerin varolmaya başlamasıyla birlikte ABD de Afrika'nın enerji pazarına dâhil olmuştur.

Örneğin Nijerya coğrafyasındaki petrol arama faaliyetlerine Shell ve BP şirketleri başlamış ancak petrolün bulunmasından kısa bir süre sonra Amerikan kökenli firmalar bu coğrafyada varlıklarını göstermeye başlamışlardır. 1937 yılında Shell-BP ortaklığı ile başlayan Nijerya'daki petrol arama çalışmaları 1956 yılında sonuç vermiştir (Yergin, 2003: 498). Bu süreçte yer almayan Amerikalı küçük/büyük petrol şirketleri; Mobil Oil'in Washington'daki lobi faaliyetleri ve Nijerya petrol endüstrisine yaptığı 50 milyar dolarlık yatırımın ardından bu bölgede ticari olarak mevcudiyet sergilemeye başlamışlardır[22] (Obiozor, 1992: 108).

---

[21] Petrol endüstrisinin dünya genelinde şekillenmesinde önemli rol oynayan; Exxon (Esso) Standart Oil Company of New Jersey (ABD), Mobil Oil Corporation (ABD), Standart Oil Company of California (Chevron) (ABD), Gulf Oil Corporation (ABD), Texaco Inc (ABD), Royal Dutch/Shell Group (Hollanda-İngiltere), British Petroleum (İngiltere) çok uluslu petrol şirketleri İtalyan iş adamı Enrico Mattei tarafından "yedi kızkardeş" olarak adlandırılmıştır (Feyide, 1987: 23).

[22] Mobil Oil'in Nijerya'ya gelmesinin ardından Gulf Oil, Caltex, Tenecco-Sun Ltd, the Great Basin Petroleum Oil Corporation of California, Texaco, the California Oil Corporations of Geothermal, American Overseas Petroleum Ltd, the Standart Oil of California ve Philips Oil Corporation şirketleri de Nijerya'daki petrol sanayisine belirli oranda plasman gerçekleştirmişler ve bu yatırımlar sonucunda ABD, Nijerya petrol endüstrisinde İngiltere'den sonra ikinci sıraya yerleşmiştir (Obiozor, 1992: 109).

Mobil Oil'in katkılarıyla Nijer Deltası-ABD güzergâhında 1970'li yıllarda başlayan petrol trafiği; bu coğrafyadan elde edilen ürünün sülfür içermemesinden ötürü sağladığı yüksek performans sayesinde, artan bir grafikte seyretmiştir. Yine bu yıllarda Arap ülkelerinin diplomatik çıkar çatışmalarında petrolü bir silah olarak kullanmaları ve petrol ambargosu uygulamalarına rağmen Nijerya'nın petrol talep eden ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmesi, Federal Nijerya Cumhuriyeti'ni enerji alışverişinde güvenilir bir ticari ortağa dönüştürmüştür (Obiozor, 1992: 185).

Söz konusu Arap boykotundan olumsuz yönde etkilenen ABD, Ortadoğu petrol kaynaklarına alternatif oluşturmak maksadıyla özellikle Sahra-altı Afrika'nın gelişmekte olan petrol sanayisine yatırım yapmaya ağırlık vermiştir (Oliver ve Atmore, 2005: 380). ABD'nin kıtaya yaptığı yatırımların %70'lik bölümünü oluşturan enerji konusuna; Amerikan kökenli petrol şirketleri, 2002-2012 yılları arasında toplam 40 milyar dolarlık harcama yapmışlardır (Sarı, 2012: 106-107).

Batı ve Orta Afrika'ya yapılan ABD kaynaklı bu yatırımlarda önemli bir yer işgal eden Nijerya; özellikle 1999 yılı sonunda ABD ile imzaladığı ikili yatırım teşvik anlaşması sayesinde, ABD'li iş adamlarının ülke genelindeki çalışmalarını kolaylaştıran bir ortam yaratmıştır (Emelonye, 2000: 87). Bu anlaşmayla birlikte, 1973 yılında iki ülke arasında başlayan enerji alışverişi, 2006 yılında zirveye ulaşmış ve ABD'nin bu yıl içerisinde Nijerya'dan ithal ettiği petrol günde 1,3 milyon varile yükselmiştir. Nijerya'nın arz ettiği petrol miktarının ve ham petrol varil fiyatlarının artması sayesinde; petrol, Nijerya ekonomisinde belirleyici güç unsuruna dönüşmüştür. İhraç miktarlarındaki ve fiyatlardaki artışın ülke ekonomisine sağladığı büyümeyle birlikte, petrolden elde edilen gelir; ülke bütçesinde %65, ülkenin dış gelirinde ise %95'lik paya sahip olmuştur (İrikefe, 2013: 111).

Ancak ilerleyen süreçte ham petrol fiyatlarında ve talep miktarlarında meydana gelen değişiklikler Nijerya ekonomisinde önemli bir yıkım meydana getirmiştir. Nijerya'nın petrol sağladığı en önemli ülkelerden biri olan ABD, enerji

politikasını değiştirerek, 2013 yılında Nijerya'dan ithal ettiği petrol miktarını 500.000 varile kadar düşürmüştür (Nwachuku, 2014: 1). Meydana gelen bu düşüş sadece Nijerya'ya özgü olmayıp; ABD'nin, kendi topraklarındaki petrol çıkarma faaliyetlerine yoğunlaşması nedeniyle, toplamda ithal ettiği petrol miktarının tamamına yansımıştır. Örneğin ABD'nin 2013 yılında Sahra-Altı Afrika ülkelerinden ithal ettiği petrol miktarı, 2011 yılına oranla %57 oranında azalmıştır (Williams, 2014: 12).

Her ne kadar ABD, bu azalma öncesinde en fazla petrol ithal eden ülke konumunda yer alsa da; geride bıraktığımız yüzyılın ilk çeyreğinde dünya petrol üretiminin %90'ına hâkim olan ülkeydi. Ancak 1950'li yıllara gelindiğinde ABD'nin petrol üretim miktarında düşme meydana gelmiş buna karşılık enerji talebi artmıştır (Scott ve Rosati, 2007: 57). Bu süreçte ABD, *şist yağı* denilen *kaya petrolü*nü atom enerjisinden faydalanarak bulunduğu tabakalardan çıkarmaya yönelmiştir. Fakat kullanılmaya başlanan yeni yöntem, sondaj vasıtasıyla yeraltından elde edilen ham petrolün çıkarılmasına kıyasla daha maliyetli olmasından dolayı tercih edilmemiştir (Çetinçelik, 1964: 1).

Muammer Çetinçelik, "Termonükleer Petrol[23]" adlı çalışmasında bu yeni yöntemi konu almış ve kaya petrolü çıkartmanın; ancak petrol ihtiyacının masrafı ikinci planda bırakacağı hallerde uygulanabilecek bir yöntem olduğunu öngörmüştür (Çetinçelik, 1964: 1). Çetinçelik'in çalışmasının üzerinden geçen 50 yılı aşkın süre zarfında enerji piyasasındaki dengeler her geçen gün farklılık göstermeye devam etmiş ve kısa bir süre önce ABD, kendi topraklarındaki kaya petrolünü[24] çıkarmaya başlamıştır. ABD'nin kaya petrolü çıkarmaya yönelmesinin nedeni; Çetinçelik'in öngördüğü gibi, petrol ihtiyacının maliyet etkinliği bir kenara itmesi olmasa da ham

[23] Şistli tabakalarda bulunan kaya petrolünün atom enerjisi kullanılarak çıkartılmasına uzmanlar "termonükleer petrol" adını vermişlerdir (Çetinçelik, 1964:1).

[24] Kaya petrolü ve kaya gazı; yatay sondaj ve hidrolik kırılma ile yer altındaki kaya oluşumlarının içinde mevcut olan petrol ve doğal gazın yüksek basınçla püskürtülen kum, kimyasallar ve su karışımı kullanılarak elde edilmektedir (Ateşoğlu, 2014:1).

petrolün varil fiyatının giderek yükselmesi ve teknolojik açıdan kaydedilen ilerlemeler kaya petrolü üretimini daha cazip hale getirmiştir.

Mesela "Termonükleer Petrol" adlı çalışmanın hazırlandığı 1964 yılında, 3 dolar olan ham petrol varil fiyatı 2005 yılında 50,04 dolar, 2013 yılının Ağustos ayında ise 101,75 dolar seviyesine ulaşmıştır[25]. Görüldüğü üzere sadece 2005-2013 yılları arasındaki değişim oranı bile petrol fiyatlarındaki artışın kriz periferisine ulaştığını söylemek için yeterli olacaktır. Tabiiki bu artış, petrol üretemeyen ülkelerin ekonomilerine ağır bir yük olarak etki ederken, Nijerya gibi hidrokarbonu arz eden devletlerin bütçelerine olumlu yönde katkı sağlamıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve alternatif petrol politikalarının devreye girmesiyle birlikte 2014'ün Eylül ayında petrol fiyatlarında gerileme başlamıştır. Bu düşüş 2015 yılı boyunca devam etmiş ve petrolün varil fiyatı 40 dolar seviyesine kadar inmiştir.

Enerji jeopolitiğinde meydana gelen bu değişimler, ABD-Nijerya arasındaki petrol alışverişinin 2014'ün Temmuz ayında tamamen kesilmesine neden olmuştur (O'Grady, 2014: 1). Bu sektördeki en önemli pazar ortağını kaybeden Nijerya'nın, ekonomisindeki *hayalet refah dönemi* (Campbell, 2010: 11) de böylelikle sona ermiştir. Sadece ABD-Nijerya arasındaki enerji ilişkilerinin çerçevesi bile bu pazarda kimin kime bağımlı olduğunu bir kez daha hatırlatmaya yeterli olmuştur.

Bu durumun Nijerya'ya olan etkilerini analiz eden gazeteci ve yazarların bir kısmı, sonucun Nijerya'ya bir meydan okuma yaratacağını savunurken; diğer kısım, yaşanan durumun ülkeye olumlu katkı sağlayabileceğini değerlendirmiştir. Varılan sonuçlardan bir tanesi, fiyatların düşmesi ve ABD'nin Nijerya'dan petrol alışverişine son vermesi nedeniyle Nijerya ekonomisinde çöküşün başlayacağı, düşen gelir ve artan nüfusla birlikte yerel karışıklıkların artacağı ve ülkenin geleceğinin umut vaad edici olmadığı yönündedir (Morse, 2015: 1). Öte yandan varılan diğer sonuç ise; petrol ihracının azalmasından kaynaklanan gelir açığını kapatmak üzere ülkenin,

[25] Sayısal veriler için bkz. http://inflationdata.com/Inflation/Inflation_Rate/Historical_Oil_Prices_Table.asp

farklı gelir kaynaklarını araştırmaya yöneleceği, sahip olduğu diğer doğal kaynakların ve beşeri gücünün farkına varabileceği ve bu sayede ekonomisini enerji ihracından elde edilen gelire olan bağımlılıktan kurtarabileceği şeklindedir (Nwachuku, 2014: 1).

3.2.2. Ekonomik Alanda İşbirliği

Ticari yatırımlarda en önemli rol şirketlere ait olsa da yatırımların boyutu uluslararası düzeye ulaştığında, firmalar; faaliyetlerinin devletler arasında imzalanan anlaşmalar ile desteklenmesine ve yapacakları yatırımlarda devletlerin sunacağı teşviklere ihtiyaç duymaktalardır. Bu doğrultuda Federal Nijerya Cumhuriyeti; sahip olduğu ulusal potansiyelin yetersiz kaldığı noktalarda, yabancı kökenli firmaların kendi sınırları içinde ticari faaliyette bulunmasına ihtiyaç duymuş ve yurtdışından gelen şirketlerin işlevlerini düzenlemek üzere farklı devletler ile ekonomik tabanlı anlaşmalara imza atmıştır.

Bunlardan ABD ile 1980'li yıllarda imzalanan anlaşma sayesinde; tarım, enerji, bilim, teknoloji, ticaret ve yatırım konularında iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin çerçevesi belirlenmiştir. Bu anlaşmanın ardından iki ülkenin işbirliğinde yürütülmek üzere; solar enerji araştırma birimlerinin kurulumu, kömür endüstrisinin geliştirilmesi, petrol rafinerisi yönetimi ve işletmeciliği eğitimi, petrol sanayisinin gelişimi için yeni araç ve ekipmanlarla destek sağlanması, petrol çıkarma tekniklerinin iyileştirilmesi ve ticari alanda faaliyet gösterenlere yöneticilik kabiliyetlerinin kazandırılması gibi hususlarda özel projeler hazırlanmıştır (Obiozor, 1992: 187).

Bahsedilen proje konularına bakıldığında işbirliği sahalarının enerji hususundan uzaklaşamadığı dikkat çekmektedir. Bu durumun farkına varan ABD Temsilciler Meclisi'nin iki üyesi Richard Gephardt ve Amos Haughston; iki ülke arasındaki işbirliği sahalarını çeşitlendirmek üzere çalışmaya başlamışlardır. Bu

doğrultuda Temsilciler Meclisi'nin bu iki üyesi tarafından, farklı alanlarda faaliyet gösteren Amerikalı iş adamlarını Nijerya'da ticaret yapmaları konusunda teşvik etmek üzere bir yatırım paketi hazırlanmış ve söz konusu çalışmanın onaylanmasının ardından Coca-Cola grubu Nijerya'ya 50 milyon dolar tutarında yatırım yapmıştır (Adiuku, 2006: 101). Gephardt ve Haughston'ı bu konuya eğilmeye cesaretlendiren en önemli husus şüphesiz 1999 yılında Nijerya'da Dördüncü Cumhuriyet Dönemi'nin başlaması ve askeri otoritenin yerini sivil yönetime bırakması olmuştur. Diğer bir deyişle ABD, Nijerya'daki ticari yatırımlarını farklı sektörlere taşımak için öncelikle ülkenin demokratik açıdan restore edilmesini beklemiştir.

İki ülke arasındaki ticari yatırımlara çeşitlilik kazandıran bir diğer önemli atılım, Clinton yönetimi esnasında Kongre tarafından kabul edilen, Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu (African Growth and Oppurtunity Act-AGOA) olmuştur. Aslında bu Kanun, adından da anlaşılacağı üzere, sadece Nijerya'ya yönelik olmayıp ABD'nin Afrika'nın çeşitli ülkeleri ile olan ticari ilişkilerini düzenlemek üzere hazırlanmıştır. AGOA ile ABD; kanun kapsamına dahil edilen Sahra-Altı Afrika ülkelerinin ABD'ye ihraç ettiği malların önemli bölümünü gümrük vergileri ve kotalardan muaf tutmuş (Altan, 2003: 23) ve sisteme giren ülkelerin ABD ile ticaret hacimlerini büyütmeye yönelik fırsatlar sunmaya çalışmıştır.

Bu paralelde genellikle ABD'ye ham petrol ihraç eden AGOA ülkelerinin, ürettikleri tarım ürünleri ve tekstil malzemelerini de ABD pazarına daha kolay sunabilmeleri için olanaklar yaratılmıştır. Bunun yanı sıra ABD; AGOA çatısı altında projeye dâhil edilen bölge ülkelerine teknik destek ve ticari kapasite inşası konusunda yardımcı olacak programlar hazırlamaktadır (Williams, 2014: 6). Bu doğrultuda ABD tarafından atılan adımlar; 2000 yılında Ekonomist dergisi tarafından *umutsuz kıta* olarak adlandırılan Afrika'nın, 2011 yılında *yükselen kıta*ya, 2013 yılında ise *umut vadeden kıta*ya dönüşmesine yardımcı olmuştur. Afrika Büyüme Girişimi (Africa Growth Initiative) tarafından hazırlanan ve Afrika'nın ABD için önemini anlatan çalışmada Afrika'nın bu hızlı büyümesine Sahra-Altı Afrika'nın liderlik ettiğine dikkat çekilmiştir (Banks vd, 2013: 1). Tümdengelinen bu noktadan

daha özele inildiğinde ise hiç kuşkusuz karşımıza Sahra-Altı Afrika'nın önderi olarak Nijerya çıkmaktadır.

Ancak tüm bunlar göstermektedir ki; Nijerya'nın liderlik seviyesine ulaşmasına ülkenin kendi iç potansiyelinden ziyade, dışarıdan çeşitli konularda aldığı yardımlar daha fazla etki etmiştir. Bu nedenle de ülke genelinde yerli ürünlerin yerini yabancı mallar almış, hükümet kendi halkının refahına yönelik projelerden çok küresel sermayenin yurtiçindeki işlevlerini kolaylaştıracak çalışmalara yönelmiş, vatandaşların devlete ve birbirine olan bağlılığı ve güveninde azalma meydana gelmiştir. Prof. Dr. Gülten Kazgan; bu tip durumlara televizyon ve internet gibi teknolojik imkanlara olan erişim kolaylığının eklenmesiyle birlikte, devletin sınırları içinde yaşayan alt-kimliklerin dış dünyadan etkilenme seviyesinin arttığını ve devlet idaresinin bunu bastırma gücünü giderek kaybettiğini belirtmiş ve ulus-devletin eski işlevlerini yitirdiği noktada meydana gelen boşluğun dini çatışmalar veya etnik alt-kimliklerin ayrılıkçı talepleri ile doldurulmaya çalışıldığına ve bu durumların yarattığı iç kargaşaların, çoğu zaman dış dünyanın politik amaçları için kullanıldığına dikkat çekmiştir (Kazgan, 2009: 319).

Prof. Dr. Kazgan tarafından yapılan bu genellemeye Nijerya'nın tarihi ve günümüzde geldiği nokta güzel bir örnek teşkil etmektedir. Özetle tarihte yaşanan Biafra İç Savaşı, günümüzde ülkenin kuzeyinde etkili olan Boko Haram terör örgütü ve güneyde güvenlik zaafiyeti yaratan çeşitli grupların yasadışı faaliyetleri; devletin görevlerini yerine getirmesine engel olmaktadır. Bu engelin ortadan kaldırılması için çaba sarfeden Abuja yönetimi, kendi imkânlarının yanında yabancı güçlerden de destek almaktadır. Dolayısıyla iç güvenliğin sağlanmasında dış odaklar da rol oynamaya başlamış, silahlı kuvvetlerin ülke güvenliğini sağlayabilecek düzeye ulaştırılmasında ihtiyaç duyulan donanım, materyal ve eğitim eksikleri bu konularda ileri seviyede olan yabancı devletler aracılığıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Her ne kadar Nijerya bu yöndeki gereksinimlerini karşıladığı ülkeleri çeşitlendirmeye çalışsa da; ABD ile askeri konulardaki ortaklığı uzun yıllardır devam etmektedir.

3.2.3. Askeri Alanda İşbirliği

Değişen dünya düzeni ile birlikte ulusların güvenliğini tehlikeye düşüren unsurlar da farklılaşmaya başlamıştır. Geçmiş yüzyıllarda devletlerin tehdit algılamaları sınır boylarından gelebilecek saldırılar ile sınırlı olduğundan dönemin ülkeleri, kendi toprakları haricinde herhangi bir askeri güç konuşlandırmaya ihtiyaç duymamışlardı. Ancak günümüz şartlarında uluslararası savaşların yerini alan terör eylemleri; ulusal güvenliği tehdit eden unsurları farklı bir boyuta taşımış ve literatüre *asimetrik tehdit* olarak betimlenen yeni bir kavram eklemiştir.

Özellikle 11 Eylül'de İkiz Kuleler ve Pentagon'a yönelik olarak düzenlenen terörist eylemlerin ardından ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni, yeni tehdit algılamaları konusunda yeniden belirlemeye ihtiyaç duyan ABD'li politika yapıcılar; *zayıf devlet kurumları, kötü yönetimler ve istikrarsızlık sonucu oluşan başarısız devlet örneklerinin terörü besleyen ortamlar olduğu* sonucuna varmışlardır (Sarı, 2012; 107). Varılan sonuçla birlikte ABD, kendi ulusal güvenliğini diğer ülkelerin iç düzenleri ile yakından ilişkilendirmiştir. Pentagon sözcüsü Vanessa Hillman'ın Nijerya hakkında yaptığı açıklama bu tezi destekleyen bir örnek niteliğindedir. Hillman; Nijerya'nın, Batı Afrika'nın en büyük silahlı kuvvetlerine ev sahipliği yaptığını, Amerikan desteğine sahip olduğunu, ancak asileri yenmek için topun hala kendi (ABD) taraflarında olduğunu belirtmiş ve ABD'nin çabalarının Nijerya'yı desteklemeye odaklandığını, kendi uluslarının (ABD) güvenliğini bu şekilde sağlayabileceklerini sözlerine eklemiştir (O'Grady, 2014: 1).

Bu düşünceyle hareket eden ABD, Nijerya'nın sivil yönetime geçtiği dönemde; yaklaşık otuz yıl boyunca devlet yönetiminde söz sahibi olan silahlı kuvvetlerin, asıl kimliğine kavuşturulması ve ülkenin uzun bir sürecin ardından kavuştuğu demokratik düzenin süreklilik arz etmesi için Nijerya'ya destek vermiştir. ABD, Nijerya'ya; bir çok ulusun askeri personeline eğitim imkanı sunduğu Uluslararası Askeri Eğitim Programı (International Military Education and Tarining-

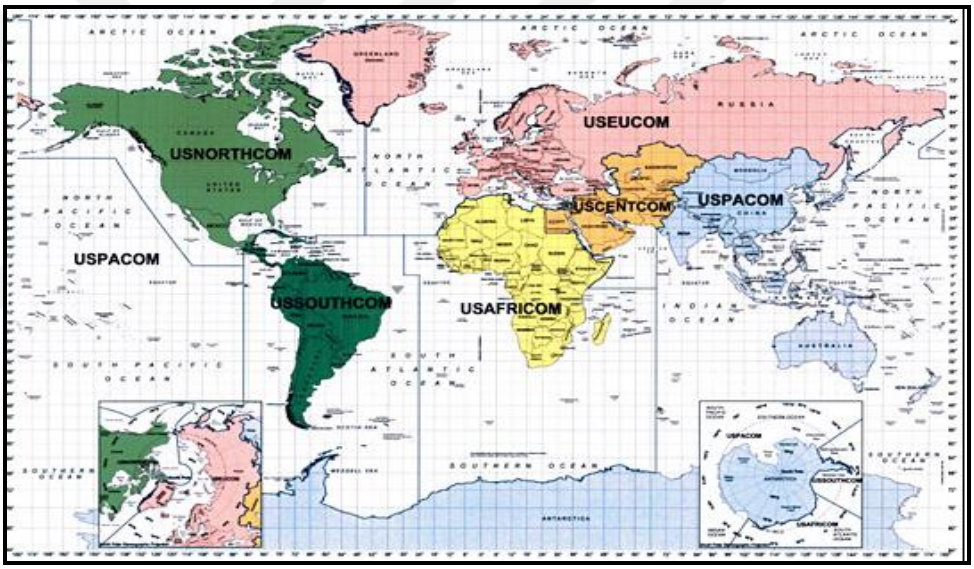
IMET) gibi genel olanakların yanısıra sadece Nijerya'ya özel olarak icra edilen eğitim programları ile de desteklemeye çalışmıştır.

Bu paralelde Obasanjo yönetimi esnasında; Nijerya ve ABD Askeri Paktı[26] oluşturulmuştur. Bu Pakt'ın ışığında, ABD Profesyonel Askeri Birleşik Kuvvetleri (US Military Professional Resources Incorporated -MPRI); Nijerya Silahlı Kuvvetlerinin daha profesyonel seviyeye yükseltilmesini sağlamak için bir eğitim programı hazırlamıştır (Momah, 2001: 20). Söz konusu eğitim programına; Nijerya Silahlı Kuvvetleri üzerinde sivil otorite kurulması için hazırlık planı oluşturulması, ülkenin silahlı kuvvetlerinin üç dalda yeniden dizayn edilmesi, olması gerekenden fazla olan askeri kuvvetlerin azaltılması ve işini kaybetmiş subaylarla anlaşmak için yeni bir strateji belirlenmesi konuları dâhil edilmiştir (Dickson, 2013: 206).

MPRI eğitimlerinde yer alan konular değerlendirildiğinde; konuların, ülkenin politika yapıcıları ve askeri yönetim kademesi ortaklığında belli bir gizlilik prensibi dahilinde belirlenmesi gereken ve yabancı unsurlar ile sınırlı seviyede paylaşılabilecek hususlar olduğu dikkat çekmektedir. Bu yönde endişe duyan dönemin Nijerya Kara Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Victor Malu, MPRI'nın eğitim programına yönelik olumsuz yönde eleştirilerde bulunmuş ve Nijerya'nın MPRI tarafından verilecek herhangi bir askeri eğitim programına ihtiyacı olmadığını belirtmiştir. Zamanla Korgeneral Malu ile aynı yöndeki düşünenlerinin sayısı artmış, itirazlar çoğalmış ve meydana gelen bu olumsuz ortam Nijerya-ABD Askeri Paktı'nın 2003 yılında sonlanmasına neden olmuştur (Dickson, 2013: 207). Ancak halen iki ülke arasındaki askeri eğitim işbirliği projeleri devam etmektedir. Örneğin 2014 yılının Mayıs ayında ABD silahlı kuvvetlerine mensup 12 kişilik bir heyet tarafından, 650 kişiden oluşan Nijerya askeri birliğine eğitim verilmiştir (Campbell, 2014: 17).

[26] Söz konusu Pakt, *The Memorandum of Understanding(MoU)* olarak da anılmaktadır (Dickson, 2013: 206).

Askeri eğitim programlarının yanı sıra iki ülke; ABD'nin Coğrafi Muharip Komutanlıkları[27]'ndan biri olan ABD Afrika Komutanlığı (United States Africa Comand -AFRICOM) çatısı altında da ortak askeri faaliyetler yürütmektelerdir. George W. Bush döneminde, 2007 yılında kurulan ve Harita-9'da görüldüğü üzere 54 Afrika ülkesinden sorumlu olan AFRICOM; ABD'nin coğrafi sorumluluk sahasına sahip muharip komutanlıklarının en yenisidir. Komuta merkezi Almanya'nın Stuttgart kentinte olan AFRICOM'un, komuta merkezinin Afrika kıtasında olması için girişimde bulunan Başkan Bush, konu hakkında görüşme yapmak için Nijerya'nın o dönemdeki devlet başkanı Umar Musa Yar'Adua'yı Washington'a davet etmiştir.

Harita- 9 ABD Coğrafi Muharip Komutanlıkları Sorumluluk Sahaları

Bush, Yar'Adua ile görüşmesinde, AFRICOM için Nijerya'da bir komuta merkezi kurulmasını talep etmiştir. Başkan Yar'Adua, Nijerya topraklarında bir Amerikan üssüne ev sahipliği yapmak istemediğini belirterek Bush'un bu talebini

[27] ABD'nin ulusal güvenlik stratejisinin küresel, bölgesel ve ulusal seviyede yürütülmesinden sorumlu olan dokuz adet aktif muharip komutanlığı bulunmaktadır. Bunlardan altısı coğrafi açıdan sorumluluk taşıyan "Coğrafi Muharip Komutanlık"larıdır. En yeni coğrafi muharip komutanlığı olan Afrika Komutanlığı öncesinde; Merkez Komutanlığı (U.S. Central Command-USCENTCOM), Avrupa Komutanlığı (U.S. European Command-USEUCOM), Kuzey Amerika Komutanlığı (U.S. Northern Command-USNORTHCOM), Güney Amerika Komutanlığı (U.S. Southern Command-USSOUTHCOM) ve Pasifik Komutanlığı (U.S. Pacific Command-USPACOM) kurulmuştur (Daha detaylı bilgi için bkz. Oktay BİNGÖL, "ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıkları", Güvenlik Stratejileri, Yıl:10, Sayı:19, s:133-166).

reddetmiştir. Birçok Afrika ülkesi; Nijerya gibi, kıtada ABD'nin askeri olarak konuşlanması fikrine olumlu yaklaşmamamış ve Yar'Adua'nın verdiği red yanıtını desteklemiştir. Ancak Nijerya, sadece daimi bir Amerikan merkezi kurulmasına karşı çıkmış, kıtadaki Amerikan varlığına ve desteğine ise sıcak baktığını belirtmiştir (Batır, 2011: 168). Bu düşüncesine yeni yandaşlar arayan Yar'Adua, konuyla ilgili olarak Güney Afrika Cumhuriyeti ve Gana Başkanları ile görüşmüş ve bu üç ülke, Afrika Birliği ülkelerine ait silahlı kuvvetlerin ABD tarafından sağlanacak lojistik, yatırım ve eğitime ihtiyaç duyduğu hususunda uzlaşmaya varmıştır.

Yar'Adua'nın kıtadaki ABD varlığına olumlu yaklaşmasında hiç şüphesiz Başkan Bush ile yaptığı görüşmeler etkili olmuştur. Bush, Yar'Adua'ya; AFRICOM'un sadece Nijerya'da değil tüm kıta ülkelerinde barış ve güvenliği tesis etmek için çalışacağını ve bu çalışmanın bölge ülkeleri ile işbirliği ve koordine içinde gerçekleştirildiği takdirde hedefine ulaşabileceğini belirtmiştir (Adeniyi, 2011: 135). Söz konusu görüşmelerde Yar'Adua, Gine Körfezi ülkeleri ile ortaklaşa kurulacak bir askeri güç ile körfezdeki ticari faaliyetlerin emniyetli bir şekilde yürütülmesine fayda sağlanabileceğini Başkan Bush'a ifade etmiş ve bu yönde ABD desteği talep etmiştir (Adeniyi, 2011: 136). Görüşmelerin ardından ABD ve Nijerya, Amerikan donanmasının bölgede eğitim ve insani yardım amaçlarıyla bulunması konusunda anlaşmaya varmışlardır (Batır, 2011: 168).

Bush ve Yar'Adua'nın ortak çabası sayesinde; Afrika ülkelerinin Amerikan varlığı hakkındaki olumsuz düşüncelerinin yerini, ABD-Afrika olarak ortak hareket etme fikri almıştır. Bu doğrultuda AFRICOM çatısı altında birleşen ABD ve Afrika devletleri, işbirliği ve bilgi paylaşımında bulunabilecekleri çeşitli eğitim ve tatbikatlar[28] icra etmeye başlamışlardır. Bunlardan ilki olan Afrika Çabası (Africa Endeavor), Nijerya'nın ev sahipliğinde 2008 yılında düzenlenmiştir. Afrika uluslarını birlikte çalışmaları konusunda teşvik etmeyi, taktik ve eğitim alanlarında dokümantasyon birliği sağlamayı, kumanda, kontrol ve iletişim konusunda kıta

[28] Eğitim ve tatbikatlar hakkında daha detaylı bilgiye AFRICOM resmi internet sayfasından ulaşılabilir (bkz.http://www.africom.mil).

ülkelerinin kapatiselerini arttırmayı ve ortak işbirliğini desteklemeyi hedefleyen Afrika Çabası, 2008 yılından sonra her yıl düzenli olarak icra edilmeye başlanmıştır.

ABD'nin Afrika kıtasındaki en önemli çıkarlarına ev sahipliği yapan Gine Körfezi coğrafyasının deniz emniyeti ve güvenliği; AFRICOM tarafından organize edilen Obangame Express Tatbikatı (Exercise Obangame Express) ile arttırılmaya çalışılmaktadır. İlki 2011 yılında düzenlenen tatbikata, 2012 yılında Nijerya ev sahipliği yapmıştır. Nijerya'nın Calabar kentinde düzenlenen dört günlük uluslararası deniz tatbikatı Obangame 2012'ye; Nijerya, ABD, Fransa, İtalya, İspanya, Kamerun, Gana, Gabon, Ekvator Ginesi, Sao Tome ve Prensip Cumhuriyeti, Togo, Benin ve Kongo Cumhuriyeti katılmıştır.

Ayrıca tatbikata katılan ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi de kendine hedef alan Obangame Express Tatbikatı; 2013 yılında Kamerun'un ev sahipliğinde icra edilmiştir. Obangame 2013(OE-13)'ün ABD'li komutanı Albay Dave Rollo tatbikat esnasında yaptığı açıklamada; deniz haydutlarınca gerçekleştirilen eylemlerin sadece ABD'ye veya sadece Kamerun'a ait bir problem olmadığını, bunun küresel bir sorun olduğunu belirtmiştir. Bu küresel soruna çözüm bulmak isteyen ülkelerin sayısı zamanla artmış ve 2015 yılında düzenlenen Obangame 2015 Tatbikatı'na, ABD ve Afrika ülkelerinin yanı sıra Avrupa ve Asya kıtasından toplam 23 ülke[29], gönderdikleri donanma unsurları ile iştirak etmişlerdir.

ABD, Nijerya'yı; eğitim ve AFRICOM kapsamında sunduğu yardımlar haricinde askeri teçhizat açısından da desteklemektedir. Bu kapsamda ABD, Nijerya'nın Gine Körfezi'ndeki haberleşme ağının gelişmesini sağlamak üzere Bölgesel Denizcilik Farkındalık Yeteneği (Regional Maritime Awareness Capability-RMAC) radarının kurulması, radyo teçhizatlarının iyileştirilmesi ve kıyılarda

[29] Obangame Express 2015 tatbikatına katılan ülkeler: Türkiye, Angola, Belçika, Benin, Brezilya, Kamerun, Fildişi Sahili, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Danimarka, Ekvator Ginesi, Fransa, Gabon, Almanya, Gana, Norveç, Portekiz, Kongo Cumhuriyeti, Sao Tome ve Prensip Cumhuriyeti, İspanya, Togo, İngiltere, Nijerya ve ABD.

Otomatik Tanımlama Sistemleri (Automated Identification System-AIS) konuşlandırılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca Nijerya Deniz Kuvvetleri'nin aktifliğinin arttırılmasına yönelik olarak beş adet bot ABD tarafından donatılmış ve ABD Sahil Güvenliği'nde kullanılmış olan US Coast Guard Cutter Chase'ler Nijerya'ya devredilmiştir (ICC, 2012: 28).

Bahsedilen tüm bu faaliyetler; Nijerya sınırları içinde ve çevresinde daha güvenli bir ortam yaratılmasına yönelik olarak askeri alanda gerçekleştirilmekte ve çoğunlukla şimdiki zaman ve yakın gelecek ile ilgilenmektedir. Ancak bu faaliyetler ile tesis edilen ve edilecek olan emniyetli ve güvenli ortamın korunması; Nijerya halkının, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve sağlık sorunlarının giderilmesi ile mümkün olacaktır. Bu noktada ABD, Nijerya'nın ve dolaylı olarak kendi güvenliğinin geleceğine yönelik olarak; Nijerya ulusunun eğitim ve sağlık konularında ihtiyaç duyulan refah düzeyine ulaşması kapsamında da özel bir çaba sarfetmektedir.

3.2.4. Eğitim ve Sağlık Alanlarında İşbirliği

Günümüz şartlarında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri öncelikle kişi başına düşen milli gelirin miktarına göre belirlenmektedir. Bu nedenle de gelişmişlik seviyesi öncelikle devletlerin ekonomileri ile ilişkilendirilmektedir. Ancak bir ülkenin ekonomik açıdan ilerlemesine katkı sağlayan en önemli unsur sahip olduğu beşeriyetin kalitesidir. Kaliteli bir beşeri unsura sahip olmanın yolu ise eğitimli ve sağlıklı bir toplum yaratmak ile mümkün olabilir.

Bu yönde ABD, Nijerya toplumunun kalitesini arttırmak adına halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve mevcut sağlık sorunlarının giderilmesine yönelik olarak uzun yıllardır Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin önemli bir destekçisi olarak faaliyet göstermektedir. Ülkenin eğitim seviyesini yükseltmek için verilen burslar ile birçok Nijeryalı öğrencinin ABD eğitim kurumlarında eğitim almasına imkan

yaratılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ABD'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler arasında Nijeryalı öğrenciler, ilk sırada yer almaktadır. Bu konuda yayımlanan verilere göre; 2006 yılında, ABD'deki okullardan mezun olan yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin %37'si, yüksek lisans öğrencilerinin %17'si, doktora öğrencilerinin ise %4'ü Nijerya vatandaşıdır (Irikefe, 2013: 40).

ABD'nin kendi topraklarında Nijeryalı öğrencilere sunduğu öğrenim imkânın yanı sıra Nijerya'daki eğitim kalitesinin iyileştirilmesine yönelik olarak Abuja Hükümeti'ne ayrıca destek verilmektedir. Başkan Bush zamanında, ABD; Nijerya'nın kuzey ve orta bölgelerinde yaşayan halkın daha iyi bir eğitim alması için Yar'Adua Yönetimi'ne yardımcı olmuştur. Bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu düşünüldüğünde; sunulan eğitim imkânları ile ABD ve Müslüman kesim arasında iyi ilişkiler kurulmasının asıl hedefin arkasına gizlendiği dikkat çekmektedir (Campbell, 2010: 42).

Amerikan dış politikasında; bireylerin sağlığı da önceliğe sahip olan konular arasında yer almaktadır (Rosati ve Scott, 2007: 4). Bireysel sağlığa önem verilmesi suretiyle daha sağlıklı toplumların yaratılması hedeflenmekte ve bu doğrultuda ülkelere maddi yardımlarda bulunulmaktadır. Obasanjo'nun başkanlığı döneminde, ABD tarafından Nijerya'ya 15 milyar dolar tutarında HIV/AIDS ile mücadele için finansal destek verilmiştir (Adiuku, 2006: 18). ABD ayrıca sahip olduğu federal kurumlar aracılığı ile de Nijerya'daki sağlık sorunlarının giderilmesi konusunda çalışmalar yürütmektedir. Örneğin Hastalık Kontrol Merkezleri (The Centers for Disease Control) ile Abuja Yönetimi arasında sağlık konusunda özel bir iletişim ağı geliştirilmiştir (Campbell, 2010: 120).

Washington-Abuja hattında kurulan bu özel sağlık iletişiminin yanı sıra ABD, geliştirdiği genel projeler ile de Nijerya'ya finansal destek vermeye devam etmektedir. Örneğin daha geniş bir coğrafyaya hizmet edecek şekilde hazırlanan AIDS'e Çare İçin Başkan'ın Acil Planı (President's Emergency Plan for AIDS Relief - PEPFAR) ile Nijerya'da ve diğer ülkelerde; bu hastalığa yakalananlara yardım

edilmesi, hastalığın etki alanının daraltılması, hastalığın tedavisine yönelik araştırmalar yapılması hedeflenmiştir. ABD, Birleşmiş Milletler'de sahip olduğu kimliği ile de Birleşmiş Milletler AIDS ile Mücadele Programı (The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS –UNAIDS) kapsamında Nijerya'ya ayrıca yardımcı olmaktadır. UNAIDS'in Nijerya'da sürdürdüğü çalışmalar kapsamında toplanan verilerde; 2013 yılında, Nijerya'da üç milyonun üzerinde AIDS hastası bulunduğu belirtilmiştir[30].

Bu durumda ABD tarafından sadece HIV/AIDS'e yönelik olarak Nijerya'ya yapılan yardımlar değerlendirildiğinde, milyonlarca Nijeryalıya maddi ve manevi açıdan destek sunulduğu görülmektedir. Öte yandan eğitim konusunda Müslüman kesimin çoğunlukla yaşadığı bölgelerde yerel olarak sunulan imkânlar düşünüldüğünde; neredeyse Nijerya nüfusunun %50'sini temsil eden kesime bireysel olarak yardım eli uzatıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin sunduğu bu imkânlar, önemli bir çoğunluğun bireysel sorunlarına çözüm olmaktadır. Ancak Nijerya'nın gerek kuzeyinde gerekse güneyinde etkili olmaya devam eden şiddet olayları düşünüldüğünde; ABD'nin yürüttüğü bu projelerin %100 başarıya ulaştığını söylemek mümkün değildir. Bu noktada iki ülke arasındaki ilişkilerin bir diğer önemli ilgi sahası olarak terörizm konusu karşımıza çıkmaktadır.

3.3. İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİ EDEN ÖNEMLİ UNSURLAR

Nijerya-ABD ilişkilerine etki eden unsurları iç ve dış nedenler olarak ikiye ayırdığımızda; ikili ilişkilere etki eden dış faktörler, tarihsel süreçten de anlaşılacağı üzere, uluslararası arenadaki güç unsurlarının farklılaşmasıyla birlikte değişen bir görünüme sahiptir. Örneğin geçmiş dönemlerdeki Nijerya-ABD ilişkilerine, ABD'nin Rusya ile ilgili politikaları etki ederken; günümüzde Rusya'nın yerini Çin almıştır. Her ne kadar ikili ilişkileri etkileyen dış etkenleri sadece Çin ile sınırlandırmak mümkün olmasa da; günümüz ilişkilerindeki en önemli dış aktör

[30] Daha detaylı bilgi için bkz. http://www.unaids.org

olarak karşımıza Çin Halk Cumhuriyeti çıkmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilere konu olan iç nedenlerin çerçevesine bakıldığında ise güvenlik sorunlarının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

3.3.1. İç Etkenler: Güvenlik Sorunlarının İkili İlişkilerdeki Rolü

Bir ülkenin sınırları içindeki güvenlik sorunları her ne kadar dahili bir mesele olsa da uluslararası sistemin küreselleşmeye başlamasıyla birlikte ulusal güvenlik problemleri ülkelerin dış ilişkilerine de konu olmaya başlamıştır. Özellikle 11 Eylül Saldırılarının ardından ABD'nin ulusal terör örgütlerine odaklanması (Quénivet, 2003: 211) iki ülke arasındaki ilişkilerde güvenlik sorunlarının önem kazanmasına neden olmuştur. Örneğin Nijerya'nın kuzeyinde etkin olan Boko Haram terör örgütünün düzenlediği eylemleri, ABD'nin Afrika'daki amaçlarını gerçekleştirme aşamasında bir engel olarak değerlendiren Washington (Campbell, 2014:19), Abuja ile olan temaslarında bu konuya özellikle yoğunlaşma gereği hissetmiştir.

3.3.1.1. Nijerya-ABD-Boko Haram Üçgeni

Özellikle zayıf ulusların topraklarında kendilerine korunaklı bir liman edinen terörist gruplar (Heinberg, 2006: 58); bu bölgelerde üzerlerinde fazla bir devlet baskısı hissetmeden şiddet içeren eylemlerini planlamayı, grup üyelerinin sayısını arttırmayı ve üyelerini şiddet içeren eylemlere hazırlamak üzere eğitmeyi kolayca başarabilmektelerdir. Heinberg tarafından bahsedilen zayıf uluslara örnek teşkil edebilecek Nijerya, kendi coğrafyasında yasadışı örgütlere ev sahipliği yapmaktadır.

Örneğin, ülkenin bu zayıflığından faydalanan Nijeryalı Umar Farouk Abdulmutallab, bu coğrafyada aldığı eğitimleri şiddete dönüştürmek üzere Detroit'ten Amsterdam'a uçacak olan uçağa bomba yerleştirmeye teşebbüs etmiştir. 2009 yılının Aralık ayında gerçekleşen bu olayın ardından ABD, Abdulmutallab'ı Detroit'te tutuklamış ve Nijerya'yı Terör Listesi'ne (Terror Watch List) eklemiştir.

Bu listenin terörist ülkeler kısmında, terörizm olaylarını desteklediğinden ötürü yer alan; Pakistan, Somali, Afganistan, Sudan, Suriye, Irak, İran, Küba, Cezayir, Lübnan, Yemen ve Suudi Arabistan ile birlikte sıralanan Nijerya, ABD ile olan ilişkilerinde gergin bir döneme girdiği gibi uluslararası platformda sahip olduğu saygınlığı da yitirmiştir. Yar'Adua ve Jonathan Hükümetleri; ABD ile yaşanmakta olan bu gerginliği sonlandırmak ve ülkenin kaybettiği saygınlığı geri kazanmak adına, iktidarda oldukları dönemde, dış politikaya ağırlık vermişlerdir (Dickson, 2013: 208).

Nitekim her iki hükümet yetkilelerince atılan adımlar yanıt vermiş ve Washington-Abuja hattında gerçekleştirilen temaslar sonucunda ABD; şartlarının gerçekleşmesi halinde Nijerya'nın adını Terör Listesi'nden sileceğini açıklamıştır. Bu doğrultuda ABD; Nijerya'nın tüm dünyada meydana gelen terörist olayları kamuoyu önünde kınamasını, Nijerya hava alanlarındaki güvenliğin arttırılmasına yönelik ciddi adımlar atılmasını, Nijerya'dan ABD'ye uçan tüm uçaklarda uçuş güvenlik görevlisi bulundurulmasını ve Nijerya Ulusal Meclisi'nde beklemekte olan anti-terörizm konulu yasa teklifinin onaylanarak yürürlüğe konulmasını talep etmiştir. Söz konusu talepler; ABD'nin kendi ulusal güvenliğini sağlamak adına, başka bir ülkeye bir dizi yaptırımlarda bulunmaktan ve özellikle son maddenin içeriğinden dolayı, bağımsız bir ülkenin iç işlerine karışmaktan çekinmediğini açıkça ortaya sermektedir (Dickson, 2013: 208).

Ancak Nijerya, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak ve özellikle terörizm konusunda ABD'nin karşısında değil yanında yer almak adına ABD'nin yaptırımlarını gerçekleştirmiştir. 2009'da yaşanan bu olayın ardından, aynı liste, Boko Haram nedeniyle iki ülke ilişkilerine tekrar konu olmuştur. Dönemin Nijerya Başkanı Jonathan; Nijerya'nın, kuzeyinde etkili olan Boko Haram terör örgütüne karşı olan savaşın, uluslararası ilgiye ihtiyaç duyduğunu uluslararası kamuoyu ile paylaşmıştır. Ayrıca söz konusu örgütün ABD'nin terör listesinde yer alması için bir takım girişimlerde bulunmuştur. Jonathan ve Obama Hükümetlerinin söz konusu terör örgütü konusunda aynı paydada buluşmaları sonucunda; Boko Haram, 14 Kasım 2013 tarihinde "Designated Foreign Terrorist Organizations" listesine

eklenmiş ve ilerleyen süreçte Boko Haram'a liderlik eden Ebubekir Şekau, BMGK tarafından 26 Haziran 2014 tarihinde El-Kaide ile bireysel ortaklığı olanlar listesine dahil edilmiştir (Campbell, 2014: 9).

Obama Hükümeti'nin bu davranışı her ne kadar ABD-Nijerya yetkililerinin Boko Haram konusunda ortak hareket edebildiği anlayışını doğursa da; Abuja'nın Boko Haram'ın etkinliğini durdurmaya yönelik attığı adımlar, her iki ülkenin çoğunlukla karşı taraflarda yer almasına neden olmuştur. Şöyleki Nijerya, Boko Haram'ın insanlık dışı eylemlerini bastırmaya yönelik şiddetli operasyonlar gerçekleştirmiştir. Ülkenin bu yöndeki hareketlerini yakından takip eden ABD, Uluslararası Af Örgütü ve kamuoyu yetkilileri; Nijerya'nın, Boko Haram'ı yok etmek adına kuzey bölgesinde yaşayan masum yerli halkın insan haklarını ihlal ettiğini değerlendirmektedir.

Örneğin Uluslararası Af Örgütü (UAÖ), 15 Ekim 2013 tarihli raporunda; Nijerya Silahlı Kuvvetleri'nin gözetimi altındaki 950'den fazla kişinin 2013'ün ilk altı ayı içerisinde öldüğüne yer vermiştir. Konuyla ilgili bir diğer açıklama, UAÖ'nün Afrika Araştırmaları Direktörü Netsanet Belay tarafından yapılmıştır. Belay; ülkenin kuzeyinde yaşayan halk ile yapılan görüşmelerin, bölge halkının Nijerya'nın güvenlik birimleri tarafından sergilenen davranışlar nedeniyle hayal kırıklığı, korku ve endişe içinde olduğunu doğruladığını ifade etmiştir (Holmer, 2014: 1). Yapılan araştırmaları yazılı raporlarına da taşıyan UAÖ; Nijerya Hükümeti'nin Boko Haram terör örgütü ile ilgili yürüttüğü faaliyetlerde meydana gelen insan hakları ihlallerini önemsemediğini, bölgedeki güvenlik güçlerinin örgütün mensuplarıyla birlikte sivil halka da zarar verdiğini, Maiduguri ve Kano şehirlerinde yaşayan halkın Boko Haram'dan çok polis ve ordudan zarar gördüğünü uluslararası kamoyu ile paylaşmıştır (Walker, 2012: 13).

UAÖ'nün araştırmalarını ve raporlarını yakından takip eden Beyaz Saray, Nijerya güvenlik birimlerince gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin durdurulmasına yönelik Abuja Hükümeti'nde farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Bu

doğrultuda atılan adımlardan ilki ABD tarafından Nijerya'ya yapılacak Cobra tipi helikopter satışının iptal edilmesi olmuştur. Ardından ABD'nin Nijerya'daki Büyükelçisi James Entwistle, Nijerya ordusunun insan hakları ihlali gerçekleştiriyor olması sebebiyle ülkeye silah satmayacaklarını ifade etmiştir (Keshi, 2014: 1). Büyükelçi Entwistle'nin açıklamalarının ardından Abuja, ABD'den alacağı askeri eğitimi iptal ettiğini duyurmuştur (O'Grady, 2014: 1). İnsan hakları ihlalleri nedeniyle zarar gören iki ülke arasındaki ilişkiler, ABD'nin Nijerya'ya yardım edeceğini açıklamasıyla birlikte düzelmeye başlamıştır. Ancak ABD, daha önce aldığı kararlara bağlı kalarak Nijerya'ya yapacağı yardımı istihbarat konusu ile sınırlandırmıştır.

ABD Pentagon yetkilisince istihbarat konusunda yapılan bu açıklama, Boko Haram'ın 276 kız öğrenciyi kaçırmasının ardından yapılmış ve MC-12 Liberty uçakları ve RQ-4 Global Hawk insansız hava araçları ile elde edilecek istihbari bilgilerin kız öğrencilerin bulunması için Abuja Hükümeti ile paylaşılacağı belirtilmiştir. Ancak Nijerya güvenlik birimlerinin; herkese suçlu şüphesiyle yaklaştığını, operasyonlara gereken özeni göstermediğini ve kendi halkına zarar verme ihtimali olduğunu değerlendiren Pentagon, bu paylaşım esnasında çok dikkatli davranacağını ve bilgi transferinde acele edilmeyeceğini vurgulamıştır (Lubold, 2014: 1)

ABD'nin Nijerya'ya yönelik izlediği bu strateji, insan haklarının devletlerarası ilişkilerde bir silah olarak nasıl kullanılabildiğine örnek teşkil etmektedir. Her ne kadar gelinen nokta, insan haklarının savunuculuğunu yapan güçlü ülkelerin var olması sebebiyle halklara güven duygusu verse de olaya hükümetler açısından yaklaşıldığında bu durumun devletlerin iç işlerine karışmak olduğu açıkça görülmektedir. Kaldı ki iki ülkenin istihbarat konusunda vardığı anlaşma değerlendirildiğinde; ABD'nin, Nijerya topraklarında resmi olarak istihbari araştırma yapacağı ve edindiği bilgilerin tamamını Abuja ile paylaşmama serbestliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla varılan anlaşma Nijerya'nın sınırları dâhilindeki gizliliğin ABD'ye resmi olarak teslim edilmesi anlamına gelmektedir.

Nijerya-ABD arasında süregelen bu olayların değerlendirmesine yazdığı makalede yer veren Dapo Fafowara; Nijerya'nın, yabancı silah ve teçhizat bağımlılığından kurtulmak için öncelikle kendi savunma sanayisini geliştirmesinin gerekli olduğunu, Nijerya askeri teşkilatına yabancı unsurlar tarafından verilecek eğitimlerin yurtiçinde alınmayarak yurtdışındaki eğitimlere personel tefrik edilmesinin ülkenin gizliliğinin korunmasına yardımcı olacağını ve savunma sanayisinin geliştirilmesi sürecinde ihtiyaç duyulacak olan silah ve teçhizat desteğinde tek bir ülkeye bağımlı kalınmadan kaynakların çeşitlendirilmesinin ülkenin uluslararası arenada daha kararlı adımlar atmasına fayda sağlayacağını belirtmiştir (Fafowara, 2014, 1).

Ancak Nijerya-ABD ilişkilerinin çizdiği gerçek resme bakıldığında Fafowara'nın tavsiyelerini yerine getirmenin Nijerya için kolay olmayacağı açık bir şekilde görülmektedir. Nijerya'nın askeri konudaki değişimini ve gelişimini zorlaştıran en önemli nedenlerden biri; ABD'nin Afrika kıtasındaki çıkarlarında Nijerya'nın önemli bir yer teşkil etmesidir. Bu nedenden dolayı ABD, Nijerya'nın ulusal güvenliğinin sağlanmasına yönelik çaba sarfetmekte ve Nijerya topraklarında elde ettiği askeri gücü elde ettiği her imkânı kullanarak pekiştirmeye çalışmaktadır.

İkinci neden ise Nijerya'nın ulusal güvenliğinin çok yönlü tehdit altında olmasıdır. Nijerya'nın güney coğrafyasında etkin olan deniz haydutluğu olayları hükümetin gücünü zayıflatmakta ve alınması gereken acil önlemlerde Abuja yetkililerini yabancı güç unsurlarına daha fazla bağımlı hale getirmektedir. Bu olayların etki ettiği en önemli bölge olan Gine Körfezi ve ABD'nin Körfez'deki çıkarları ise Washington-Abuja hattındaki güvenlik konulu ilişkilerin olumlu bir çerçevede korunmasını gerekli kılan bir diğer olgudur.

3.3.1.2. Nijerya'nın Güneyindeki Şiddet Olaylarının İkili İlişkilere Etkisi

Nijerya'nın güney sınırında buluştuğu Gine Körfezi; ülkenin küresel arenadaki yükselişine liderlik ettiği gibi ülkenin Körfez coğrafyasındaki stratejik konumu, Nijerya'yı, ABD'nin bölgedeki en önemli müttefikine dönüştürmüştür (Delano, 2009: 2). Washington-Abuja hattında bir köprü meydana getiren en önemli faktör ise hiç kuşkusuz ekonomik çıkarlardır. Nijerya'nın ABD'ye ihraç ettiği doğal kaynakların, önemli bir kısmını barındıran ve transferinde rol oynayan Gine Körfezi'nde güvenliğin tesis edilmesi; iki ülkeyi birlikte hareket etmeye zorlamıştır.

Gine Körfezi'nde silahların giderek yayılması, silahlı deniz haydutluğu olaylarının artış göstermesi, Nijerya'nın ihraç ettiği petrol miktarında önemli miktarda azalmaya neden olmuştur. Bu durumu kendi imkanları ile çözme konusunda başarılı olamayan Nijerya, bölgenin güçlü çıkar ortaklarından biri olan ABD'den yardım talep etmiştir. Bu doğrultuda ABD; istikrarsızlık nedenlerine karşı koyabilmek için Körfez coğrafyasında reform konularına ağırlık vermiştir (Ferhavi, 2013: 54). Öncelikle Gine Körfezi'nde deniz haydutlarının eylemlerinin tehdit ettiği nakliyat güvenliğinin sağlanması konusunda çalışmaya başlayan Bush Yönetimi; 2005 yılında, Kıyı Güvenliği için Ulusal Strateji (National Strategy for Maritime Security) adı altında bir strateji planı hazırlamıştır. Söz konusu planda; denizlerde serbestliğin teşkil edilmesi, Afrika ülkelerinin sınır ve güvenlik girişimlerinin finanse edilmesi, bölge ülkeleriyle ticareti koruma ve kolaylaştırma, petrol ithalatı için Afrika kıyılarının güvenliğinin sağlanması konularına yer verilmiş ve kıta petrolünün ABD'ye güvenli bir şekilde ulaştırılmasına ABD'nin ulusal güvenlik meselesi olarak yaklaşılmıştır (Sarı, 2012: 109).

Dolayısıyla ABD, bir kez daha, kendi sınırları ötesindeki güvenlik sorunlarını ulusal güvenlik meselesi olarak yorumlamış ve Gine Körfezi'ndeki olayların bertarafına yönelik olarak sahip olduğu askeri gücü kullanmak için uygun zemin hazırlamaya çalışmıştır. Söz konusu planın yayımlanmasından yaklaşık iki sene sonra kurulan AFRICOM, ABD'nin Gine Körfezi'nde askeri güç olarak var olmasına

ve donanma unsurlarını Körfez coğrafyasında özgürce kullanmasına yardımcı olmuştur. Bu aşamada ABD, bölgenin en güçlü askeri gücüne sahip olan Nijerya ile işbirliği geliştirmeye önem vermiş ve iki ülke ilerleyen süreçte alınabilecek önlemleri değerlendirmek üzere farklı platformlarda ortaklaşa çalışmaya başlamışlardır.

Her ne kadar ortak hareket eden iki ülkeden biri küresel diğeri ise bölgesel güç olsa da iki tarafın ortak paydada buluştuğu en önemli nokta Körfez coğrafyasındaki barışı tek başlarına tesis edemeyecekleri olmuştur. Bu düşünceden hareketle aynı sorunlardan zarar gören ülkelerin farkındalıklarını arttırmak ve işbirliği kapsamındaki üye sayısını çoğaltmak üzere toplantılar, konferanslar düzenlenmiştir.

Mart 2006'da Gana'da başlatılan ortak çalışmalara, Mayıs-Haziran 2006'da Nijerya'nın ev sahipliğinde Abuja'da düzenlenen Afrika Deniz Gücü Sempozyumu ile devam edilmiştir. Söz konusu sempozyum ile Afrika donanmalarının yönetim kademelerinin profesyonelliğinin sağlanması, odak noktalarının düzeltilmesi, ortak hareketin arttırılması, otomatik tanımlama sistemlerinin kurulması, kıtasal seviyede denizcilik ile ilgili konularda yönetim kabiliyetlerinin geliştirilmesine öncülük edecek bir organizasyon oluşturulması, farkındalığın sadece hükümet seviyesinde kalmaması için bölge halkına kadar indirgenmesinin sağlanması ve söz konusu coğrafyada atılacak atılımlara uluslararası bir boyut kazandırılması hedeflenmiştir (Gilpin, 2007: 8).

Söz konusu çalışmalar kapsamında ABD 35 milyon dolar harcamıştır (Onuoha, 2012: 11). Bu tutar, ABD'nin körfezdeki 11 milyar dolarlık enerji yatırımı ile karşılaştırıldığında çok küçük bir rakam olarak kalsa da Afrika ülkeleri açısından bakıldığında harcanan miktar oldukça yüksek bir rakamdır. Bu nedenle de özellikle Batı Afrika coğrafyası ABD'nin Gine Körfezi'nde etkinliğinin artmasına ve giderek yayılan bir güç olmasına şüpheci yaklaşmaya başlamışlardır. Özellikle bu çalışmalar kapsamındaki en önemli ortağının Nijerya olması, Nijerya coğrafyasında da rahatsızlık meydana getirmiştir. Örneğin kuzeyin en önemli yerel liderleri olan Borno

ve Sokoto Sultanları, ABD'nin Körfez bölgesinde artan ilgisine kuşkuyla yaklaşmışlar, Batı Afrika coğrafyasında herhangi bir Batılı askeri gücün var olmasına karşı çıkmışlardır (Campbell, 2010: 47).

Her iki Nijerya Sultanı'nı şüpheci olmaya iten en önemli neden ise hiç şüphesiz ABD'nin Ortadoğu coğrafyasında sergilediği davranışların tarihidir. Geçmiş dönemlerde Washington dışişleri yetkililerince; Arabistan Körfezi ülkelerinin ABD için önemli olduğu, bu coğrafyanın korunması ve özgür olması gerektiği ve eğer gerekirse bunun için ABD'nin askeri operasyon düzenlemekten çekinmeyeceğine yönelik açıklamalar yapılmıştır (Feyide, 1987: 74). Günümüzde ise ABD'nin Ortadoğu bölgesindeki etkinliğinin ulaştığı boyut; ABD'nin Körfez'deki varlığı hakkındaki endişelerin yersiz olmadığını kanıtlamaktadır. Günümüzde gelinen aşama halen ortak hareket etme boyutunda olsa da ilerleyen süreçte ABD'nin ulusal güvenliğini tehdit ettiğini değerlendireceği yeni konular bulmasının ve bu tehditlerin bertarafına yönelik Batı Afrika coğrafyasında da askeri operasyon düzenlemesinin muhtemel olduğu değerlendirilmektedir.

3.3.2. Dış Etkenler: Çin'in Nijerya'daki Varlığının İkili İlişkilerdeki Rolü

Yirminci yüzyılın sonlarında Sovyetler'in Asya siyasi haritasından silinmesiyle birlikte oluşan yeni uluslararası düzende, ABD'nin tek güç olarak yükselişi ve Çin'in askeri konulardan ziyade politik ve ekonomik alanlardaki varlığını yaygınlaştırması devletlerarası siyasette yeni bir denge yaratmıştır (Aktaran: Dedekoca, 2011: 18). Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin ticari ve siyasi hayatında genişleyen Çin etkisi, Batı'nın tesirli olduğu alanları daraltmıştır. Batı'nın ekonomik ve siyasi çıkarlarının yoğunlaştığı bu coğrafyalarda oluşan yeni Çin dinamiği, Batı tarafından bir meydan okuma olarak algılanmaya başlamıştır (Osaretin, 2011: 190).

Günümüz Batılı devletlerinin dış politikalarına şekil veren Çin odaklı bu algı; Batı'nın, gelişmekte olan ülkelere daha baskıcı tavırlarla yaklaşmasına neden olmuştur. Özellikle jeostratejik ve jeoekonomik öneme sahip Nijerya, insan hakları ve demokrasinin, hükümet politikalarında gereken yeri edinmesi için Batılı ülkeler ve ABD tarafından sürekli bir yönlendirme ile karşı karşıyadır. Bu yönlendirmeden ve güç odaklarının tahakküm içeren yaptırımlarından uzaklaşmak isteyen Abuja Hükümeti, Çin'in saygı ve dayanışma odaklı çağrılarına yönelmiştir.

Örneğin ikinci dönem devlet başkanlığı 2007 yılında sona erecek olan Olusegun Obasanjo, Nijerya Devlet Başkanlığı'na, seçim yapılmadan üçüncü dönemde devam etmeyi talep etmiş ve bu yönde gerekli yasal düzenlemeler yapma yolunda girişimde bulunmuştur. Ancak Obasanjo'nun bu talebine Washington olumlu yaklaşmamış ve devlet başkanlığı seçimlerinin gerçekleştirilmesi yönünde Abuja Hükümeti'ne baskıcı bir tavırla yaklaşmıştır. Washington'ın bu tutumu Obasanjo'yu ABD'den uzaklaştırmış ve özellikle ekonomik konularda Nijerya'yı Çin'e yakınlaştırmıştır (Campbell, 2010: 133). Nijerya-Çin arasındaki ticaret hacmi bu örneğin yaşandığı 2006 yılında önemli bir ilerleme kaydetmiş ve bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ekonomik ortaklığa dayanan anlaşmaların sayısı artmaya ve kapsamı genişlemeye başlamıştır.

Günümüz dengelerinin oluşmasında ve Batı ile ABD'nin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisinin azaltılmasında, Çin'in aktif sosyo-ekonomik yardımları önemli rol oynamıştır. *Güney-Güney işbirliği* olarak karşımıza çıkan bu yeni düzende Çin, ABD'nin yönlendirdiği Dünya Bankası ve IMF'nin şartlı kredileri yerine Nijerya'ya ve diğer gelişmekte olan ülkelere şartsız krediler vererek küresel sistemin merkezindeki ülkelerin gücünü kırmaya ve çevreyi kendi çıkarlarına göre şekillendirmeye başlamıştır (Kazgan, 2009: 62).

Güney bölgesindeki bu politik ve sosyo-ekonomik bütünleşmeyi kontrol altında tutmak için çaba harcayan ABD ise bu yönde ilerlerken farklı yöntemler kullanmaktadır. Bu yoldaki ilerleyişinde kimi zaman insan hakları ihlali silahını

kullanırken kimi zaman da Amerika Birleşik Devletleri Afrika Komutanlığı (AFRICOM)'nı kullanmaktadır. Nijerya'nın da içinde bulunduğu Batı Afrika coğrafyası devletleri ve Orta Afrika ülkelerinin katılımıyla çeşitli eğitimler düzenleyen AFRICOM, Afrika'nın donanma yeteneklerini geliştirmeyi amaç edinmiştir. Her ne kadar ABD tarafından kamuoyu ile paylaşılan gaye, Afrika'nın askeri gücüne olumlu katkı sağlamak olsa da; ABD'nin bu girişimi, bölgenin enerji açısından taşıdığı stratejik öneme binaen, deniz yollarını güvence altına alma ve Çin'in bu coğrafyadaki etkisini çevreleme misyonunu perdelemeye hizmet etmektedir (Ferhavi, 2013: 55).

Bunun yanı sıra uluslararası sistemin diğer güç unsurları Çin'i farklı şekillerde kontrol altında tutmaya çalışsa da, Çin karşısına çıkan her fırsatı değerlendirmeye devam etmektedir. Özellikle ABD ve Batı, Nijerya'ya yardımı kestiğinde, Pekin Hükümeti maddi ve manevi açıdan Abuja Yönetimi'ne ihtiyaç duyduğu desteği sağlamaktadır. Örneğin Nijer Deltası'nda Nijerya'nın petrol kaynaklarının MEND ve diğer yerel yasadışı örgütlerin saldırılarından korunmasında, ABD ve diğer Batılı güçler Abuja Hükümeti'ne verdikleri desteği kesmişlerdir. Ancak Çinli politika yapıcılar bu boşluğu değerlendirerek Nijerya'ya askeri yardımda bulunmaya başlamışlardır (Sunday, 2014: 14).

Bu örnekte ve benzer olaylar karşısında aynı davranış tarzını sergileyen ABD ve Batılı devletlerin, dünyanın güney coğrafyasında başlayan bu kutuplaşma ile savaşı; küresel düzeni tekrar çift kutupluluğa doğru sürüklemektedir (Kazgan, 2009: 195). Prof. Dr. Gülten Kazgan, bu kutuplaşmanın; Soğuk Savaş dönemindeki doğu-batı blokunun aksine küresel düzeni yatay olarak ikiye böleceğini öngörmüştür. Diğer bir deyişle Çin ekonomisinin güneyde edindiği ticari dostlar, ülkeyi küresel ölçekte zenginleştirmiş ancak öte yandan ekonomik platformda kuzeyin kendisine karşı birleşmesine ve kuzey-güney ticaret savaşlarının başlamasına neden olmuştur. Bu sebeple bu savaşın başat aktörlerinden biri olan ABD, yürüttüğü çeşitli politikalarla; Çin'in, Afrika açılımının merkezinde yer alan Nijerya'daki ilerleyişine engel olma yönünde çaba sarfetmektedir.

SONUÇ

Nijerya; farklı kültür, dil, din ve etnik kimlikleri sınırları içerisinde buluşturan bir ülkedir. Günümüz dünyasının en yoksul nüfusunu barındıran Afrika kıtasının parçası olan Nijerya, kıta nüfusunun önemli çoğunluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla kıtanın beşeri gücünün büyük bir kısmı Nijerya coğrafyası içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Ancak sahip olduğu beşeriyeti gelişimine katkı sağlayacak şekilde yönetmeyi halen öğrenme aşamasında olan Abuja Hükümetleri, bu gücü henüz fırsata dönüştürememiştir.

Bu fırsat eksikliğinin kökleri ise Nijerya'nın tarihi geçmişinden kaynaklanmaktadır. Ülke coğrafyası geçmişte bir çok farklı topluluklara, devletlere ve imparatorluklara yaşama imkânı sağlamıştır. Ancak bu düzenler, Avrupalılarla tanışmalarının ardından toplumsal çıkarlarını bir kenara bırakarak daha çok bireysel kazanımlara odaklanmışlardır. Kişisel kazanç elde etmek üzere öncelikle kültürlerini, tarihi miraslarını ve doğal kaynaklarını satmaya başlayan halk, kısa bir süre sonra kendi insanlarının özgürlüklerini Batılı devletlere pazarlamaya ve karşılığında para veya silah elde etmeye başlamıştır. Batılı toplumlar bu bölgelerden satın aldıkları kültür, hammadde ve insan gücünü kendi gelişimlerine yönelik kullanırken, bu coğrafyada yaşamaya devam eden halklar, edindikleri maddi kazanımlarla sadece günlük ihtiyaçlarını karşılamış ve geleceğe yönelik yatırım yapmayı ihmal etmişlerdir.

Gelecek için gelişmeye çaba sarfetmeyen bu toplumlar; geri kalmışlıkları nedeniyle sanayileşmiş Batıya toplumsal olarak hizmet etmeye başlamış ve Avrupalıların bu coğrafyada daha güçlü hale gelmesine imkân yaratarak yavaş yavaş mevcut olan devletlerin, krallıkların ve imparatorlukların yok olmalarına neden olmuşlardır. Yönetim organizasyonlarını kaybeden bu halklar çok geçmeden Birleşik Krallığın *böl ve yönet* politikasının bir parçası haline gelmiş ve 1960'a kadar İngiltere'nin kolonisi Nijerya adı altında varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Bu dönemde kendi sınırları içinde *kanun ve düzen* politikasını benimseyen, insan haklarına önem veren, Amerikan ve Fransız devrimleri sayesinde yayılan demokrasi ve özgürlüğün hâkim olduğu kurumlar yaratan İngiltere; Nijerya olarak tanımladığı ülke genelinde farklılıkların kendine karşı birleşmesine engel olmak için beşeriyetin içindeki ayrılıkları ayakta tutmaya özen göstermiştir. Böyle bir yönetim altında 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar yaşayan Nijerya; bağımsızlık sonrasında da gerçek anlamda bir ulus olamamış, etnik çatışmaların, iç savaşların, komşu ülkelerle yaşanan sınır anlaşmazlıklarının, dini sorunların, terör ve şiddet olaylarının ulusal güvenliği tehdit ettiği bir devlete dönüşmüştür.

Bu durumun değiştirilebilmesi için öncelikle Nijerya'da yaşayan yoksul halkın eğitimli bir topluma dönüştürülmesi gereklidir. Ancak ülke içindeki eğitim ve öğretim kurumlarının zayıflığı, genç nüfusun eğitim almak için farklı ülkelere yönelmesine neden olmaktadır. Tabii bu aşamada eğitim maksatlı seçilen ülkeler genellikle Batılı devletler olmakta ve bu devletler, eğitim verdikleri öğrenciler içerisinden değerli saydıklarına, kendi ülkelerinde kalmaları için önemli olanaklar sunmaktalardır. Bu nedenle de Nijerya; Batılı devletlerin bilgi ithalatı yaptığı bir ülkeye dönüşmekte, bilgiyi kendi kalkınması için kullanamayarak diğer devletlere ihraç ettiğinden ötürü de daha fazla zarara uğramaktadır.

Eğitimin ülke geneline yayılamaması, toplumsal ayrılıkları ön planda tutmaya çalışan grupların etkisi ve bölgesel ekonomik imkânlardaki dağılımın eşit olmayışı; Nijerya'nın bağımsızlığının hemen ardından bir iç savaşa sürüklenmesine neden olmuştur. İç savaşın meydana getirdiği şiddet ortamını baskıcı tutum ile bertaraf etmeye çalışan askeri kuvvetler ise kısa bir süre içerisinde sahip oldukları silah gücününde yardımıyla yönetim kademesini işgal etmişlerdir. Bu süreç kısa kesintilerle otuz yılı aşkın bir zaman zarfında ülkenin ordu mensupları tarafından yönetilmesine neden olmuş ve iç yönetime hâkim hale gelen askeri kimlik; iç işleri, ekonomi ve dış işleri boyutunda önemli atılımlar gerçekleştirilmesini engellemiştir.

Bu engel 1999 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerini Olusegun Obasanjo'nun kazanmasıyla birlikte aşılmıştır. Ülke yönetiminin sivil kimliğe kavuştuğu bu seçimlerin ardından, gerek içeride gerekse dışarıda Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin ilerlemesine katkı sağlayacak ataklar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu aşamada, ülkenin hem iç işleri alanında hem de dış işleri alanında reformlar aynı anda gerçekleştirilmeye çalışılmış, değişime yönelik atılan adımlarda ve alınan kararlarda aceleci davranılmıştır. Bu nedenden dolayı da gerek kurumsal gerekse toplumsal düzen bu değişime uyum sağlamakta zorlanmış ve ülke genelindeki ilerleme sağlam temeller üzerine inşa edilememiştir. Kalkınmanın süreklilik arz etmeyişi, işsizliğin devam etmesi, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanması ise ülke genelinde barışın tesis edilmesini zorlaştırmış, şiddeti kendine prensip edinen Boko Haram ve MEND gibi ayrılıkçı grupların doğmasına neden olmuştur.

Tüm bunlara rağmen Afrika coğrafyasındaki birçok ülkenin, Nijerya'dan daha kötü bir ekonomiye sahip olması, içsel sorunları nedeni ile sınırları dışında olup bitene ilgi gösterememeleri; Nijerya'nın uluslararası arenada Afrika'nın lideri pozisyonuna ulaşmasına katkı sağlamıştır. Nijerya, kazandığı bu liderliği; kıta toplumlarının ekonomik kalkınmasının sağlanması, Afrika'da barışın tesis edilmesi ve korunması, kıtasal birliğin sağlanması, Afrika halkları olarak ortak hareket edebilme kabiliyetinin edinilmesine yönelik kullanmıştır. Bu doğrultuda her ne kadar ifade edilen temel prensip "Afrika'nın kalkınmasını sadece Afrika halkları sağlayabilir" olsa da; Obasanjo Yönetimi, Nijerya dış ilişkilerine, bunun sadece Afrika kıtası ile mümkün olmadığının farkındalığı ile yön vermiştir.

Bu noktada sahip olunan öncü kimliğin uluslararası kurum, kuruluş, örgüt ve organizasyonlarda kullanılmasından çekinilmemiş, kıtasal sorunlar Nijerya tarafından farklı uluslar ile paylaşılmış ve çözüm arayışlarına küresel güç odakları da dâhil edilmeye çalışılmıştır. Bu atılımlar sayesinde Nijerya, kendisini uluslararası düzende Afrika'nın sözcüsü olarak kabul ettirmeyi başarmış ve sahip olduğu ekonomik ve askeri olanakları sadece kendi sorunları için değil kıtasal ve küresel

seviyede kullanarak dış politikada önemli bir saygınlık kazanmıştır. Dış politikada kazanılan saygınlık ülkenin dostlarının artmasına da katkı sağlamıştır.

Dış ilişkilerde geliştirilen dostane ortam, ülke genelinde yurtdışından gelen yatırımların artmasını da beraberinde getirmiştir. Geçmişte yozlaşmış kurumların, yolsuzluk ve rüşvetin hâkim olduğu ticari düzenin engellediği yabancı girişimler; Nijerya'daki değişimi kendileri için bir avantaja dönüştürmekte çok fazla gecikmemişlerdir. Bu dönemlerde yatırımlarını sınırları dışına yapmaya ağırlık veren Çin, Nijerya'yı Afrika'daki en önemli ticari ortağı olarak seçmiştir. Nijerya'nın yurtiçindeki iletişim, ulaşım ve ticari atılımlar konusundaki eksikliklerini zaman geçirmeden tespit ederek ülkenin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygun fırsatlar sunan Pekin, kısa bir süre içerisinde Abuja'nın güvenini kazanmış ve ülke genelinde önemli projeler yürütmeye başlamıştır.

Pekin-Abuja hattındaki bu ekonomik yakınlaşmayı kendi ulusal ticari çıkarlarına aykırı gören ABD ise; Çin'in Nijerya'daki etkinliğini kontrol etmek için kendisine fırsatlar yaratmaya başlamıştır. Tabii ki bu noktada Washington'un asıl hedefi Pekin-Abuja arasındaki dostluğu engellemek veya bu iki ülke arasındaki ticareti kontrol etmek değildir. Beyaz Saray, mevcut resmin Çin'in Afrika'da her geçen gün daha etkin ve güçlü olmasına katkı sağladığını tespit etmiş ve Çin'in Afrika'daki ilerlemesini çevrelemeyi hedef olarak seçmiştir.

Söz konusu çevrelemenin gerçekleştirilebilmesi için, Çin'in bölgede attığı adımların yakından takip edilmesi gerekliliği doğmuş ve dolayısıyla da edinilecek istihbari bilgiler önem kazanmıştır. Bu aşamada ABD, Nijerya'nın ulusal güvenlik sorunlarını kullanmış ve ülkenin bölgesel tehditlerinin bertarafına yönelik iki ülke istihbarat konulu bir anlaşmaya imza atmıştır. Her ne kadar söz konusu anlaşma direkt olarak Çin'in çevrelenmesine hizmet etmese de; bu anlaşma kapsamına konu olan istihbari bilgilerin ABD tarafından toplanacağı, kıymetlendirileceği ve yapılan değerlendirmenin ardından Nijerya ile paylaşılacağı düşünüldüğünde ABD'ye bu yönde dolaylı bir katkı sağlayacağı şüphesizdir.

Bilginin giderek önem kazandığı teknoloji çağında, kendi sınırları içindeki bilgiyi toplama ve değerlendirme kabiliyetine sahip olmayan Nijerya, gerçekleştirdiği tüm atılımlara rağmen halen güçlü devletlere muhtaç olmayı sürdürmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise Nijerya'da halen bilginin endüstriye taşınamamış olmasıdır. Gerekli donanım ve teçhizat ile bu materyalleri kullanabilecek personelin eksikliği, ülkenin, ulusal güvenliği için dış kaynaklardan hizmet almasını gerekli kılmaktadır.

Nijerya'yı bu yönde davranmaya iten en önemli nedenlerden biri ise ülkenin hammadde açısından zengin olması ve uzun yıllardır sahip olduğu kaynakları satmak suretiyle gelir elde edebilmesidir. Ancak hammadde satışından elde edilen gelirin sadece talep olduğu sürece devam edeceği; ABD'nin Nijerya'dan petrol tedarik etmeyi bırakmasının ardından bir kez daha anlaşılmıştır. ABD gibi önemli bir tedarikçinin kaybedilmesi ve ardından Naira'nın, Dolar karşısında her geçen gün değerini yitirmesi ülke ekonomisini giderek daha zor bir durumun içine sürüklemektedir.

Ekonomik açıdan yaşanan bu zor sürecin, ülkenin ihtiyaç duyduğu itici kuvvete dönüşeceği ve Nijerya'nın gelir kaynaklarını çeşitlendirmek için daha fazla çaba sarfedeceğini değerlendiren olumlu analistler olsa da; Abuja Yönetimi'nin şu anda çizdiği resim bu değerlendirmenin uzağında yer almaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durumun düzeltilmesi için henüz önemli bir çaba sarfedilememesinin en önemli nedeni olarak 2015 yılının ilk çeyreğinde gerçekleşen başkanlık ve yerel seçimlerin idari süreçte yarattığı durağanlık gösterilebilir. Seçimlerin ardından Mayıs sonunda başkanlık devir teslimi gerçekleştirilmiş olmasına rağmen Kasım ayına kadar Başkan Buhari tarafından ülkenin yönetim kademesi şekillendirilmemiştir.

Bu durum Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasının üzerinden geçen 55 yıla rağmen ülkenin yönetim kademesinin, halen sorumluluklarını yerine getirme konusunda gereken çaba, ciddiyet ve özeni gösterme konusunda yeterince yol katetmediğini bir kez daha ispat etmiştir. Başkan'a bu konuda yavaş hareket

edebilme imkânı tanıyan neden ise Başkan'ın hareket ve davranışlarını gerçek anlamda denetleyecek idari birimlerin ve yasal düzenlemelerin eksikliğidir. Özetle Federal Nijerya Cumhuriyeti'ne ait kurumsal birimlerde demokrasi halen tam anlamıyla yerleştirilememiştir. Kanunlar toplumun tamamına hitap etmediği gibi toplumda ve ülkenin idari yönetim kademelerinde güç sahibi olanlar kendi kanunlarını uygulamaya günümüz Nijerya'sında da devam edebilmektelerdir.

Ülkenin iç yönetiminde ön plana çıkan bu anti-demokratik görünüm zaman zaman Washington-Abuja arasındaki dış ilişkilere de konu olmaktadır. Bilindiği gibi ABD kendisine küresel demokrasi, barış ve insan haklarının savunucusu rolünü seçmiş ve ardından demokrasinin uygulanması, barışın tesisi ve insan haklarının korunması konularında zaafiyet yaşayan ülkelerde askeri gücünü kullanmaktan çekinmemiştir. Washington, sahip olduğu bu rol kapsamında; Abuja Yönetimini zaman zaman sert bir şekilde eleştirse de Nijerya'ya karşı herhangi bir askeri operasyon düzenlememiştir. Bu eleştirilerden dolayı ikili ilişkilerin gerginlik boyutuna ulaştığı dönemler olmuş ama iki ülke arasındaki dostluğun korunmasına her zaman özen gösterilmiştir.

Eski tarihli kaynaklarda; iki ülkenin petrol konusundaki çıkarlarının kesişmesi, bu nedenden ötürü birbirlerine muhtaç oldukları ve aralarındaki dostluk ilişkilerini devam ettirmeye çaba gösterdikleri konusunda birçok yorum yapılmıştır. Ancak petrol alışverişinin 2014'ün Temmuz ayında sona ermesine rağmen ikili temaslara halen devam edilmesi petrolün, ABD-Nijerya ilişkilerini ayakta tutan tek neden olmadığını kanıtlamıştır. Dolayısıyla petrol, iki ülkeyi ilk aşamada birbirine yakınlaştırmış ancak diplomasinin devamını arka planda gizli kalan hususlar sağlamıştır.

Bu hususlar arasında sayılabileceklerden biri, hiç şüphesiz iki ülke arasındaki benzerliklerdir. Bu benzerlikler açısından bakıldığında; Nijerya, ABD'nin federal yönetim şeklini uygulamakta olan bir ülkedir. Dolayısıyla Nijerya, ABD için kendi yönetim modelini Afrika'da temsil eden ülke anlamını taşımaktadır. Bu yüzden

ABD, uluslararası kamuoyunda, kendi iç sisteminin en uygun yönetim modeli olduğu anlayışını desteklemek için Nijerya'ya yaptırım uygulamak istediğinde, askeri gücünü kullanmaktan kaçınmakta ve diplomasi kanalını kullanmayı tercih etmektedir.

Öte yandan Nijerya'nın Afrika nüfusunun beşte birine ev sahipliği yapıyor olması, ülkeyi ABD için önemli bir pazara dönüştürmektedir. Ayrıca ABD'deki en kalabalık yabancı öğrenci nüfusunun Nijeryalı olduğunu düşünürsek; Nijerya ABD'nin bilgi ithalatı yaptığı en önemli ülkelerden birisidir. İki ülkenin birbirine benzeyen tarihleri, aynı dili konuşmaları ve dini inançlar konusunda yakın olmaları, iki ülke halkları arasında kültürel bir köprü kurulmasına yardımcı olmuştur. Halklar arasında inşa edilen kültürel köprü Washington-Abuja arasındaki diplomasi bağlarının kuvvetlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlar sayesinde ABD, Nijerya'yı kontrol edebilme imkanına sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra Nijerya'nın bölgesel ve kıtasal açıdan taşıdığı lider ülke pozisyonu, ABD'ye dolaylı olarak Batı Afrika'yı ve Afrika genelini kendi çıkarlarına göre yönlendirme olanağı da sunmaktadır.

Ayrıca Nijerya'nın Frankafon ülkeleri ile çevrili olan coğrafik konumu da ABD'nin ilgisini çeken bir diğer husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü günümüzde uluslararası sistemi yöneten devletler, artık silahlarla değil sahip oldukları ekonomik ve diplomatik güçlerle savaşmaktalardır. Bu noktada Avrupa Birliği'nde ve küresel boyutta önemli bir ülke olan Fransa'nın güçlü olduğu Batı Afrika coğrafyasında, ABD'nin Nijerya'da ekonomik ve diplomatik varlık sergilemesi, Beyaz Saray'ın küresel gücünü pekiştirmektedir.

Bu nedenlerden dolayı ABD ve Nijerya, ulusal çıkarlarını uluslararası platformlarda korumak için birbirlerine ihtiyaç duymaktalardır. Bundan dolayıdır ki ABD, Nijerya ile olan ilişkilerinin çerçevesinde çok yönlülüğü kendisine prensip edinmiş ve Nijerya ile olan temaslarında sürdürülebilirlik politikasına önem vermiştir. Benimsenen bu politika doğrultusunda; tarihte petrol üzerine kurulu olan

tek boyutlu ilişkilere bugün Gine Körfezi, terörizm, farklı sektörlerde ticari yatırımlar, sağlık ve eğitim gibi konularla çeşitlilik kazandırılmıştır. ABD'nin Nijerya'daki ilgi sahalarını çeşitlendirerek ikili ilişkilerin devamını sağlaması ve Nijerya'nın ulusal güvenliğini tesis etme konusunda ABD'ye ihtiyaç duyması; iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte de çok yönlü olarak devam edeceğini işaret etmektedir.

Tüm bunlar göstermektedir ki Nijerya, artık sadece bölgesel değil kıtasal ve küresel sistem açısından da gözardı edilemeyecek bir ülkedir. Nijerya bu başarıyı coğrafik konumu, doğal kaynakları ve beşeri unsurları sayesinde elde etmiştir. Ancak önemli olan bu başarının korunabilmesi ve daha yüksek seviyelere taşınabilmesidir. Bunun için de Nijerya, öncelikle kendi iç dinamiklerinde iyileştirmeler yapmaya yönelmelidir. Başlanacak ilk nokta hiç kuşkusuz toplumun temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede gelir elde edebilmesine imkân sağlayacak iş olanaklarının yaratılması ve toplumun sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için gerekli olan reformların yapılmasıdır. Sağlıklı ve geçimini sağlayabilen bir halk yaratılmasının ardından toplumun eğitim olanaklarının iyileştirilmesine yatırım yapılması gereklidir. Ancak sağlıklı, eğitimli ve gelir dağılımının adaletli olduğu bir Nijerya ulusunun yaratılması halinde ülkede barış tesis edilebilir ve ülkenin gelecekte bilginin kölesi olması önlenebilir. Nijerya, bilgi üretebilen bir ülkeye dönüştüğü takdirde, neokolonizme ait teknoloji çemberinin içinden dışarı çıkarak gelişimine katkı sağlayabilir.

Birçok analist Nijerya'nın kalkınmasının, ekonominin petrole olan bağımlılıktan arındırılması ve tarıma yatırım yapılması ile mümkün olacağı fikrinde buluşmaktalardır. Ancak bilginin varolmadığı, teknolojinin satın alındığı bir tarım sektörünün Nijerya'nın kalkınmasına önemli bir katkı sağlamayacağı bir gerçektir. Bu durumun en fazla tarım teknolojisi üreten yabancı unsurlara fayda getireceği aşikârdır.

Sonuç olarak bilgi üretebilen, ürettiği bilgiyi endüstriyel gelişimde kullanabilen, ekonomisi doğal kaynaklara bağımlı olmaktan kurtulmuş, halkı barış

ortamı içerisinde yaşayan bir Federal Nijerya Cumhuriyeti; kalkınmasında sürekliliği sağlayabilir ve beraberinde dışa olan muhtaçlığını azaltabilir. Yabancı unsurlara bağımlı olmayan bir devlet yaratılması ülkenin dış siyasette daha kararlı adımlar atmasına yardımcı olacağı gibi uluslararası saygınlığını da arttıracaktır. Bu sayede Nijerya ile ilişki kuran devletler; Nijerya'nın stratejik konumundan veya doğal kaynaklarından fayda sağlamak için değil ülkenin bu coğrafyadaki gücüne ihtiyaç duydukları için Abuja Hükümeti ile ortak hareket etmeyi seçeceklerdir.

KAYNAKLAR

1. KİTAPLAR

ACEMOGLU, Daron. James A. ROBINSON (2012). *Why Nations Fail.* USA: Profile Books.

ADENIYI, Olusegun (2011). *Power, Politics & Death A front-row Account of Nigeria Under The Late President Yar'Adua.* Lagos: Prestige.

ADEOULU, Adebayo (2011). *Fraud At The Hague Bakassi "Why Nigeria's Bakassi Territory Was Ceded To Cameroon"*. United States: IUniverse

ADIUKU, Engr. Nnanna (2006). *Obasanjo's Footprints: Milestones For Posterity "Securing Our Future"*. Nigeria: Klearprints Publishers.

AFRICAN PEACE AND SECURITY DEPARTMENT (2010). *African Peace and Security Architecture (APSA), 2010 Assessment Study.*Tanzanya: APSA Publishing.

AKINSANYA, Olusegun (2005). *"Nigeria at the African Union"*. Bola A. AKINTERINWA. *Nigeria and the Devoplment of the African Union*. Ibadan: Vantage Publishers. s.98-114.

ALİ, Ayaan Hırsi (2015). *Heretic; Why Islam Needs a Reformation Now*.New York: HarperCollins Publishers Inc.

ALTAN, Can (2003). *Afrika Ülkeleri ve Kuruluşları.* Ankara: Katılım Matbaacılık.

ANYAEGBUNAM, Emmanuel O. (2014). *Essentials of the Nigerian 1999 Constitution As Amended.* Ibadan: Book Builders.

BAH, Alhaji S., Elizabeth CHOGE-NYANGORA, Solomon DERSSO, vd. (2014). *The African Peace and Security Architecture a Handbook*. Etiyopya: AU Print.

BANKS,John P., George INGRAM, Mwangi KIMENYI vd. (2013). *Top Five Reasons Why Africa Should Be a Priority for the United States.* Washington: Brookings

BATIR, Kerem (2011). *Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk.* Ankara: USAK Yayınları.

BRZEZINSKI, Zbigniew (1998). *Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri.* (Çev. E. DİKBAŞ). İstanbul: Sabah Kitapları

CAMPBELL, John (2010). *Nigeria Dancing On The Brink.* Ibadan: Book Craft.

CHARLES, Onunaiju (2012). *China/Africa Issues, Challenges And Possibilities*. Abuja: All-Sorts Production Company Ltd.

EBIEM, Osita (2014). *Nigeria, Biafra&Boko Haram, Ending the Genocides Through Multi-State Solution.* New York: Page Publishing.

EMELONYE, Uche Jackies (2000). *The Governance Scorecard Review Of Democratic Governance In Nigeria*. Lagos: Hurilaws.

ENEFE, Ekene (2008). *Nigeria Transits, the Consolidation of a Democratic Nation.* Abuja: Kissa Comunication Ltd.

FERHAVİ, Fuad (2013). *Afrika'da Küresel Rekabet ve Mali Krizi.* Ankara: USAK Yayınları.

FEYIDE M.O. (1987). *Oil In World Politics.* Lagos: Lagos University Press.

FORSYTH, Frederick (2011). *The Biafra Story(1969).* Indiana: Leo Cooper.

FRIEDMAN, George (2012). *The Next Decade*. ABD:Anchor Books.

FUKUYAMA, Francis (2014). *Political Order And Political Decay.*New York: Farrar, Straus and Giroux.

HEINBERG, Richard (2006). *The Oil Depletion Protocol, A Plan To Avert Oil Wars, Terrosim And Economic Collapse.* United States: Clairview Books.

HOOK, Steven W., John SPANIER (2014), *Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

HUNTINGTON, Samuel (1997). *The Clash Of Civilizations And The Remarking Of World Order.*New York: First Touchstone.

IGALI, Godknows B. (2014). *Perspectives on Nation-State Formation in Contemporary Africa*. USA: WestBow Press.

IRIKEFE, Paul O. (2013). *Why Nigeria Is Not Working, The Predicament and the Promise.* Oyo: Kraft Books Ltd.

IYEKE, Ikechukwu (2002). *The History of People Ibos and Nigeria.* Abuja: The Victor Company.

İNAN, Kamran (1993). *Dış Politika.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İNAN, Kamran (1993). *Devlet İdaresi.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

KAZGAN, Gülten (2009). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen.* İstanbul: Bilgi Yayınları.

KHALID, Mansour (2001). *Africa, Through The Eyes Of A Patriot, A Tribute To General Olusegun Obasanjo.* Londra: Kegan Paul Ltd.

MAGBADELO, John O. (2005). *"Nigeria and Africa's Development Concerns"*. Bola A. AKINTERINWA. *Nigeria And The Devoplement Of The African Union*. Ibadan: Vantage Publishers. s.23-45.

MARX, Karl, Friedrich ENGELS (1992). *Alman İdeolojisi [Feuerbach]* (Çev. S. BELLİ). Ankara: Sol Yayınları.

MEDİNA, Richard M., HEPNER, Goerge F. (2013). *The Geography of International Terorism: An Introduction to Spaces and Places of Violent Non-State Groups.*ABD: CRC Press.

MEREDITH, Martin (2011). *The Fate Of Africa, A History Of The Continent Since Independence.* New York: Public Affairs.

MOMAH, Sam (2001). *Nigerian Defence Needs In The 21st Century.* Abuja: Defence Publishing.

MOMAH, Sam (2013). *Nigeria Beyond Divorce.* Ibadan: Safari Books.

NIGER DELTA DEVELOPMENT COMMISSION (NDDC). (2016). *The Regional Development Master Plan.* Port Harcourt: NDDC Publishing.

OBIOZOR, George (1992). *Uneasy Friendship Nigeria/American Relations.* Enugu: Fourth Dimension Publishers.

OCHE, Ogaba (2005). "*Nigeria, The AU, And The Challaenge Of Regional Integration*". Bola A. AKINTERINWA. *Nigeria And The Devoplemnt Of The African Union*. Ibadan: Vantage Publishers. s.47-66.

OLIVER, Roland, Anthony ATMORE (2005). *Africa Since 1800*. Cambridge: Cambridge University Press.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (OECD) (2015). *OECD Investment Policy Reviews Nigeria.* Paris: OECD.

ÖYMEN, Onur (2000). *Geleceği Yakalamak Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

PAZARCI, Hüseyin (2003). *Uluslararası Hukuk.* Ankara: Turhan Kitabevi.

RODNEY, Walter (1983). *How Europe Underdeveloped Africa.* London: Bogle-L'Ouverture Publications.

ROSATI, Jerel A., James M. SCOTT (2007). *The Politics of United States Foreign Policy.* California: Thomson Wadsworth.

TUNCER, Hüner. (1997). *Irkçılıktan Özgürlüğe Güney Afrika.* İstanbul: Çağdaş Yayınları.

TUNCER, Hüner. (2009). *Diplomasinin Evrimi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

TÜRKER, Mübahat (2001). *"İleri Dil ve Dil Transferi" Üzerine Ön Düşünceler.*" Türk Tarih Kurumu. *Bilim Kültür Ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

YERGİN, Daniel (2003). *Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü* (Çev. K.TUNCAY). İstanbul: Kültür Yayınları.

2. MAKALELER VE DİĞER BASILI YAYINLAR

AKOMOLOFE, Femi (2015), "*Two Men, Two Visions, and Foreign Policy"*. New African. Yıl:49. (Sayı:547). s.20-21.

ALLEN, Fidelis (2012). "Oil and Security in the Gulf of Guinea: Reflections on the External and Domestic Linkages." Journal Of Sustainable Development, Volume:5 (Sayı:4). s.132-140.

BİNGÖL, Oktay (2013). *"ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları:Coğrafi Muharip Komutanlıkları"*. Güvenlik Stratejileri, Yıl:10 (Sayı:19), s.133-166.

DANIEL, Gubak H., Samuel MAIWADA (2015). *"Chinese Trade and Investment in Nigeria's Agricultural Sector: A Critical Analysis"*. American International Journal of Social Science, Volume:4, (Sayı:2), s. 277-287.

DEEN, Ali Kamal (2015). *"The Anatomy of Gulf of Guinea Piracy"*. Naval War College Review. Volume:68 (Sayı:1). s.93-118.

DICKSON, Monday E. (2013). *"An Assessment Of The Diplomatic Relations Between Nigeria And United States Of America In The Fourth Republic."* African Journal Of Social Sciences, Volume:3 (Sayı:4). s.200-213.

ERAT, Veysel (2013), *"Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Koruculari"*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:28 (Sayı:1). s.169-196.

KARAGÜL, Soner, ARSLAN, İbrahim (2010). *"Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi"*. Güvenlik Stratejileri, Yıl:10 (Sayı:19). s.57-98.

OSARETIN, Idahosa (2011). *"Energy Securtiy In the Gulf Of Guinea And The Challenges Of The Great Powers."*. Journal of Social Science. Sayı 27-3. s 187-191.

QUÉNIVET, Noëlle (2003). *"The United States vs the International Community."* Perceptions Journal of International Affairs, Volume VIII (Sayı: 4). s.196-224.

SARI, Buğra (2012). *"Amerikan Ulusal Çıkarları Ve Afrika"*. Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt 1(Sayı:2), s.95-119.

SULEIMAN, Tajudeen, Anthony AKAEZE ve Justine DYIKUK (2014). *"Why Fighting Boko Haram is Tough"*. Tell, September 1 2014 (No:35). s.20-25.

SUNDAY, Mubo (2014). "China's Quest For Africa". Diplomatic Vista, September-October 2014, s.14-17.

ULUATAM, Ela (2010). "*Avrupa Doğalgaz Piyasasında Yeni Dengeler."* Ekonomik Forum. Ağustos 2010. s.62-67.

ZARTMAN, William (2001), *"Savaşın Sınırında"*. Foreign Policy. Mayıs-Haziran 2001 s.75-79.

AKOVA, Yücel (2011). *Nijerya Ülke Raporu.* Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. April 2011.

BM KALKINMA PROGRAMI (UNDP) (2014), *2014 Human Development Report.*

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2012). *The Gulf of Guinea: The New Danger Zone*. Brüksel. Rapor no: 195-12.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2010). *Northern Nigeria: Background to Conflict*. Brüksel. Rapor no: 168-20.

NATIONAL BUREAU OF STATISTICS (NBS). *2012 Social Statistics in Nigeria (2013).* Nijerya.

ULUSLARARASI DENIZCILIK ÖRGÜTÜ (IMO) (2013). *Reports on Acts of Piracy and Armed Robbery Against Ships Annual Report-2012.* Rapor No: MSC.4/Circ.193. London.

WILLIAMS, Brock R. (2014). *African Growth and Oppurtunity Act (AGOA): Background and Reauthorization.* Congressional Research Service. R43173.

DEDEKOCA, Ersin A. (2011). *ABD-Çin İlişkilerinin Ekonomi Politiği ve Yeni Dünya Düzeni Oluşumuna Etkileri.* Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖNAL, Buket (2006). *Amerikan Dış Politikası Oluşum Sürecinde Başkanın Rolü ve Türkiye-Amerika İlişkileri (1993-2004).* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

UCHEHARA, Kieran E. (1998). *Değişen Dünya Düzeninde Nijerya Diş Politikası.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

3. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AFRİKA'DA GELİŞME İÇİN YENİ ORTAKLIK (NEPAD) (2013). *NEPAD Agency Annual Report.* http://www.nepad.org/resource/nepad-agency-2013-annual-report-0. Erişim Tarihi: 11.08.2015.

AFRICOM, http://africom.mil. Erişim Tarihi: 14.05.2015

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (2014). http://www.un.org/press/en/2014/sc11455.doc.htm. Erişim Tarihi: 01.01.2015.

BMGK (2012). *BMGK Gine Körfezi Deniz Haydutluğuna İlişkin Misyon Raporu* http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/AUUN%20S%202012%2045.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

DESIGNATED FOREIGN TERRORIST ORGANIZATIONS LIST (2013). http://www.state.gov./j/ct/rls/other /des/123085.htm. Erişim Tarihi: 01.01.2015.

CAMPBELL, John (2011). *To Battle Nigeria's Boko Haram, Put Your Guns.* http://www.foreignaffairs.com/articles/68249/john-campbell/to-battle-nigerias-boko-haram-put-your-guns. Erişim Tarihi: 02.01.2015.

CAMPBELL, John (November 2014). *US Policy To Counter Nigeria's Boko Haram (Rapor No:70).* http://www.cfr.org./nigeria/us-policy-counter-nigerias-boko-haram/p33806. Erişim Tarihi: 01.01.2015.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA) (2015). *The World Factbook: Nigeria.*https://www.cia.gov/library/publications/theworldfactbook/geos/print/county / countrypdf_ni.pdf. Erişim Tarihi: 03.09.2014.

ÇETİNÇELİK, Muammer (1964). *Termonükleer Petrol.* http://www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanliklari/bdt/kutuphane/mtadergi/63_11.pdf. Erişim Tarihi: 21.01.2015.

CHATHAM HOUSE (2013). *Maritime Security In The Gulf Of Guinea.* https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Africa/0312confreport_maritim esecurity.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

DELANO, Kevin H. (April 2009). *The Gulf Of Guinea and Its Strategic Center Point: How Nigeria Will Bridge American and African Cooperation. (Rapor No: AU/ACSC/DELANO/AY09).* www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA539609. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

FAFOWORA, Dapo (2014). *New Strains In Nigeria-US Relations.* http://thenationonlineeng.net/new/new-strains-nigeria-us-relations/. Erişim Tarihi: 11.01.2015.

FOREIGN AFFAIRS (2014). "*Reforming Nigeria, a Conversation with Ngozi Okonjo-Iweala".* http://www.foreignaffairs.com/discussions/interviews/reforming-nigeria. Erişim Tarihi:03.01.2015.

GILPIN, Raymond (2007). *"Enhancing Maritime Security In The Gulf Of Guinea."* http://africacenter.org/wp-content/uploads/2007/07/Enhancing-Maritime-Security-in-the-Gulf-of-Guinea.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2014.

GREEN, Adam R. (2013), *Agriculture Is the Future of Nigeria.* http://forbes.com/sites/skollworldforum/2013/08/08/agriculture-is-the-future-of-nigeria/ Erişim Tarihi: 27.06.2015.

GÜLABİ, Hatice (ty). *Batı Afrika'nın Devi Federal Nijerya Cumhuriyeti'nin Jeopolitik Analizi.* http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/88023140.pdf Erişim Tarihi: 03.08.2014.

HOLMER, Georgia (2014). *Nigeria's Double-Edged Front Line.* http://foreignpolicy.com/2014/12/05/nigerias-double-edged-front-line-boko-haram-vigilente/. Erişim Tarihi: 04.01.2015.

HISTORICAL CRUDE OIL PRICES (TABLE). http://inflationdata.com/Inflation/Inflation_Rate/Historical_Oil_Prices_Table.asp. Erişim Tarihi: 11.10.2015.

JANGUZA, Muktar U. (2015). *West Africa: Why Nigeria Should Think of Itself As Central African.* http://allafrica.com/stories/20150721553.html/ Erişim Tarihi:23.07.2015.

KESHI, Joe (2014). *America-Nigeria Troubled Relations.* http://www.vanguardsngr.com/2014/10/americ a-nigeria-troubled-relations/ Erişim Tarihi: 03.01.2015.

LUBOLD, Gordon (2014). *US, Nigeria Agree To Share Intelligence To Find Schoolgirls*. http://foreignpolicy.com/2014/05/19/u-s-nigeria-agree-to-share-intelligence-to-find-schoolgirls/. Erişim Tarihi: 08.01.2015

MORSE, Edward L. (2014). Welcome To The Revolution. http://www.foreignaffairs.com/articles/141202/edward-l-morse/welcome-to-the-revolution. Erişim Tarihi: 20.01.2015.

MOSSMAN, Matt (2015). *Hope Springs In Nigeria.* Foreign Affairs. http://www.foreignaffairs.com/articles/143232/matt-mossman/hope-springs-in-nigeria. Erişim Tarihi: 21.03.2015.

NATIONAL POPULATION COMMISSION (NPC) [Nigeria] and ICF International (June 2014). *2013 Nigeria Demographic and Health Survey.* http://www.unicef.org/nigeria/publications_8559.html. Erişim Tarihi: 05.03.2015.
NIGERIA PEACE MAP. http://www.thegadflyproject.org/p4p/index.php?m=p4p. Erişim Tarihi: 19.12.2014.

NNANNA, Ochereome (2014). *Between Boko Haram and Biafra War*. Vanguard. http://www.vanguardngr.com/2014/08/between-boko-haram-and-biafra-war/ . Erişim Tarihi: 06.01.2015.

NWACHUKU, Chika A. (2014). *As US Shuts Its Door On Nigeria's Oil Exports.* http://www.thisdaylive.com/articles/as-us-shuts-its-door-on-nigeria-s-oil-exports/190455/. Erişim Tarihi: 03.01.2015.

O'GRADY, Siobhán (2014). *Nigeria To Washington: Take Your Military Aid And Shove It.* http://foreignpolicy.com/2014/12/02/nigeria-to-washington-take-your-military-aid-and-shove-it/. Erişim Tarihi: 04.01.2015.

OKAFAR, Chineme (2013). *"Alison MADUEKE: Nigeria, Angola Maintain Lead in Gulf of Guinea Oil Production".* This Day Live, http://www.thisdaylive.com/articles/alison-madueke-nigeria-angola-maintain-lead-in-gulf-of-guinea-oil-production/157649/ Erişim Tarihi: 26.03.2015.

ONUOHA, Freedom C. (June 2012). *Piracy And Maritime Security In The Gulf Of Guinea: Nigeria As A Microcosm.*http://studies.aljazeera.net/ResourceGallery/media/Documents/2012/6/12/201261294647291734Piracy%20and%20Maritime%20Security%20in%20the%20Gulf%20of%20Guinea.pdf. Erişim Tarihi:12.11.2014.

OVUAKPORIE, Emman, Johnbosco AGBAKWURU (2016). *Buhari Can Adjust Our Foreign Policy to Defeat Boko Haram,* http://www.vanguardngr.com/2016/01/buhari-can-adjust-our-foreign-policy-to-defeat-boko-haram-rep-ukeje/ Erişim Tarihi: 27.1.2016.

SHNEIDER, James (2015). Buhari's Foreign Policy: Closer to Home Than America http://newafricanmagazine.com/buharis-foreign-policy-closer-to-home-than-america/, Erişim Tarihi: 28.1.2016

SHU'ARA, Jamilia (2010). *Higher Education Statistics, Nigeria Experience in Data Collection.*http://www.uis.unesco.org/StatisticalCapacityBuilding/Workshop%20Documents/Education%20workshop%20dox/2010%20Windhoek%20-Regional%20Workshop%20on%20Education%20Statistics%20for%20South%20and%20Eastern%20Africa/NIGERIA-Higher%20education%20statistics%20National%20experience.pdf. Erişim Tarihi: 25.06.2015.

UNAIDS, http:www.unaids.org/en/dataanalysis/datatools/aidsinfo/ Erişim Tarihi: 19.04.2015.

U.S. DEPARTMENT OF STATE (2012). http://www.state.gov/outofdate/bgn/nigeria/200317.htm Erişim Tarihi: 05/10/2014

WALKER, Andrew (June 2012). *What is Boko Haram?(Rapor No: 308).* http://www.usip.org/sites/default/files/SR308.pdf. Erişim Tarihi: 02.01.2015.

WIKIPEDIA. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mangrov. Erişim Tarihi: 12.01.2015.

WOGU, Ikedinachi A.P., Muyiwa A. SHOLARIN, Feliz C. CHIDOZIE (2015), *"A Critical Evaluation of Nigeria's Foreign Policy at 53".* http://eprints.covenantuniversity.edu.ng/3842/1/Publication%20Nigeria's%20Forign%20Policy%20@%2053.pdf. Erişim Tarihi : 12.01.2016

ZIANKAHN, Daniel D. (2011). *The Impact Of Military Coups D'etat on West Africa's Socio-Economic and Political Development*. http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a556556.pdf. Erişim Tarihi: 04.01.2015.

EK-1 Nijerya'daki İşsizlik Oranlarının Eyaletlere Göre Dağılımı[31]

BÖLGE	EYALET	2007	2008	2009	2010	2011
KUZEY-BATI	Jigawa	27	5.9	26.5	14.3	35.9
	Kaduna	8.7	12.7	11.6	12.4	30.3
	Kano	10.1	5.8	27.6	14.7	21.3
	Katsina	10.9	11.8	37.3	11	28.1
	Kebbi	1.3	16.5	12	10.7	25.3
	Sokoto	12.3	5.9	22.4	15.9	17.9
	Zamfara	19.1	16.4	13.3	14.5	42.6
KUZEY-DOĞU**	Adamawa	21.5	13.5	29.4	24.6	33.8
	Bauchi	20.5	6.9	37.2	27	41.4
	Borno	12.5	11.8	27.7	26.7	29.1
	Gombe	16.9	7.6	32.1	27.2	38.7
	Taraba	15.2	19.9	26.8	24.7	12.7
	Yobe	24.4	12.8	27.3	26.2	35.6
KUZEY-MERKEZ	Abuja (FCT)	47.8	8.7	21.5	11.8	21.1
	Benue	7.9	7.8	8.5	6	14.2
	Kogi	14.6	16.4	19	9.5	14.4
	Kwara	17.7	10.2	11	2.7	7.1
	Nassarawa	11.8	17	10.1	3.4	36.5
	Nijer	4.2	3.9	28	11.7	39.4
	Plateau	6.8	4.7	7.1	10.4	25.3
GÜNEY-BATI	Ekiti	11.4	11.5	20.6	28	12.1
	Lagos	13.7	7.6	19.5	27.6	8.3
	Ogun	3.6	5.8	8.5	27.8	22.9
	Ondo*	6.7	6.3	14.9	28	12.5
	Osun	7.2	6.5	12.6	27.6	3
	Oyo	8.1	8.7	14.9	27.7	8.9
GÜNEY-GÜNEY	Akwa-Ibom*	18	11.1	34.1	27.7	18.4
	Bayelsa*	21.9	67.4	41.5	27.4	23.9
	Cross River*	32.8	18.9	14.3	27.9	18.2
	Delta*	22.9	11.5	18.4	27.9	27.2
	Edo*	14.8	15.6	12.2	27.9	35.2
	Rivers*	66.4	12.1	27.9	27.8	25.5
GÜNEY-DOĞU	Abia*	25.1	11.9	14.5	22.8	11.2
	Anambra	14.9	7.3	16.8	10.8	12.2
	Ebonyi	7.9	5.1	12	25.1	23.1
	Enugu	14.1	10.5	14.9	28	25.2
	Imo*	28.3	17.4	20.8	28.1	26.1
NİJERYA (GENEL)		12.7	14.9	19.7	21.4	23.9

* Nijer Deltası olarak anılan bölge içinde yer alan eyaletler.
** Boko Haram Terör Örgütü'nün etkili olduğu bölgede.

[31] Tablo, Nijerya, Ulusal İstatistik Bürosu'nca 2012 yılında hazırlanmış olan "Nijerya'daki Sosyal İstatistikler" raporundaki verilerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

1981 İstanbul doğumludur. 2003 Yılında Deniz Harp Okulu İletişim Mühendisliği Bölümü'nden mezun olmuştur. 2003 yılından günümüze, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda çalışmaya devam etmektedir.